

FESTIVALS NEIGHBOURHOODS EUROPEAN METROPOLISES MUSIC DANCE THEATRE VISUAL ARTS DESIGN ARCHITECTURE LIBRARY MUSEUMS AND ARCHIVES MEDIA AND FILM TEACHING ECONOMY

Kulttuuri

ja taide

Helsingissä

2004

Helsingin kaupunki
Tietokeskus

KIRJOITTAJAT

- Aarniokoski Riitta ● *Valtion taidemuseo, Kiasma-teatteri, tuotantoassistentti*
- Askelo Sini ● *Helsingin kaupungin tietokeskus, tilasto- ja tietopalveluyksikkö, yliaktuaari*
- Berndtson Maija ● *Helsingin kaupunginkirjasto, kirjastotoimen johtaja*
- Cantell Timo ● *Helsingin kaupungin tietokeskus, kaupunkitutkimusyksikkö, erikoistutkija*
- Fontell Klas ● *Helsingin kaupungin taidemuseo, Julkinen taide, arkkitehti*
- Hahtomaa Kikka ● *Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Annantalon taidekeskus, kulttuurituottaja*
- Heimonen Leila ● *Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Annantalon taidekeskus, tiedottaja*
- Hellman Tuomas ● *Humanististen tieteiden kandidaatti*
- Helminen Martti ● *Helsingin kaupungin tietokeskus, kaupunginarkisto, erikoistutkija*
- Ilonen Pia ● *Arkkitehtuuri- ja muotoilutoimisto Talli, arkkitehti*
- Karjalainen Marketta ● *Helsingin Uutiset, toimittaja*
- Keskinen Vesa ● *Helsingin kaupungin tietokeskus, kaupunkitutkimusyksikkö, tutkija*
- Kulonpalo Jussi ● *Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos, kaupunkitutkimuksen koordinaattori*
- Laita Piia ● *Valtion taidemuseo, Kiasma, tiedotuspäällikkö*
- Lankinen Leila ● *Helsingin kaupungin tietokeskus, tilasto- ja tietopalveluyksikkö, vs. tietohuoltopäällikkö*
- Lehtonen Kimmo ● *Lasipalatsin mediakeskus Oy, projektipäällikkö*
- Lindstedt Johanna ● *Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Annantalon taidekeskus, johtaja*
- Niemi Irmeli ● *Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Malmitalo, johtaja*
- Paatsalo Liisa ● *Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Annantalon taidekeskus, kulttuurituottaja*
- Rastas Perttu ● *Valtion taidemuseo, Kiasma, erikoissuunnittelija*
- Salminen Kimmo ● *Freelancer-tutkija*
- Samola Juha ● *AVEK – Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus, pääsihteeri*
- Selander Päivi ● *Helsingin kaupungin tietokeskus, tilasto- ja tietopalveluyksikkö, projektitutkija*
- Seppälä Mikko-Olavi ● *Helsingin yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos, tutkija*
- Seppälä Riitta ● *Teatterin tiedotuskeskus, johtaja*
- Silvanto Satu ● *Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Eurocult 21, projektisihteeri*
- Susiluoto Saira ● *Kirjailija, fil. yo*
- Sutinen Virve ● *Valtion taidemuseo, Kiasma-teatteri, tuottaja*
- Tolonen Aini ● *Lasipalatsin Mediakeskus Oy, tuottaja*
- Uimonen Anu ● *Helsingin Sanomat, toimittaja*
- Winqvist Merja ● *Taiteilija*
- Äikäs Timo ● *Helsingin kaupungin tietokeskus, tilasto- ja tietopalveluyksikkö, tutkija*

Kulttuuri ja taide Helsingissä 2004
Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2004:26

Toimitus

Puheenjohtaja: Leila Lankinen, tietohuoltopäällikkö
Jäsenet: Sini Askelo, yliaktuaari, Timo Cantell, erikoistutkija,
Marianna Kajantie, johtaja, kulttuuriasiainkeskus, Vesa Keskinen, tutkija,
Päivi Selander, projektitutkija, Timo Äikäs, tutkija

Ulkoasu: Olli Turunen | Tovia Design Oy
Tilastot: Sirkka Koski ja Annikki Järvinen
Graafinen konsultointi: Tarja Sundström

Tiedustelut

Helsingin kaupungin tietokeskus, tilasto- ja tietopalveluyksikkö
Käyntiosoite: Aleksanterinkatu 16 – 18, 00170 Helsinki
Postiosoite: PL 5520, 00099 Helsingin kaupunki
Timo Äikäs, puh. 169 3184, timo.aikas@hel.fi
Sini Askelo, puh. 169 3180, sini.askelo@hel.fi
Leila Lankinen, puh. 169 3190, leila.lankinen@hel.fi

Julkaisutilaukset ja myynti:
Puhelin +358 9 169 3135

ISSN 1458-5707
ISBN 952-473-338-2
2. painos

Kansien kuvat:

Talvinen Helsinki mereltä nähtynä.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Suomen Ilmakuva Oy

Tanssija-koreografi Sanna Kekäläinen teoksessaan *Iho* (2001).

Kuva: Heli Rekula

Helsingin kaupunginorkesterin kapellimestari Leif Segerstam.

Kuva: Maarit Kytöharju

Viereinen sivu:

Taiteilija Martti Aihan veistos *Rumba* Ruoholahdessa on Oy Alko Ab:n lahja
Helsingin kaupungille. Veistos luovutettiin ja paljastettiin vuonna 1992.

Kuva: Olli Turunen, taiteilijan luvalla

Kulttuuri ja taide Helsingissä 2004

Lukijalle

Kulttuuritilasto *Kulttuuri ja taide Helsingissä 2004* on jatkoa aikaisemmille, vuosina 1995 ja 1999 ilmestyneille, kulttuurin tilaa ja kehitystä kuvanneille julkaisuille. Käsillä olevassa julkaisussa kuvataan Helsinkiä monipuolisena kulttuurin kohtauspaikkana. Näkökulmina ovat eri alojen kulttuuripalvelujen tuotanto, käyttö, sisältö ja talous. Perinteisten kulttuurin osa-alueiden lisäksi julkaisu sisältää tietoja kaupunkitapahtumista, festivaaleista ja eri puolilla kaupunkia vireänä sykkivästä kaupunginosakulttuurista.

Julkaisu sisältää myös kansainvälisiä vertailutilastoja ja kuvaa näin Helsingin sijoittumista kulttuurikaupunkina eurooppalaisten kaupunkien joukossa. Kulttuuri on yksi kaupunkien menestyksen keskeinen tekijä. Informaatio- ja viestintäalan lisäksi luovan talouden kansainvälisiksi kärjiksi nostetaan hyvinvointi ja kulttuuri.

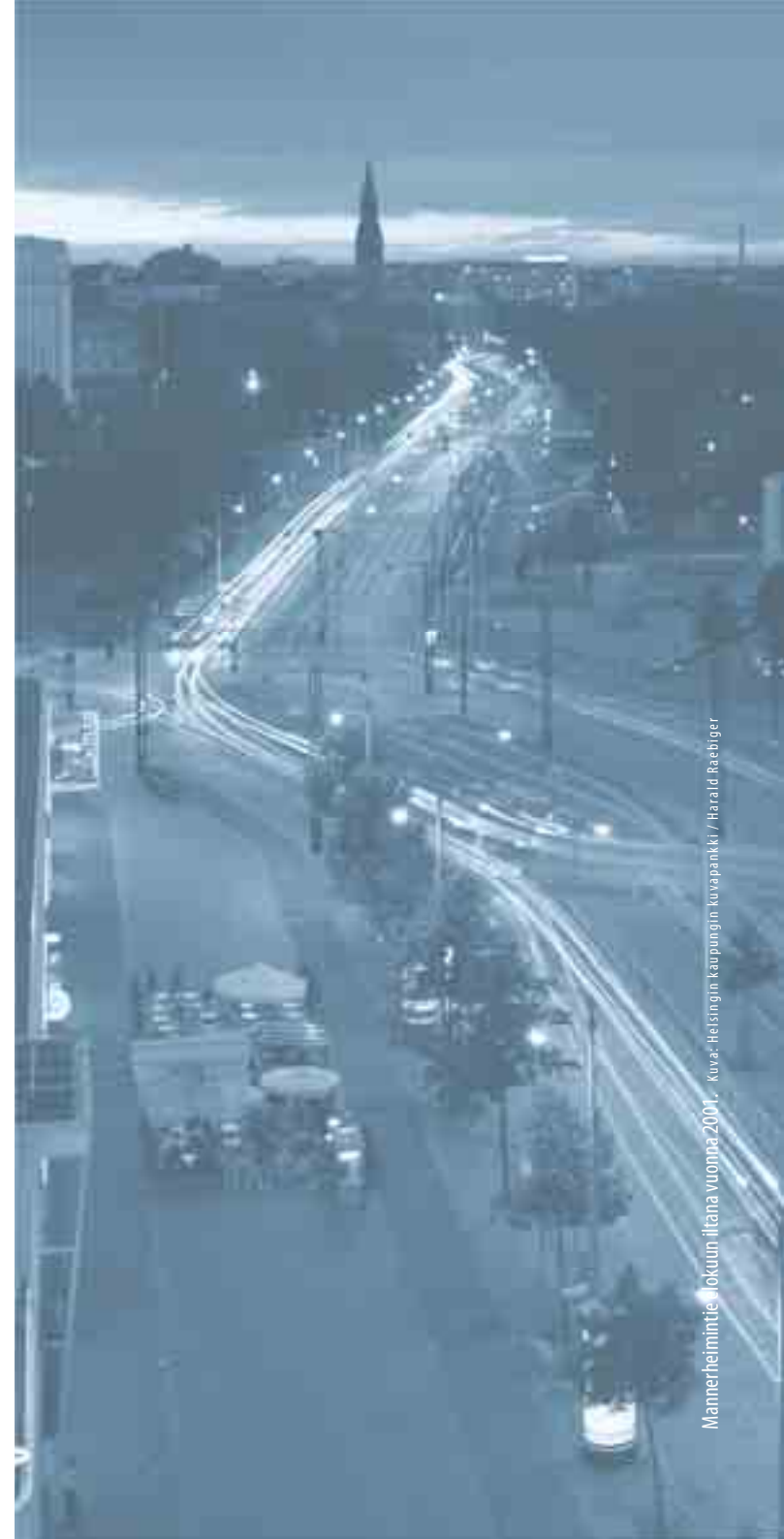
Kulttuuri ja taide Helsingissä -julkaisu ilmestyy suomenkielisenä Helsingin kaupungin tietokeskuksen kotisivuilla www.hel.fi/tietokeskus sekä painettuna englanniksi.

Julkaisu on laadittu Helsingin kaupungin tietokeskuksen, kulttuuriasiainkeskuksen, kaupunginkirjaston ja taide-museon sekä lukuisten eri taiteenalojen organisaatioiden ja asiantuntijoiden yhteistyönä. Lämpimät kiitokset kaikille, jotka eri tavoin ovat myötävaikuttaneet julkaisun syntyyn.

Lokakuu 2004

Leila Lankinen

Vs. tietohuoltopäällikkö

FESTIVAALIT

Helsinki – festivaalikaupunki.....	4
Helsingin juhlatiikat.....	7
5-3-1 ja muita sirkustemppeja.....	8
Pikseliähky.....	9

KAUPUNGINOSAT

Kaupunginosat ja kulttuurikeskukset.....	10
Kulttuurikeskusten kävijät.....	12
Itä-Helsinki heräsi.....	16
www.Kontu.la.....	18
Aurinkoisia näkymiä ja yhteiseloä taiteilijatalossa.....	19

EUROOPAN SUURKAUPUNGIT

Kulttuurin tilastointi ja kansainvälisen vertailun haasteet.....	20
Luovuus ja kulttuuri kaupungeissa.....	28

MUSIIKKI

Helsinki musiikkikaupunkina.....	30
Musiikkitarjonta kevään 2004 yhden viikonlopun aikana.....	34
Koneisto.....	37
Ääni ja Vimma -bändikatselmus jo vuodesta 1996.....	37

TANSSI

Tanssin areenat.....	38
Viisi vuotta urbaania energiaa.....	40
Dance Action -show ja diskotanssikilpailut.....	40

TEATTERI

Yli miljoona teatterikatsojaa.....	42
Ainutlaatuinen perheteatteri.....	44
Helsingin vanhimmat teatterit.....	46

KUVATAITEET

Helsingin julkinen taide.....	48
Taidegalleriat ja näyttelytilat.....	51
Taidemuseot.....	56
Kiasma – kohtaamispaikka Helsingin sydämessä.....	58
Valokuvataide.....	58
Mediataide.....	59

MUOTOILU

Suomalaisen muotoilun kaupunki.....	60
Saari nimeltä Harakka on taiteilijan työpaikka.....	65

RAKENNUSTAIDE

Arkkitehtuuri.....	66
Informaatiokeskus Armi.....	70
DOCOMOMO.....	71

KIRJASTO

Suomalaisten eniten käyttämä kulttuuripalvelu.....	72
Kirjastopalveluja yli kuntarajojen – HelMet.....	76
Kirja kerrallaan – pieni on kaunista.....	78
Kysy mitä vain! iGS – kansalaisen erityisavustaja vastaa.....	79

MUSEOT JA ARKISTOT

Museot ja arkistot.....	80
Suomenlinna.....	83

MEDIA JA LIIKKUVA KUVA

Elokuva ja video helsinkiläisittäin.....	84
Helsingin viestintärakenteen erityispiirteet.....	92
Dokumenttielokuvat löysivät yleisönsä.....	93

OPETUS

Taide- ja kulttuurialojen opetus.....	94
Kulttuurikurssit teini-ikäisille.....	104
Annantalon taidekeskus.....	105
Historialliset kaupunkikierrokset.....	107

TALOUS

Kulttuuri ja talous.....	108
Kuvioluettelo.....	119
Taulukkuuettelo.....	120

SATU SILVANTO JA TUOMAS HELLMAN

Helsinki – festivaalikaupunki

Elämme keskellä helsinkiläistä festivaalibuumia! Perinteisten Helsingin juhla viikkojen rinnalle on syntynyt monipuolinen pienten festivaalien kirjo Helsinki Runo Festivalista Uuden ja kokeellisen jongleerauksen festivaaliin. Tuska Open Air Metal Festival on kerännyt vuosi vuodelta suuremman ja kansainvälisemmän joukon heavydiggareita kaupunkiin. Tusovkarock on esitelty helsinkiläisille ajankohtaisia venäläisiä huippubändejä vuodesta 1998. Teatteririntamalla Baltic Circle on luonut urauurtavaa yhteistyötä Itämeren kaupunkien teattereiden välille ja Helsingin flamencofestivaali on tuonut vuosittain välimerellisen tuulahduksen Helsingin talveen.

Monet uudet festivaalit ovat syntyneet vuosituhannen vaihteen molemmin puolin, jolloin uusi festivaalitekijöiden sukupolvi marssi areenalle. Uudet festivaalien tekijät liikkuvat luontevasti kansainvälisissä verkostoissa ja olivat hyvin perehtyneitä alansa – monet olivat myös itse taiteilijoita. Omien töiden esittämiseen ei kuitenkaan ollut riittäväs-

KULTTUURI JA TAIDE HELSINGISSÄ 2004

ti tilaisuuksia, joten niitä luotiin. Helsinki 2000 -kulttuurikaupunkivuosi vaikutti osaltaan positiivisesti festivaalien kehitykseen tuomalla tekijöitä yhteen. Lisäksi esimerkiksi media-alalla liikkui IT-buumin myötä paljon rahaa, mikä helpotti alan taiteilijoiden toimintaa ja rohkaisi uusiin, kokeellisiin hankkeisiin.

Festivaali-ilmion laajuudesta kertoo esimerkiksi se, että Helsingin kaupungin kulttuuri- ja kirjastolautakunta tuki vuonna 2003 talousarvio- ja produktioavustuksin yhteensä 37 isoa ja pienempää kaupungissa järjestettyä festivaalia. Lisäksi Helsingissä järjestettiin lukuisia muita festivaaleja, jotka eivät joko hakeneet tai saaneet kaupungin tukea tai joita tuettiin yhteisöille ja harrastajaryhmille suunnatuin projektivastuksin. Helsingin kaupungin kulttuuriasiankeskuksen yksiköt toteuttavat ahkerasti festivaaleja. Pääkaupunkiseudun kulttuuritalot ja kansainvälinen lastenteatterijärjestö Suomen ASSITEJ-keskus järjestävät yhdessä kotimaisen Hurraa! ja kansainvälisen Bravo! lastenteatterifestivaalin. Ne pidetään vuorovuosina ja niitä johdetaan Annantalon taidekeskuksesta.

Tekijät ottavat festivaaleja järjestämällä kaupunkia haltuunsa – tekevät siitä omansa. Samalla he luovat uutta ja elävää kaupunkikulttuuria myös muiden nautittavaksi. Festivaalit saavat aikaan otollisen ympäristön uusien ideoiden, innovaatioiden ja poikkitaiteellisen toiminnan syntymiseen, koska ne kokoavat yhteen eri alojen samasta aiheesta kiinnostuneita ihmisiä. Lukuisten festivaalien päätarkoitus on toimia tekijöiden kohtaamis- ja ajatusten vaihtopaikkana: Erään festivaalituottajan sanoin festivaalit synnyttävät festivaaleja.

Yhä useammat uuden sukupolven festivaalijärjestäjät ovat entistä enemmän taiteenlajinsa pitkäaikaisia harrastajia. Festivaalitoiminta perustuu siis pitkälti oman alan asian-

[Huvilatelta pystytetään Tokoinrantaan Helsingin juhlaiviikkojen ajaksi.](#)

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Sakari Viika

tuntijuuteen ja rakkauteen. Festivaalijärjestäjille satelee ohjelmaehdotuksia, joista he valitsevat linjaansa parhaiten so-
pivat ohjelmat. Festivaalit eivät pyri välttämättä tarjoamaan
jokaiselle jotakin, vaan ne haluavat välittää kiinnostavan ko-
kemuksen suppealle yleisölle. Silti ne tuovat avantgardisti-
sia taidemuotoja myös suuremman yleisön tietoisuuteen ja
saattavat näin edistää uusien taidemuotojen vakiintumista.
Esimerkiksi vuodesta 1979 järjestetyt Piirtäjäpäivät, joka
otti myöhemmin Helsingin sarjakuvafestivaalin muodon,

on osaltaan vahvistanut sarjakuvan asemaa Suomessa oma-
na taiteenlajinaan.

Festivaalit muokkaavat asukkaiden kaupunkikokemu-
sta. Ne tarjoavat monenlaisia samaistumiskohteita ja mah-
dollistavat osaltaan vaihtoehtoisten kaupunkilaisten iden-
titeettien rakentumisen. Festivaalit vahvistavat alakulttuu-
reita ja luovat uudenlaista yhteisöllisyyttä saman alan har-
rastajien kesken. Parhaimmillaan voi puhua niin sanotus-
ta festivaalitetkestä, momentumista, kun festivaalin hyvin
suunniteltu dramaturgia ja laadukas sisältö saavat yleisös-
sä ja tekijöissä aikaan voimakkaan yhteisen kokemuksen.
Laaja-alainen ja kansainvälinen festivaalitarjonta edesaut-
taa myös moniarvoisen ilmapiirin syntymistä kaupunkiin.
Tämä ennen kaikkea on esimerkiksi Maailma kylässä -fes-
tivaalin tehtävä.

Kansainvälisyys on keskeistä festivaalikulttuurissa. Fes-
tivaalien myötä kaupunkiin saapuu ulkomaisia esiintyjiä ja
festivaaliyleisöä. Samalla myös suomalaiset taiteilijat tule-
vat kansainvälisesti tunnetuiksi ja suomalaisen taiteen ulko-
maille viennin edellytykset parantuvat. Esimerkiksi Tanssi-
siareena-festivaalin eräs päätarkoitus on tehdä suomalaista
tanssia tunnetuksi maailmalla ja saada kotimaan tanssi-
taiteilijoille lisää esiintymistilaisuuksia ulkomailla. Vierai-
ta kutsutaan myös runsaasti, ja vuoden 2003 Tanssiareenaa
seurasi noin 50 ulkomaista toimittajaa ja tuottajaa. ■

LÄHTEET

- Finland Festivals.
- Kulttuuriasiakentus.
- Kulttuuritilasto 2001. Tilastokeskus. SVT. Kulttuuri ja viestintä
2002:1. Helsinki 2002.

Art goes Kapakka -tapahtuma vuonna 2003. *Sondheim à la Vuokko*, esiintyjät Vuokko Hovatta ja Pessi Levanto.

Kuva: Heini Leväslaiho

Helsingin juhla viikot suomalaisessa festivaalientässä

Helsingiläisten festivaalien suurin, tunnetuin ja vanhin tapahtuma on Helsingin juhla viikot, jonka historia yltää vuoteen 1951 ja tuolloin perustettuihin Sibelius-viikkoihin. Toiminta ja ohjelmisto laajeni vuonna 1968, jolloin myös tapahtuman nimi muuttui Helsingin juhla viikoiksi. Alkuvuosina ohjelmisto painottui klassisen musiikkiin, myöhemmin mukaan on tullut muita taiteenaloja ja tapahtumia, muun muassa Taiteiden yö vuodesta 1989 lähtien. Vuonna 1995 Juhla viikkojen profiili muuttui merkittävästi, kun ohjelmistoon lisättiin etnisen musiikin ja lastenohjelmiston tarjonta, taidegallerioiden kierros, ilmaistapahtumien kirjo sekä tanssi- ja teatteriohjelmiston laajennus. Pyrkimys on ollut tehdä Juhla viikoista näkyvä kaupunkifestivaali, joka tarjoaa monipuolisen kulttuurisen kirjon. Näkyvin merkki uudistumisesta oli Huvilateltan pystytys Tokoinrantaan tapahtuman ajaksi. Juhla viikot järjestetään vuosittain elo–syyskuun vaihteessa.

Juhla viikot tavoittaa varsin kattavasti eri ikäryhmät. Ali-

edustettuina ovat kaikin varttuneimmat eli yli 65-vuotiaat henkilöt, yliedustettuina puolestaan keski-ikäiset vieraat. Ilmaistapahtumissa alle 30-vuotiaita käy heidän väestöosuutensa enemmän, maksullisissa tapahtumissa puolestaan 40–59-vuotiaiden osuus on suurempi kuin heidän osuutensa pääkaupunkiseudun väestöstä.

Juhla viikkojen yleisön pääosan muodostavat pääkaupunkiseudun asukkaat. Vuoden 2002 vieraista kaksi kolmasosaa (66 %) tulee Helsingistä, 13 prosenttia Espoosta, kuusi prosenttia Vantaalta ja prosentti Kauniaisista. Kaikkiaan siis 86 prosenttia yleisöstä tuli aivan lähituntumasta. Muualta Suomesta vieraita saapui 10 prosentin verran ja ulkomailta neljä prosenttia kävijöistä.

Timo Cantell

Kuvio 1.1 Helsingin juhla viikkojen kävijämäärät 1989 – 2003

1989	156 531
1990	200 812
1991	211 899
1992	260 407
1993	256 100
1994	158 000
1995	208 670
1996	89 370
1997	212 933
1998	246 244
1999	310 695
2000	321 872
2001	289 247
2002	295 605
2003	308 180

Helsingin juhla viikot ovat sijoittuneet Finland Festivalsin suurimmista tapahtumista (yli 50 000) kokonaiskävijämäärältään ensimmäiseksi muina vuosina paitsi vuonna 1996, jolloin Helsingin juhla viikot sijoittuivat kävijämäärältään vasta viidenneksi. Tampereen teatterikesässä, Pori jazzissa, Kaustisilla ja Tangomarkkinoilla oli enemmän kävijöitä.

Lähde: Tilastokeskus, Kulttuuritilasto 2001 ja Finland Festivals

Helsingin kaupunginorkesterin ylikapellimestari Leif Segerstam.

Kuva: Maarit Kytöharju

Taulukko 1.1 Festivaalit ja kävijämäärät 2003 Helsingissä vuodenaikojen mukaan

Nimi	Ala	Kävijät
TALVI (joului-, tammi-, helmikuu)		
■ DocPoint – Helsingin Dokumenttielokuvafestivaali	dokumenttielokuva	12 500
■ Helsingin flamencofestivaali	flamenco	1 620
■ Helsinki Film Festival – Nainen vai Artisokka	elokuva	1 600
■ Musica Nova Helsinki	nykymusiikki	8 000
■ Sivuaskel	nykytanssi	778
■ Tusovkarock	venäläinen rock	530
■ Valon Voimat	valotaide	3 000
KEVÄT (maalis-, huhti-, toukokuu)		
■ Aasia Helsingissä	aasialainen taide	1 575
■ Helsingin flamencofestivaali	flamenco	1 620
■ Hurraa! Hurraa!	lastenteatterifestivaali	
■ Illumination	elokuva	2 685
■ Kirkko soikoon	musiikki	6 237
■ KynnysKINO	elokuva	531
■ Maailma kylässä	monikulttuurisuus	30 000 – 40 000
■ Mariinski-teatteri Aleksanterin teatterissa	musiikki, tanssi	3 818
■ Musica Nova Helsinki	nykymusiikki	8 000
■ Read me	ohjelmistotaide	900
■ Ruutia!	lasten tanssi	654
■ Tusovkarock	venäläinen rock	530
KESÄ (kesä-, heinä-, elokuu)		
■ Amorph! 03 Performanssitaitteen festivaali	performanssitaide	1 457
■ Helsingin juhlatiikat	kaupunkifestivaali	295 605
■ Helsinki Runo Festival	kirjallisuus	2 000
■ Helsinki Samba Carnaval - Tanssiva Helsinki	tanssi	40 000
■ Helsinki Tap Festival	steppi	2 281
■ Helsingin urkukesä	urkumusiikki	8 695
■ 7th International Feet Beat Tap Festival	steppi	544
■ Koneisto-Festadi	elektroninen musiikki	34 000
■ Tuska Open Air Metal Festival	heavy-musiikki	25 300
■ URB	kaupunkikulttuuri	9 183
■ Viapori Jazz	jazz-musiikki	2 000
SYKSY (syys-, loka-, marraskuu)		
■ Avanto Helsinki Media Art Festival	mediataide	3 500
■ Baltic Circle	teatteri	2 796
■ Gruppen Fyras Bästa: Nykytanssifestivaali	nykytanssi	623
■ Helsinki International Film Festival – Rakkautta ja Anarkiaa	elokuva	40 000
■ Helsingin juhlatiikat	kaupunkifestivaali	295 605
■ Helsinki Klezmer Festival	musiikki	1 087
■ Helsingin sarjakuvafestivaali	sarjakuva	5 500
■ Jumo Jazzfest	jazz-musiikki	N/A
■ Russian Seasons	teatteri	1 770
■ Tanssiareena	nykytanssi	1 750
■ Tsuumi Festivaali 2003	kansantanssi	764
■ 5-3-1 Uuden ja kokeellisen jongleerauksen festivaali	sirkustaide	1 400
■ Valon Voimat	valotaide	3 000

Huomautus: Kahdelle vuodelle ulottuva festivaali on molempien luettelossa.

Lähde: Kulttuuriasiainkeskus

5-3-1 ja muita sirkustemppeja

Ranskalaisen Archaos-nykysirkusryhmän vierailu Helsingin juhlatiikoilla Kaapelitehtaalla vuonna 1991 räjäytti tajunnan. Kaupungilla ihmeteltiin, mistä oikein on kyse, ennen kuin auto-, moottoripyörä- ja sirkustemppeja, rock-musiikkia ja visuaalisia efektejä teatraaliseksi kokonaisuudeksi yhdistelevä esitys osatiin määritellä uudeksi sirkukseksi. Archaos toi näin helsinkiläisen yleisön tietoisuuteen aivan uuden taidemuodon ja rohkaisi samalla suomalaisia sirkustaiteilijoita uusiin kokeiluihin.

Monet nuoret sirkustaiteilijat olivat kouluttautuneet alansa taitaviksi ammattilaisiksi ulkomailla, ja he kaipasivat työtilaisuuksia myös kotimaassa. Osa heistä sai mahdollisuuden esitellä taitojaan Tanssiteatteri Hurjaruuthin Talvisirkuksessa, joka järjestettiin Kaapelitehtaalla ensimmäisen kerran vuonna 1993. Hurjaruuth oli lähtenyt hakemaan uutta suuntaa tulevalle esitykselleen ja keksinyt pyytää mukaan sirkustaiteilijoita. Sirkuslaiset tutustuttivat tanssiväen uuteen sirkukseen ja toivat hankkeeseen mukanaan myös kansainväliset kontaktinsa. Taiteilijat ideivat yhdessä eri taidealojen elementtejä yhdistelevän juonellisen kokonaisuuden. Siitä tuli ensimmäinen kotimainen, laajalle yleisölle suunnattu uudenlainen sirkusesitys, menestystarina ja uusi helsinkiläinen jouluperinne.

Vuonna 1999 syntyi 5-3-1 Uuden ja kokeellisen jongleerauksen festivaali, kun pari Talvisirkuksessa mukana ollutta sirkustaiteilijaa halusi luoda foorumin selkeämmin aikuisille suunnatuille projekteilleen. 5-3-1:n ohjelmisto on alusta lähtien koostunut taiteellisesti kunnianhimoisista esityksistä sekä työpajoista ja keskustelutilaisuuksista esiintyjien kanssa. Tapahtuman järjestäjät ovat halunneet antaa osallistujille mahdollisuuden seurata muutaman huipunimen – esimerkiksi Ben Richterin ja Jay Gilliganin – jongleeraamisen kehittymistä monena vuotena peräkkäin sen sijaan, että festivaalille tulisi aina uusia ja uusia esiintyjä. Yhteistyö on synnyttänyt alalla hedelmällistä dialogia ja poikanut esiintymistilaisuuksia ulkomailla myös kotimaisille sirkustaiteilijoille.

Uuden ja kokeellisen jongleerauksen festivaalien haastava ohjelmisto on huetellut muutakin yleisöä kuin alan ammattilaisia. Kysyntää uuden sirkuksen esityksille näyttää olevan, ja vuonna 2004 Helsinkiin perustettiin uusi, suurelle yleisölle suunnattu nykysirkusfestivaali. Monenmoisia sirkusesityksiä tarjonnut Huima onnistui yli odotusten, ja festivaali päätettiin järjestää seuraavana vuonna uudelleen. Uusi sirkus on tullut Helsinkiin jäädäkseen.

Satu Silvento

Jérôme Thômas vieraili 5-3-1-festivaaleilla vuonna 2001.

Kuva: 5-3-1-festivaalit

PikseliÄHKY 2004 – TRyPTICHON audiovisuaalinen performanssi Kiasma-teatterissa.

Kuva: Anthony Auerbach / Mariko Montpetit

PikseliÄHKY PixelACHE

Ensimmäinen PikseliÄHKY-festivaali järjestettiin vuonna 2002 Lasipalatsin uusmediatila Aulassa. Hetki oli otollinen tapahtumalle, joka keskittyi taiteen, designin ja teknologian rajoja luotavaan kokeelliseen ja poikkeukselliseen toimintaan. PikseliÄHKY syntyi näiden ja lukuisten muiden tulevaisuuden hankkeiden forumiksi.

PikseliÄHKY on pienimuotoinen festivaali, jonka järjestäjien päätarkoitus ei ole käyttää festivaalia rahantakomiseen. Festivaali tuotetaan talkoovoimin oman alan rakkaudesta. PikseliÄHKY:n vahvuuksia ovat kansainvälisyys ja festivaalin reilun kaksivuotisen historian aikana luodut laajat verkostot. PikseliÄHKY:ssä on ollut avainasemassa vahva ruohonjuuritason suhteen säilyminen tekijöihin, mikä on lisännyt kansainvälistä kiinnostusta. Laadukas tekeminen ja usko omaan asiaan ovat väistämättä laajentaneet luonnollisella tavalla festivaalia.

PikseliÄHKY on suunnannut ulkomaille nimellä PixelACHE Helsingin Kiasmassa vuosina 2003 ja 2004 järjestetyn tapahtuman lisäksi. Suhteet ensimmäiseen PikseliÄHKY:yn osallistuneeseen new yorkilaiseen mediataiteilija Jarryd Lowderiin edesauttoivat festivaalin viemistä New York Cityyn. Siellä PixelACHE organisoitiin touko–kesäkuussa vuonna 2003. Helsingin ja New Yorkin lisäksi PixelACHE '03 toteutettiin myös Montrealissa ja Bratislavassa.

Keväällä 2004 PixelACHE järjestettiin Helsingin lisäksi Tukholmassa. Helsingin tapahtuman helmiksi nousivat muun muassa ravintola Gloriassa audiovisuaalisessa konsertissa Shogun Kunitoki ja Kiasman teatterissa interaktiivinen taistelupeli Kick Ass Kung-Fu, jota yleisö sai vapaasti pelata. Vuonna 2004 Helsingissä järjestettiin ensimmäistä kertaa taiteilijaresidenssiohjelma, johon osallistui kansainvälisiä taiteilijoita ja verkostot laajentuivat entistä tehokkaammin. Ensimmäistä kertaa tapahtumaa tuli seu-

raamaan myös ulkomailta yleisöä ja alan toimittajia. Festivaali on tarkoitus järjestää loppuvuodesta Brasilian Sao Paolossa ja vuonna 2005 Pariisissa.

Video jockeyt, VJ:t, työskentelevät PikseliÄHKYn työpajoissa ja hankkeissa insinöörien kanssa ja muotoilijat elokuvantekijöiden kanssa. Eri alojen ihmiset kohtaavat ja usein syntyy jotain uutta ja luovaa. Samalla PikseliÄHKY on laukaisualusta ja ensimmäinen koenäytös kokeellisille ja keskeneräisillekin hankkeille, jotka keräävät festivaalilta tuulta siipiensä alle ja jatkavat sitten elämäänsä. Ennen kaikkea PikseliÄHKY on kuitenkin erinomainen esimerkki uuden sukupolven pienestä, mutta kansainvälisestä festivaalista, jota määrittää tekijöiden aito innostus omaa skeneä kohtaan. On ehkä paikallaan puhua ruohonjuuritason toiminnasta alhaalta ylös – Helsingistä New Yorkin kautta Sao Paoloon.

Tuomas Hellman

IRMELI NIEMI

Kaupunginosat ja kulttuurikeskukset

Ajatus monitoimitalojen, kulttuurikeskusten, rakentamisesta pohjautuu kulttuuripoliittisesti alueellisen demokratian malliin. Kulttuuripalvelut haluttiin tuoda lähelle asukkaita. Kulttuurikeskukset ovat vaihtoehto kaupungin keskustaan lähtemiselle. Kaupunkilaiset voivat innostua harrastamaan kulttuuria myös lähellä kotiaan.

Helsingin kaupungin kulttuuriasiakseksella on kolme alueellista kulttuurikeskusta: Stoa Itä-Helsingissä, Kanneltalo Länsi-Helsingissä ja Malmitalo Koillis-Helsingissä. Stoa, aluksi Itäkeskuksen monitoimitalo, valmistui 1984, Kanneltalo 1992 ja Malmitalo vuonna 1994. Kahdella talolla on tänä vuonna merkkipäivä. Toiminnan volyymin mukaan taloista Stoa on suurin (muun muassa suuri kirjasto) ja Kanneltalo pienin.

Nykyiset kulttuurikeskukset muodostavat ketjun Kehä 1:n varrelle, niin että jokaisen vaikutusalueella asuu noin 100 000 asukasta. Kaikki keskukset ovat raideliiken-

teen varrella, joten niihin pääsee myös keskustasta sujuvasti. Muut lähellä olevat palvelut houkuttelevat käyttämään myös kulttuuripalveluja. Alueellisten kulttuurikeskusten kävijämäärät ovatkin suuria.

Kaikki kulttuurikeskukset toimivat saman perusajatuksen mukaan. Aula toimii kokoavana tilana, josta pääsee suoraan saleihin ja kirjastoon sekä työväenopiston luokkatiloihin. Aulassa on ravintola, näyttelytila sekä lipunmyynti. Lähökohta on hyvin asiakasmyönteinen: Kun tulet ulko-ovesta sisään, olet perillä! Taloon tulijan ei tarvitse tietää, kuka tilaisuuden järjestää. Riittää, että hän astuu aulaan. Myös nuori-asiainkeskuksella on tilat Stoassa ja Kanneltalossa

Kulttuuriasiankeskus vastaa salien ja gallerioiden ohjelmasta. Malmitalossa on myös kokous- ja taideopetustiloja. Kulttuuri- ja taidetilaisuudet voivat olla puhtaasti vuokralaisen tilaisuuksia, yhteistyössä toteutettuja tai kulttuuri-asiankeskuksen itse ostamia tai tuottamia. Ohjelmavaihtelun muodostavat vuokralaisten tilaisuudet ja kokonaisuus täydentyy kulttuurikeskuksen omalla ohjelmalla. Tilaisuudet tuotetaan antamalla vuokratukea, tuotantoyhteistyötä, tiloja ja ammattiapua asukkaiden erilaisten toiveiden toteuttamiseksi.

Kulttuurikeskuksia suunniteltaessa luotiin kullekin talolle erityisprofiili tilojen käytön painotuksen mukaan. Stoassa on lähinnä teatterille suunniteltu sali, Kanneltalossa on erinomainen kamarimusiikkisali ja kädentaidot ovat tärkeitä Malmitalossa. Kaikissa taloissa tarjotaan alueen asukkaille monipuolista ja vaihtelevaa taide- ja kulttuuriohjelmaa.

Alueelliset kulttuurikeskukset eivät ole Helsingissä vain paikkoja, joissa järjestetään tilaisuuksia. Ne ovat asukkaiden tapaamispaikkoja, harrastuspaikkoja ja taloja, joiden profiili syntyy käyttäjiensä ja ympäröivän alueen mukaan. Talojen strategisina tavoitteina voi pitää kulttuuritarjonnan alueellista demokratisointia, hallintorajojen ylittämistä ja toimintojen saatavuuden parantamista.

Arkitehtitoimisto Heikkinen-Komonen suunnittelema Vuosaaren kulttuurikeskus, projektin arkkitehti Niklas Sandås. Rakennus valmistunut vuonna 2001. Kuva: Marjo Haatainen

KontuFestarit Kontulan Kelkkapuistossa 2004.

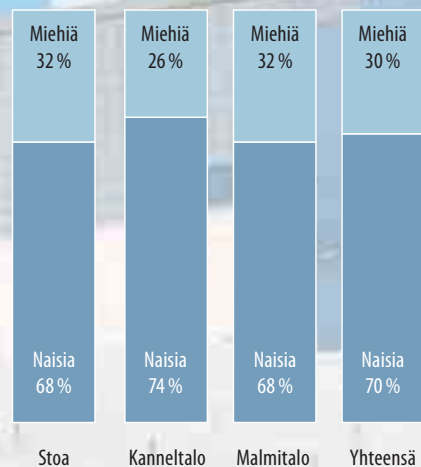
Kuva: Martti Kukkonen (Albumit auki, www.kontu.fi)

VESA KESKINEN

Kulttuurikeskusten kävijät 2004

Kuvio 2.1 Kulttuurikeskusten kävijät sukupuolen mukaan

Kulttuurikeskuksia ja niiden merkitystä on tutkittu vähän. Kävijämääriä on tosin selvitetty aikaisemminkin. Maaliskuussa 2004 talojen kävijöiltä kerättiin viikon aikana lomakekyselyllä tietoja käynnin useudesta, syistä ym. asioista sekä kulttuurin kulutuksesta ja mieltymyksistä. Vastaukset saatiin yhteensä 814 kävijältä. Seuraavassa esitetään ensituloksia tutkimuksesta.

Kulttuurikeskusten kävijöistä valtaosa on naisia, jotka tunnetusti harrastavat kulttuuria enemmän kuin miehet. Vastanneitten keski-ikä oli 40 vuotta, Stoa:n kävijät olivat hieman nuorempia (38 vuotta). Kävijöiden ikähaitari ulottui kymmenvuotiaasta 80-vuotiaaseen.

Taloissa käydään varsin vakituisesti – joka toinen kyselyyn vastanneista kävi ’omassa talossaan’ viikoittain. Ikä tai sukupuoli ei erotellut merkittävästi käyntikertoja – nuoret olivat tosin muita useammin liikkeellä ensimmäistä kertaa.

Pääsääntöisesti käydään omassa, tutuksi tullessa ja lähellä olevassa kulttuurikeskuksessa. Kanneltalo kerää yle-

sönsä selvimmin lähialueilta, Itäkeskuksen Stoaan ja Malmi-taloon tullaan myös kauempaa. Kaikilla taloilla on kävijöitä myös naapurikunnista.

Kävijä/lomake, täytetty *Ei ole käynyt tai ei tunne muita taloja, %*

■ Stoassa	69
■ Kanneltalossa	62
■ Malmitalossa	56

Kenen kanssa tultiin?

Yli puolet kävijöistä tuli kulttuuritaloon yksin, miehet useammin kuin naiset. Naisilla korostui jonkin verran perheenjäsen ja ystävän kanssa käyminen. Pieni joukko, 10 kävijää, vastasi tullessa taloon sekä ystävän että seurueen kanssa tai muulla kokoonpanolla.

Mitä taloista haetaan?

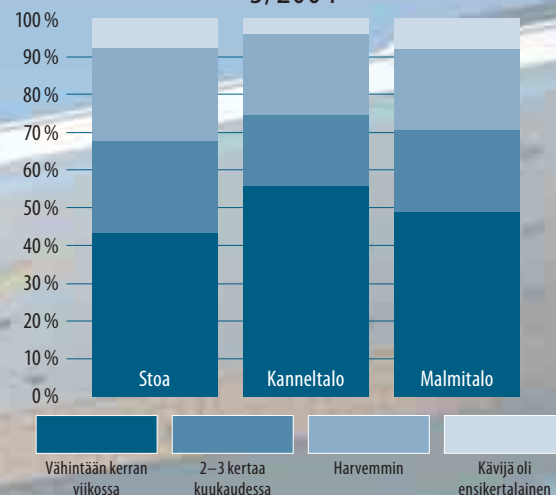
Kulttuurikeskuksiin tulon syitä kysyttiin kysymyksellä, jossa oli 12 valmista vastausvaihtoehtoa. Näistä voitiin merkitä niin monta kuin tarve oli. Keskimäärin tulon syitä mainittiin 1,5.

Kaikissa kulttuuritaloissa on kirjasto. Kirjastossa käyminen nousikin selvästi yleisemmäksi syyksi tulla taloihin. Joka kuudennen käynnin syynä oli tulla katsomaan jotakin esitystä tai näyttelyä ja joka kymmenes tuli kahville tai käymään ilmaisessa wc:ssä.

Naisten ja miesten syyt tulla alueellisiin kulttuurikeskuksiin olivat yllättävän samanlaiset – ainoastaan näyttelyihin tutustuminen korostui hieman naisten vastauksissa.

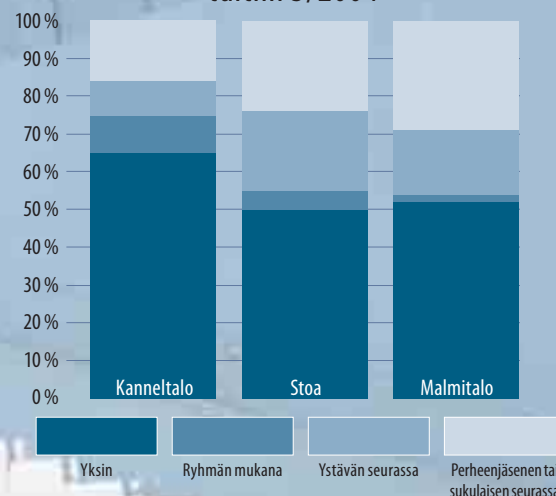
Kysely suoritettiin sen verran myöhään keväällä, että lähes kaikki työväenopiston kurssit olivat jo päättyneet. Syksyllä ja alkukevästä työväenopistojen kävijät ovat erittäin suuri talojen käyttäjäkunta.

Kuvio 2.2 Käyntikerrat kulttuurikeskuksissa 3/2004

Lähde: Keskinen Vesa: Helsingin kulttuurikeskuksen kävijät maaliskuussa 2004. Julkaisematon käsikirjoitus

Kuvio 2.3 Kenen kanssa kulttuurikeskuksiin tultiin 3/2004

Lähde: Keskinen Vesa: Helsingin kulttuurikeskusten kävijät maaliskuussa 2004. Julkaisematon käsikirjoitus

Talojen laaja ja monipuolinen ohjelmatarjonta näkyy siinä, että annettujen vastausvaihtoehtojen ulkopuolelle jäi vielä 150 vastausta. Näistä osa voitiin kuitenkin sijoittaa annettuihin luokkiin, mutta 130 mainintaa, 16 prosenttia kaikista, olivat ” muita syitä”. Näistä voidaan mainita erikseen seuraavat:

- Tuli yhteislaulutilaisuuteen (15), joista 11 Malmitalosta
- Tuli As. Oy:n tai muuhun kokoukseen (17)

- Käyttämään nettiä (9) tai pankkiautomaatille laskuja maksamaan (6)
- Tuli ostamaan tai varaamaan lippuja (14)
- Lukemaan pääsykokeisiin, lukemaan läksyjä, opiskelemaan (12, joista 9 Stoasta)
- Tuli esiintymään (4)

Lisäksi mainittiin muun muassa seuraavia syitä: hakemaan esitteitä, vilkaisemaan ohjelmatarjontaa, lukemaan lehtiä, tutustumaan paikkaan, lämmittelemään. ■

LÄHTEET

- Keskinen Vesa: Helsingin kulttuurikeskusten kävijät maaliskuussa 2004. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Itä-Helsingin Uutiset -lehden juttuarkisto.
- Urban II -yhteisöaloiteohjelman Urban-kulttuurikoontihankkeen toiminnan kuvaus vuodelta 2003.

Kuvio 2.4 Kulttuurikeskukset Helsingissä 2004

Kulttuurikeskus Stoa ulkoa. Etualalla Hannu Sirenin veistos *Stoa*. Kuva Marjo Haatainen

Kulttuurikeskukset sijainnin mukaan

Keskus	Avaamisvuosi	Paikkoja Lkm ¹⁾	Näyttely- tilat m ²	Tapahtumat ja toiminta
1 Aleksanterin teatteri, Helsinki*	1879/1993	473	–	teatteri-, tanssi- ja oopperaesityksiä, balettioppilaitos, kulttuuriasiain toimisto, harjoitustiloja
2 Finlandia-talo, Helsinki*	1971/1975	2 040	1 500	kongresseja, konsertteja, näyttelyitä, ravintola, palvelukeskus myymälöineen
3 Itä-Helsingin kulttuurikeskus Stoa*	1984	850	150	kulttuuriasiainkeskus, kirjasto, työväenopisto, nuorisotiloja, tanssia, teatteriesityksiä, musiikkia, elokuvia, näyttelyitä, ravintola
4 Kaapelitehdas, Helsinki*	1991	3 600	4 300	näyttelyitä, museotoimintaa, taide-esityksiä, juhlia, messuja, teatteri- ja tanssiesityksiä, yrityksiä, taiteilijoita, työväenopisto, ravintola
5 Kanneltalo, Helsinki*	1992	370	140	kulttuuriasiainkeskus, kirjasto, työväenopisto, galleria, nuorisotiloja, konsertteja, seminaareja, koulutustilaisuuksia
6 Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa, Helsinki*	1995	150	90	koordinointi, ohjaus, neuvonta, tiedotus, taidenäyttelyt, konsertit, koulutus, tanssi ja liikunta, kahvila
7 Kulttuuritalo, Helsinki*	1958	1 400	900	konsertteja (Radion Sinfoniaorkesteri), kongresseja, näyttelyitä
8 Malmitalo, Helsinki*	1994	330	100	kulttuuriasiainkeskus, kirjasto, työväenopisto, musiikkiopisto, nuorisotiloja, lastentapahtumia, näyttelyitä, kongresseja, ravintola
9 Savoy-teatteri, Helsinki*	1987	700	180	teatteriesityksiä, konsertteja
10 Valkoinen sali, Helsinki*	1988	400	410	näyttelyitä, musiikkiesityksiä, kokouksia, tanssia, ravintola
11 Vanha Ylioppilastalo, Helsinki	1870	600	165	konsertteja, näyttelyitä, kokouksia, juhlia, tanssia, ravintola
12 Vuotalo, Helsinki*	2001	455	145	kirjasto, työväenopisto, kulttuuriasiainkeskus, musiikkiopisto, opetusvirasto, kahvila, teatteriesityksiä, juhlia, tansseja, näyttelyitä, konsertteja

* Kuuluu Suomen kulttuuritalojen neuvottelukuntaan.

¹⁾ Sisältää sekä isojen että pienten salien paikat yhteenlaskettuina.

Lähteet: Tilastokeskus, Helsingin Sanomat 25.10.1998, Kulttuuri- ja kongressitalojen omat ilmoitukset, Suomen kulttuuri- ja kongressitalot (1998). Suomen kulttuuritalojen neuvottelukunta

Itä-Helsinki heräsi

Noin kymmenen vuotta sitten paikallislehden pieni tapahtumapalsta alkoi väijäämättä kasvaa. Kulttuurikaupunkivuoden 2000 kynnyksellä nähtävää ja koettavaa oli tarjolla jo tulvaksi asti. Itä-Helsingin kaupunginosista oli tullut aktiivisten kaupunkilaisten toiminta-alueita. Lumipallon tavoin liikkeelle lähtenyt muutos ei pysähtynyt kulttuurivuo-teen, vaan jatkuu yhä. Usean samaan aikaan vaikuttaneen tekijän summana syntynyt kaupunkikulttuuri – siis kantakaupungin ulkopuolella esiintyvä erilainen taide- ja kulttuuritoiminta – on tullut jäädäkseen.

Ilman seiniä on vaikea toimia

”En voi kyllin hehkuttaa, mikä merkitys Los Angelesin uudella Walt Disney Hallilla on ollut lähialueensa kehitykseen”, hehkutti kapellimestari-säveltäjä Esa-Pekka Salonen huhtikuussa 2004. Salosen mukaan uuden konserttitalon lähikulmilla bisnes on alkanut kukoistaa, asuntojen hinnat kääntyneet nousuun ja alueen imago muuttunut täysin. Kun aluetta ennen välteltiin, siitä on nyt tullut perheretkien kohde.

Itä-Helsingin kulttuuritalojen vaikutusta ei pysty näkemään yhtä selvästi. Ne ovat syntyneet osana kaupunginosiensa rakentamista ainakin osittain uuteen ympäristöön. Vuosaarella vaikutus oli selvä. Vaikka Vuotalosta tuli kaupunginosan kokoon nähden selvästi liian pieni ja yhteiskäyttö koulun kanssa rajoittaa talon kulttuurikäyttöä, on Vuotalo aktivoitunut alueen kulttuurisia toimijoita ja tuonut toiminnalle näkyvyyttä. Vuosaaren imagoa Vuotalo nosti monta pykälää viimeistään, kun Avanti! konserttoi siellä tammikuussa 2003.

Itäkeskukseen rakennettiin kaksikymmentä vuotta sitten Suomen ensimmäinen kulttuurin monitoimitalo. Myöhemmin Stoa:ksi ristityssä talossa toimivat kulttuuriasiainkeskus, nuorisosiainkeskus, suomen- ja ruotsinkielinen työväenopisto ja kirjasto. Stoa sai Itä-Helsingin rakentamisen myötä satelliittitilat uusien asuinalueiden yhteiskäyttötiloista, Kurkimäen ja Meri-Rastilan korttelitaloista sekä Vuotalosta. Myös Tullisaaren puistossa sijaitseva Aino Acktén huvila liitettiin Stoa:n hallintaan. Itäinen työväenopisto sai omat tilat Itäkeskuksen lisäksi Kivikkoon, Herttoniemeen ja Vuotaloon.

Kulttuurikaupunkivuonna Itä-Helsingin kulttuuritilat olivat torien, rantojen, metroasemien, koulujen, päiväkotien ja vanhainkotien lisäksi ennennäkemättömän vilkkaassa ja monipuolisessa käytössä.

Monikerroksinen kulttuurirakenne

Perisuomalaiseen tapaan Itä-Helsingin asukaslähtöisen kulttuurintyön juuret ovat vahvasti yhdistys- ja harrastustoiminnassa: kansanmusiikissa, lausujissa, kuoroissa, harrastajamaalareissa ja kesäteattereissa. Kaupunginosissa on vietetty omia kotiseutu- ja kesäjuhlia, vaalittu perinteitä ja koottu historiikeja.

Omaehtoista kulttuuriharrastusta ovat tukeneet lähiökirjastot ja työväenopistot. Lastenkulttuurissa vahvaa pohjaa ovat rakentaneet jo yli 20 vuotta Helsingin kuvataidekoulu ja yli 30 vuotta Itä-Helsingin musiikkiopisto.

Itä-Helsingissä on aina – muun muassa edullisten asuntojen ja luonnonläheisyyden ansiosta – asunut paljon ammattitaiteilijoita, esimerkiksi Myllypuron ateljeekylässä jo 30 vuotta noin 30

kuvataiteilijaa – mutta vielä viime vuosikymmenellä se näkyi Itä-Helsingissä vain vähän. Ehkä näkyvin ammattitaiteilijaryhmä on ollut Nukketeatteri Sampo, joka aloitti Itä-Helsingissä toimimalla kymmenen vuotta vakituksena vierailijana Stoa:ssa. Nykyisin Sampo esiintyy kymmenille tuhansille lapsille vuosittain Puotilan ostoskeskuksessa entisiin posti- ja pankkitiloihin rakennetussa teatterissaan.

Asukasyhdistysten perinteinen yhteinen tapahtuma, pääasiassa talkoovoimin joka syksy järjestettävä Itä-Helsingin kulttuuriviikot, aloitti toimintansa 1980-luvun puolivälissä.

Kulttuurin nousu toteutui

Tammisalossa asuva kirjallisuuden emeritusprofessori Kai Laitinen ennusti syksyllä 1994, että Itä-Helsingillä saattaa hyvinkin olla edessään kulttuurinen nousu. Kontulalainen runoilijanurukainen Tomi Kontio oli juuri voittanut J.H. Erkon palkinnon. ”Itä-Helsingin rikkaus on sen erilaisuus. Minusta siinä piilee myös kulttuuririkkauden siemen, kun ihmiset oppivat tajuamaan, että kuuluvat johonkin, mutta ovat myös yksilöitä ja voivat persoonina tehdä paljon”, Laitinen arvioi. Kymmenen vuotta myöhemmin rakkausrunoiliaan julkikiseksi nopeasti noussut herttoniemeläinen Arno Kotro korostaa: ”Minäkin olen lähiörunoilija!” Itähelsinkiläisyydestä ja lähiössä asumisesta on tullut jotain, jolla niin sanotun korkeakulttuurin edustajakin voi kehuskella.

Kynnys kulttuurilaitoksiin alkoi madaltua joskus viime vuosikymmenen puolivälissä, kun Helsinki alkoi himoita kulttuuripääkaupunkiuutta. Kulttuuri alettiin myös hahmottaa osaksi kaupunkipolitiik-

kaa. Pohdittiin positiivisen diskriminaation keinoja, torjuttiin segregoitumista ja käynnistettiin lähiöuudistus. Myllypurossa, Kontulassa ja Vuosaarossa aloittivat työnsä lähiöarkkitehtien ja lähiökulttajien lisäksi myös lähiötaiteilijat, jotka innostivat asukkaita tekemään, kokemaan ja ottamaan kaupunkitilaa haltuun.

Laatua elämään

Monet kulttuurikaupunkivuoden ja samaan aikaan vietetyn Helsingin 450-vuotisjuhlan tapahtumista toteutettiin uudenaikaisena, hallintokuntarajat ylittävänä yhteistyönä. Osa toimintamuodoista jäi elämään esimerkiksi päiväkodeissa, vanhustentaloissa, nuorisotaloilla ja leikkipuistoissa. Kyläjuhlat verkostoituivat Stadin kansanjuhliksi.

Valon Voimat tuovat itä-helsingiläisessä maisemassa yhä vuosittain iloa syystalven synkkyyteen. Kulttuurivuoden kirjaprojekteihin tallentui monen kaupunginosan historia. Kulttuurikaupunkivuonna käynnistyi myös internetin haltuunotto, joka hiljalleen etenee eri tavoin lähiöissä. Kaupunginvaltuusto päätti 125-vuotisjuhlakokouksessaan panostaa kulttuuriin ja perusti taiteilijatalosäätiön. Puolen sadan eri alojen ammattitaiteilijan muutto Aurinkolahteen näyttää olevan tehokas lähiökulttuurin piristysruiske. Taiteilijatalon väkeä on mm. kuultu työväenopiston kirjailijailloissa ja seurakunnan sekä Vuotalon konserteissa.

Kulttuurikaupunkivuosi myös näytti hetken verran, millaista kaupunkikulttuuri voisi olla. Vuosituhannen edetessä ongelmaksi on tullut raha. Sponsorirahoituksen hankkiminen on osoittautunut ainakin Itä-Helsingissä vaikeaksi. Uutta julkista rahoitusta on esimerkiksi Kontulassa saatu EU:n Ur-

ban-projektista, joka tällä kaudella on entistä enemmän keskittynyt kulttuuriin. Kaupungin rahoituksen rinnalle projektien toteuttajiksi ovat tulleet Kiasma ja Lasipalatsin mediakeskus.

Talot yhä tarpeen

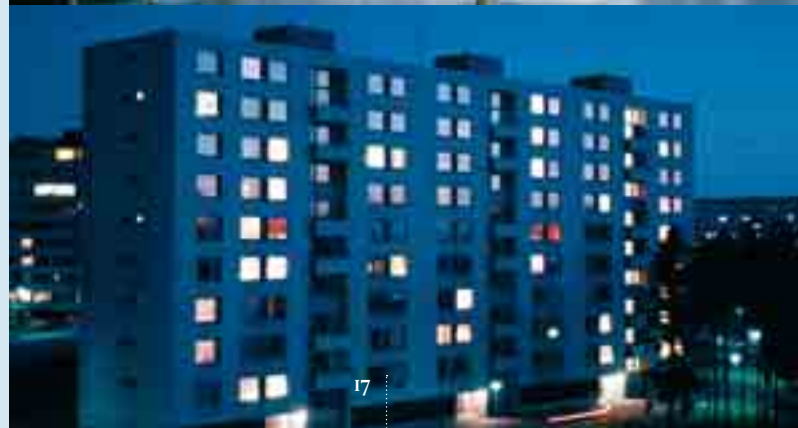
Itä-Helsingin kulttuurisaleista suurin vetää noin 400 henkeä. Aina se ei riitä. Kun Maija Vilkkumaa tai Jaakko Ryhänen tulee pitämään Itä-Helsingissä konsertin, liput myydään loppuun hetkessä. Kamariorkesteri Avantin konserttiin olisi riittänyt rutkasti enemmän kuulijoita kuin sisään mahtui. Vuosaaren uusi kirjasto osoittautui heti ensimmäisenä toimintavuotenaan käyttäjämäärään nähden alimitoitetuksi. Vuotalon gallerian näyttelyvuoroihin on pitkä jono.

Stoalla ja Vuotalolla on omaleimainen ohjelmatarjonta, jossa yhteinen painopistealue on lastenkulttuuri. Osa on Helsingin kulttuuritoimen yhteistuotantoa, osa talojen omaa. Osan esitysajoista vuokraavat yksittäiset ohjelmanjärjestäjät. Lippujen hinnat on päätetty pitää edullisina.

Marketta Karjalainen

Albumit auki on kaikille avoin valokuvatietokanta, johon tallennetaan ja josta voi hakea digitaalisessa muodossa valokuvia Helsingistä. Tällä hetkellä albumeissa on yli 9 000 kuvaa. Valokuvia ovat lähettäneet niin yksityiset henkilöt kuin yhteisötkin. Projektin idean luoja ja yhteyshenkilö on valokuvaaja Aapo Rista.

Kuvat: Eeva Rista, Tapio Mäkiö, Pirjo Anttonen, Tapani Rine, Sini Askelo, Risto Rautiainen.

www.Kontu.la

Suuret valokuvakankaat liehuvat tuulessa ostokeskuksen käytävien yllä, ihmiset ovat kokoontuneet näytekkunan eteen katsomaan videoita. Mitä tämä on?

EU:n yhteisöaloiteohjelman tavoitteena on taantuvien kaupunkialueiden taloudellinen ja sosiaalinen elvyttäminen sekä kestävä kehityksen edistäminen. Itä-Helsingin Kontulassa se näkyy ja vaikuttaa. Ohjelman toteutus alkoi vuonna 2001 ja jatkuu vuoteen 2006, kulttuurin osuus käynnistyi syyskuussa 2002.

Hankkeita kokooa Kontupiste, tila Kontulan ostokeskuksessa, missä asiakkaiden käytössä on 11 tietokonetta ja kirjautumisia parhaimmillaan kuukausittain lähes 4 000. Kontupisteessä järjestetään erilaisia kursseja, näyttelyitä ja tapaamisia asiakkaiden tarpeen mukaan, tavoitteena kannustaa omaehtoiseen sisältötuotantoon ja tietoyhteiskunnan osallisuuteen.

Kontulan taivaan alla. Toukokuussa 2004 avattu, alueen asukkaiden valokuvista koottu näyttely ostokeskuksen B-käytävän yläpuolella metron pääsisäänkäynnin suunnalta nähtynä. Näyttelyllä juhlistetaan 40-vuotiasta Kontulaa ja se oli nähtävissä koko kesän ajan. Kuva: Aapo Rista

Albumit auki -alihanke kokoaa asukkaiden valokuvia kuvatietokannaksi. UrbanTV hankkeessa on kehitetty asiakkaiden valmiuksia videotyöskentelyyn niin kamerankäytön kuin editoinninkin suhteen. Tuloksena vuoden 2003 Docpoint-dokumenttielokuvafestivaalin yleisökisan voitto. Radio Kontulan kaikki ohjelmat ovat kaupunginosan asukkaiden tekemiä. Muuta musiikillista ohjelmaa ovat hiphop-illat, rap-kilpailut ja Kamarimusiikkia Kontulassa -konsertit.

KontuFestarille kesällä 2003 osallistui noin 10 000 vierasta. Kaksipäiväisen Festarin järjestivät yhteistyössä jalkapalloseura FC Kontu ja kulttuuriasiakseus. Lauantain ohjelma oli suunnattu nuorille ja esiintyjä olivat nuorisomusiikin kuumimmat nimet kuten Don Johnson Big Band. Sunnuntain yleisöksi tavoiteltiin perheitä ja tarjolla oli hiukan vanhempaa iskelmätyyppistä musiikkia.

Alueella toimiville yhteisöille on muodostettu yhteinen sisällönvaihtoportaatili Kontu.la, jossa minkä tahansa (uutisten, kuvien, keskustelun, videon, musiikin) julkaiseminen on mahdollista ja yksinkertaista. Kulttuurikursseilla on tarkasteltu ihmismielen äärimmäisiä tiloja yhteistyössä eräiden kaupungissa toimivien taitereiden ja nykytaiteen museon kanssa.

Kimmo Lehtonen

Kontupisteessä on 11 Linux-konetta, joista 7 on varattu pikaista käyttöä, sähköpostia ja surffailua varten ja 4 on tarkoitettu pidempiaikaiseen työskentelyyn. Tilassa on myös pieni TV-studioksi soveltuva tila sekä videoeditointikalusto. Toiminnan tavoitteena on kannustaa omaehtoiseen sisältötuotantoon ja tietoyhteiskunnan osallisuuteen. Kuva: Sini Askelo

Aurinkoisia näkymiä ja yhteiseloä taiteilijatalossa

Tammikuun kylmimpänä päivänä vuonna 2003 muutti Vuosaaren ”Aurinkolaivaan” 52 taiteilijaa perheineen. Helsingin kaupungin 450-vuotistaiteilijatalosäätiön rakennuttamaan taloon asettui kirjava joukko ihmisiä, joita kaikkia yhdisti ainakin yksi asia: taide.

Arkkitetoimisto Bronow & Maunulan suunnittelema ”Aurinkolaiva” on komea. Puitteitakin komeampaa on asua talossa, jossa kaikki tuntevat toisensa vuoden jälkeen, jossa yhteisiä projekteja suunnitellaan ja toteutetaan, jossa juttukaveri löytyy aina ja jossa lapset tuntevat turvallisesti naapurinsa. Eriikäisten, eri elämäntilanteessa elävien, eri taiteenlajeja edustavien ihmisten päivittäinen kohtaaminen on merkittävää, eikä sen vaikutusta yksittäisten taiteilijoiden tuotantoon voi edes arvioida.

Talossa asuu näyttelijöitä, ohjaajia, nukkeketeerintekijä, klovnit, tanssijoita, eri alojen muusikoita, kirjailijoita, kääntäjä, säveltäjä, taidemaalareita, kuvanveistäjiä, videotaiteilijoita, performanssin tekijöitä, käsityötaiteilijoita, dramaturgi, valokuvaajia, elokuvantekijöitä – varsin edustava otos nykytaiteen kentästä. Tällaisella kokoonpanolla riittää kykyä ja innostusta laajojenkin hankkeiden toteuttamiseen.

Aurinkolaivan taiteilijatalo on pyrkinyt jatkuvasti laajentamaan kontaktejaan ja olemaan kosketuksessa Vuosaaren todellisuuden ja elämän kanssa sen sijaan, että se olisi käpertynyt sisänpäin suljetuksi, elitistiseksi ringiksi. Taiteilijoiden ja ulkomaailman välisen suhteen primus motorina on toiminut *Los Apartementos*, talon muusikoiden perustama yhteinen bändi. Bändin määrittäetietoista kulttuuritoimintaa ovat olleet sen Vuotalolla järjestämät klubi-

illat, joissa on kuultu musiikkia ja nähty taiteilijatalolaisten taidonnäytteitä. Illat ovat olleet maksuttomia lukuun ottamatta kevään 2004 viimeistä, suurta tapahtumaa. Maksuttomuudella on haluttu tavoittaa mahdollisimman laaja yleisö, sekin, joka ei tunnustaudu tavanomaiseksi kulttuurinkäyttäjäksi. Los Apartementosin kokeellinen rock, lounge ja jazz ovat houkutelleet paikalle myös nuorempaa, korkeakulttuuria kohtaan ennakkoluuloisempaa yleisöä.

Taiteilijoiden läsnäolo ja työpanos kohottavat tuntuvasti alueen kulttuuriprofiilia. Kuvataiteilijat ovat järjestäneet näyttelyitä alueen talojen tyhj-

Aurinkolaivan havainnekuva.

Kuva: Arkkitehtitoimisto Brunow & Maunula

sä liikehuoneistoissa. Vuotalon suuri klubi-ilta taas oli esimerkki monipuolisesta ja tasokkaasta kulttuuritarjonnasta: illan aikana nautittiin musiikista, videotaiteesta, runoudesta, nykytanssista, performanssista ja nukkeketeatterista. ”Onnenpyörästä” yleisö sai 50 sentillä talon taiteilijoiden teoksia – uusia kirjoja, grafiikkavedoksia, piirroksia, maalauksia ja valokuvia – sanalla sanoen lahjoja.

Saila Susiluoto

LEILA LANKINEN JA SATU SILVANTO

Kulttuurin tilastointi ja kansainvälisen vertailun haasteet

Kulttuurin käsite on monitahoinen ja sen määritelmät vaihtelevat suurestikin lähestymistavasta riippuen. Eri tieteenalojen ja tilastollisen tutkimuksen yhteistyö on tuottanut mielenkiintoisia tuloksia talouden, politiikan, työllisyyden ja sosiaalisten suhteiden tilastollisen kuvauksen kehittämisen saralla. Kulttuuritilastojen alueella eri tieteenalojen yhteistyön puute ja samanaikainen kulttuurin yhteiskunnallisen merkityksen voimakas kasvu näkyvät myös tilastoinnin ongelmina. Kulttuurin kenttä tuottaa ja synnyttää aivan uudentyyppisiä virikkeitä, jotka kohtaavat kulttuurikäsitteen perinteisen jopa vanhakantaisen institutionaalisen tulkinnan.

Ongelmallista on myös se, että kulttuuritilastot käsittelevät lähinnä vain ns. korkeakulttuuria. Niiden avulla on vaikea hahmottaa kulttuurin kentän moninaista luonnetta. Kenttä myös muuttuu jatkuvasti: uusia taiteenlajeja syntyy, taiteen kokemiskaikat muuttuvat ja uusi tekniikka mahdollistaa uudenlaiset taidekokeilut, joita on vaikea lokeroida.

KULTTUURI JA TAIDE HELSINGISSÄ 2004

Tilastointi vaatii kuitenkin tarkkaa määrittelyä. Eurostatissa onkin arvioitu kansainvälisesti harmonisoidun kulttuuritilaston kehittämiseen tarvittavan vuosien metodologista työtä vertailukelpoisten tilastojen aikaansaamiseksi.

Euroopan unionin (EU) kulttuuritilaston kehittämistyö perustuu rajanvetoon kulttuurin ja tiedonvälityksen kesken ja kulttuurikäsitteen sisällön perusluokituksen muodostavat taiteet, kulttuuriperintö sekä joukkotiedotus ja tieto- ja viestintätekniikka. UNESCO:n kulttuuritilastokehikko on EU:n rajausta laajempi ja pitää sisällään myös urheilun ja ns. sosiokulttuuriset toiminnot kuten yhdistystoiminnan.

Kulttuuritilastojen vertailtavuuden ongelmat liittyvät käsitelmääritelmiin, ajallisiin viitejaksoihin ja tiedon keruun prosesseihin. Eurostatissa kulttuuritilastojen harmonisointityö käynnistyi 1995 ja sen tavoitteena oli luoda mahdollisuudet kansallisesti vertailukelpoisen tilaston tuottamiselle. Eurostatin ja jäsenmaiden asiantuntijaryhmä ”Leg on Cultural Statistics” jatkoi tätä työtä ja sen loppuraportti julkaistiin vuonna 2002. Kehittämistyön haasteena on sekä itse käsitteen että sen piirissä olevien toimijoiden moninaisuus. Metodologinen ja käsitteellinen kehittämistyö jatkuu edelleen useiden työryhmien toimesta.

Merkittävä edistysaskel vertailevan kansainvälisen kaupunkitilaston kehittämisessä on ollut Euroopan Unionin, Eurostatin, tilastovirastojen ja kaupunkien yhteistyönä toteuttama Urban Audit tietokanta, joka julkaistaan Internetissä kuluvan vuoden marraskuussa. Tietokanta sisältää tilastoja ja kaupunki-indikaattoreita yhdeksältä eri aihealueelta, yhteensä 258 Euroopan kaupungista. Myös kaupunkien kulttuurin kuvauksella on oma merkittävä osansa tässä tietokannassa. Urban Auditin kulttuuritilastot sisältävät tietoja kulttuurin tarjonnasta ja käytöstä lukumäärinä ja

’Elävä patsas’ Barcelonan katedraalin edustalla vuonna 2003.

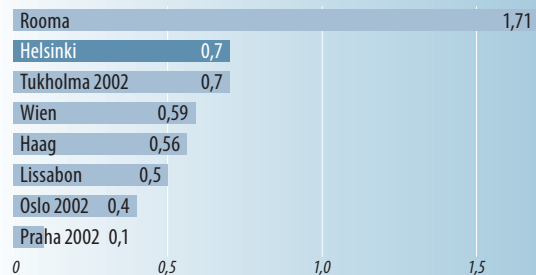
Kuva: Olli Turunen

Kuvio 3.1 Eurooppalaisen tilastovertailun kaupunkeja

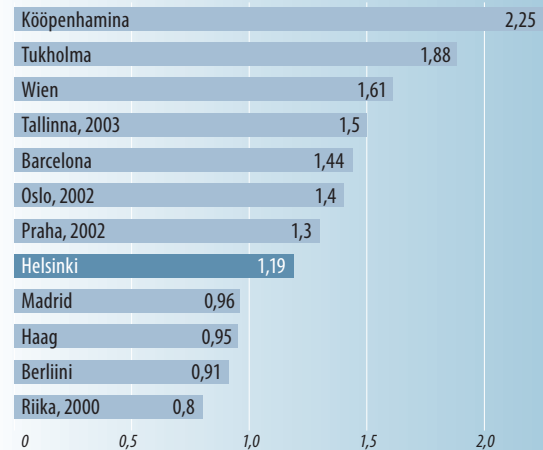

Kuvio 3.2 Konserteissa käynnit asukasta kohti vuonna 2001

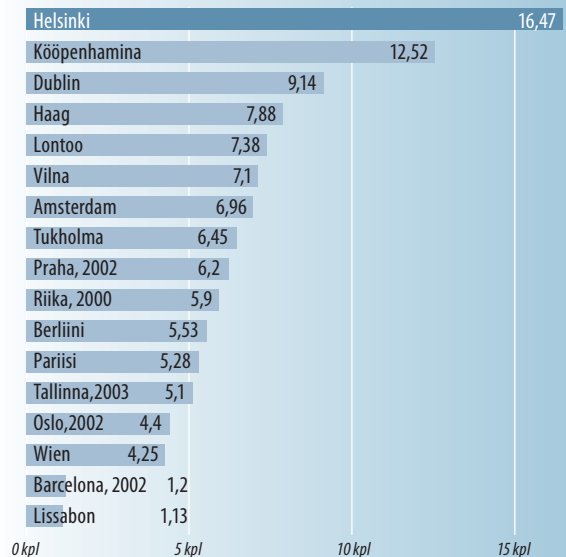
Lähde: Eurostat, Urban Audit. Kaupunkien tilastovirastot

Kuvio 3.3 Teatterissa käynnit asukasta kohti vuonna 2001

Lähde: Eurostat, Urban Audit. Kaupunkien tilastovirastot

Kuvio 3.4 Kirja- ja medialainat asukasta kohti vuonna 2001

Lähde: Eurostat, Urban Audit. Eurocult21-kysely

tunnuslukuina musiikista, teattereista, kirjastoista, museoista ja elokuvista. Suuri osa tämän julkaisun kansainvälistä vertailutietoa perustuu juuri Urban Audit tietokannan ennakkotilastoihin.

Helsingin kulttuuritilastot on koottu EU:n omaksuman rajauksen mukaisesti ja kulttuurin osa-alueita tarkastellaan tässäkin julkaisussa tuotannon, välityksen ja kulutuksen näkökulmista. Kulttuurin tarjontaan kuuluvat tällöin tuotteiden ja palveluiden lisäksi myös rahavirrat sekä kulttuurin työllistävät tekijät. Eri kulttuurialojen kysynnällä ja käytöllä on taloudellisia ja työllistäviä vaikutuksia, jotka tilastoissa on pyritty ottamaan huomioon. Tilastossa on pyritty lähestymään kulttuuria osana kaupunkilaisten toimintaa, joka ei rajaudu vain kulttuurilaitoksiin vaan kaikkialle missä taide ja kaupunkilainen kohtaavat.

Kulttuuri eurooppalaisissa kaupungeissa tilastojen kuvaamana

Euroopan unionin toimesta kootut alueelliset Urban Audit -tilastot kertovat Euroopan suurten ja keskisuurten kaupunkien kulttuurista. Kulttuurin ja taiteen alalta tietokantaan sisältyy muuttujia teattereista, elokuvista, konserteista, kirjastoista ja museoista; niiden palvelutarjonnasta ja palvelujen käytöstä sekä puhelinhaastatteluna tuotettuja tietoja asukkaiden mielipiteistä.

Millaisena Helsinki näyttäytyy näiden tilastojen valossa Euroopan Unionin (EU15) pääkaupunkien joukossa? Kulttuuripalvelujen käyttäjinä helsinkiläiset asettuvat monien palvelujen kohdalla lähelle pääkaupunkien keskiarvoa. Poikkeuksena ovat kirjastopalvelut, joiden käyttö on Helsingissä selkeästi Euroopan huippuluokkaa.

[Korkeasaaren kansainvälinen jääveistoskilpailu vuonna 2004.](#)

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Mari Hohtari

Suurkaupunkien uusia ja korjattuja oopperarakennuksia: Pariisi, Helsinki, Kööpenhamina ja Milano.

Kuvat: www.paris.org, Helsingin kaupungin kuvapankki / Mika Lappalainen, Arcspace, www.dolcevita.com

Kulttuuripalvelujen tarjontaa kuvaavat tilastoluvut ovat Helsingissä keskiarvoa pienempiä, erityisesti silloin kun lukuja ei ole suhteutettu asukaslukuun tai johonkin muuhun kaupunkien kokoeroa tasoittavaan suureeseen. Kulttuuripalvelujen käyttöasteessa helsinkiläiset kuitenkin sijoittuvat hieman korkeammalle eurooppalaisessa pääkaupunkivertailussa kuin mitä tarjontapuolen mittarit osoittavat.

Eurooppalainen tilastovertailu tukee ajatusta siitä, ettei kulttuurin tarjonnan ja käytön osalta voida nimetä mitään erityistä kaupunkia muita aktiivisemmaksi tai passiivisemmaksi. Pikemminkin näyttää siltä, että kaupunkien kulttuuritarjonnalla ja kaupunkilaisten mieltymyksillä on omia erityispiirteitään. Tilastotietojen valossa ei myöskään

löydy yhteistä eurooppalaisten pääkaupunkien kulttuurin suosikkialaa eikä vastaavasti alaa, joka olisi yleisesti epäsuosittu. Tosin pääkaupunkien erot kulttuuripalvelujen käytön minimi- ja maksimiarvoina eroavat toisistaan huomattavastikin.

Kulttuuri- ja taidealoittaisesti tarkasteltuna teatterissa käynti on tuntuvasti keskimääräistä yleisempää Kööpenhaminassa ja Tukholmassa. Roomassa teattereissa käydään taas harvemmin. Roomalaiset ovat taas ykkösiä kun verrataan konserteissa käyntejä, vähiten konserteissa käyvät lisabonilaiset. Museokäyntien ykköskaupunki on puolestaan Tukholma ja peränpitäjänä Rooma. Elokuvakäyntejä kertyy eniten asukasta kohti Pariisissa ja vähiten Wienissä. Helsinkiläiset ovat Euroopan pääkaupunkien ahkerimpia kirjaston käyttäjiä, vähiten kirjastoja käyttävät puolestaan Lissabonin asukkaat.

Kulttuuripalvelujen käytössä peränpitäjän paikalla olivat tässä tarkastelussa muita useammin Rooma ja Lissabon. Samanaikaisesti on huomattava, että samaiset kaupungit keräsivät myös useita aivan kärkisijoja kulttuuripalvelujen käytössä. Tämä analyysi viittaisi Lissabonin kulttuuripalvelujen käytön keskittyvän museoihin ja elokuvaan, kirjastolainauksen ja konserttien sijasta. Roomalaisten suosikkialoja ovat konsertit ja elokuvat, kun taas museoissa ja teattereissa käydään harvakseltaan.

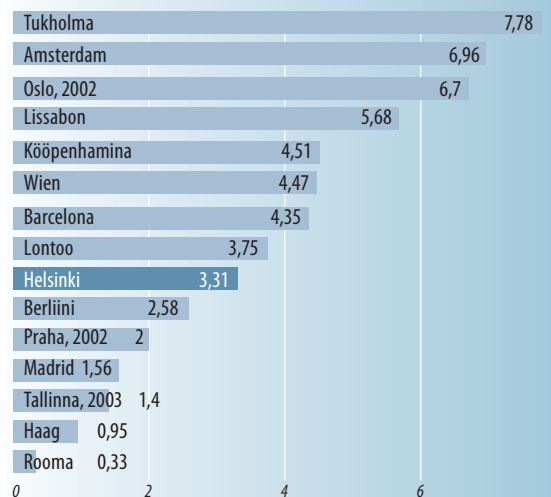
Kulttuuripalveluiden tarjonnan ja kysynnän samanaikainen tarkastelu antaa vain heikkoja viitteitä siitä, että kaupunkilaisten aktiivisuuteen vastataan palveluja lisäämällä tai että runsas tarjonta heijastuu runsaana käyttönä. Elokuva- ja teatterien paikkatarjonta on Pariisissa kärkipäätä, kuten käyttökkin, mutta Wienissä taas keskimääräistä runsaammasta tarjonnasta ei seurannut korkeaa osallistumista.

Kulttuurin käyttäjien mielipiteitä oman alueensa kulttuuripalveluiden laadusta selvitettiin Eurostatin ja Euroopan neuvosten alueiden komitean toimesta asukkaille koh-

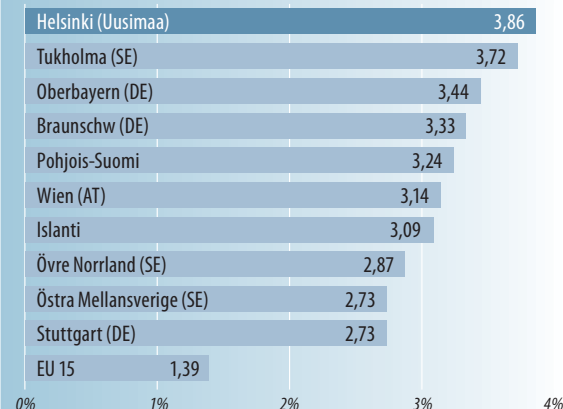

Kuvio 3.5 Museokäynnit asukasta kohti vuonna 2001

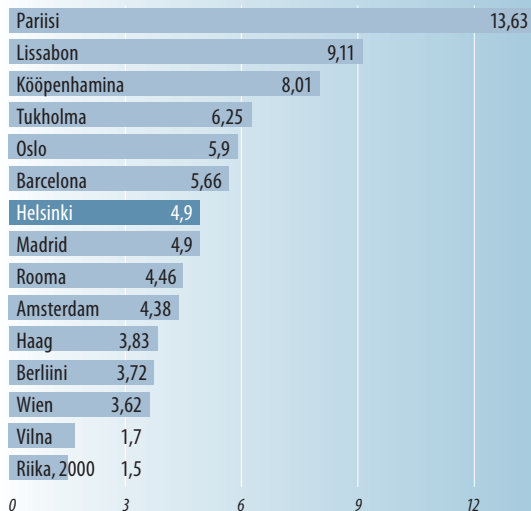
Lähde: Eurostat, Urban Audit. Kaupunkien tilastovirastot

Kuvio 3.7 Tutkimus- ja kehittämistoimialojen henkilöstön osuus työvoimasta, EU:n 10 kärjessä

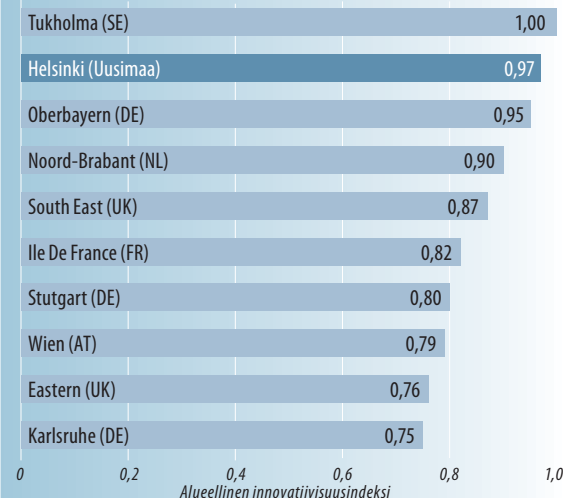
Lähde: European Innovation Score Board

Kuvio 3.6 Elokuissa käynnit asukasta kohti vuonna 2001

Lähde: Eurostat, Urban Audit

Kuvio 3.8 Johtavat innovatiiviset alueet Euroopassa, kymmenen kärki

Lähde: European Innovation Score Board

Taulukko 3.1 Väkiluku, koulutustaso ja matkailu EU-maiden kaupungeissa, 2001

	Väestö vuonna 2001	Matkailijoiden yöpymiset asukasta kohti	Korkea-asteen tutkinnon, (ISCED 5-6) suorittaneet %- osuus
Amsterdam	734 594	11,0	24,0
Ateena	789 166	..	18,5
Berliini	3 388 434	3,2	21,4
Barcelona	1 505 325	5,5	..
Bryssel	978 384	4,8	..
Dublin	495 781	18,4	17,2
Helsinki	559 718	4,7	28,2
Kööpenhamina	499 148	..	20,3
Lissabon	564 657	8,4	17,1
Lontoo	7 172 091	..	23,0
Luxemburg	76 688	9,6	17,6
Madrid	2 957 058	3,6	..
Pariisi	2 125 246	14,4	36,9
Rooma	2 655 970	8,3	..
Tukholma	750 348	5,6	17,7
Wien	1 550 123	4,9	..
Haag	442 356	2,5	18,1

Lähde: Eurostat, Urban Audit

Taulukko 3.3 Asukkaiden kokemaa tyytyväisyyttä muutamiin palveluihin EU-maiden kaupungeissa 2004

Tyytyväisten osuus, %	Elämänsä kaupungissa	Julkiseen liikenteeseen	Vieralueisiin	Kulttuuri-tiloihin	Elokuva-teattereihin
Kaikki kaupungit	89	69	68	85	90
Amsterdam	91	75	73	94	92
Ateena	61	69	35	77	91
Berliini	87	78	63	91	91
Bryssel	87	68	80	90	85
Dublin	85	68	67	87	88
Helsinki	94	89	91	96	97
Kööpenhamina	97	50	86	96	96
Lissabon	83	46	46	71	89
Lontoo	81	56	75	89	89
Luxemburg	95	79	87	89	89
Madrid	85	57	58	73	86
Pariisi	88	72	76	95	91
Rooma	92	41	68	83	90
Tukholma	94	72	91	97	97
Wien	96	86	77	94	88
Barcelona	95	68	54	84	90

Lähde: Eurostat, Urban Audit

Taulukko 3.2 Kulttuuritarjonta EU-maiden kaupungeissa vuonna 2001

	Elokuvateatterit, paikkoja 1000 asukasta kohti	Julkiset kirjastot, lkm	Museot, lkm	Teatterit, lkm	Konsertit, 1000 asukasta kohti
Amsterdam	14,7	32	55	46	..
Ateena	44,1	68	28	148	..
Barcelona	23,7	..	40	46	0,01
Berliini	18,1	146	165	60	..
Bryssel	16,6
Dublin	..	58
Haag	12,5	..	24	20	..
Helsinki	17,6	58	40	10	0,65
Kööpenhamina	23,2	23	27	50	..
Lissabon	23,0	349	34
Lontoo	15,2	397	156	135	0,57
Luxemburg	48,1	10
Madrid	23,7	62	0,18
Pariisi	34,7	66
Rooma	18,4	..	53	..	12,67
Tukholma	23,5	63	64	44	..
Wien	23,7	83	91	41	1,13

Lähde: Eurostat, Urban Audit

distetuilla puhelinhaastattelulla. Haastattelun tulokset täydentävät Urban Auditin tilasto-osaa. Haastattelun tulosten mukaan kaikkien mukana olleiden kaupunkien asukkaista 85 prosenttia oli tyytyväisiä oman kaupunkinsa kulttuuri-tiloihin. Vastaavasti elokuvateattereihin tyytyväisten osuus oli 90 prosenttia. Helsingissä tyytyväisten osuus oli vielä tuntuvasti keskiarvoa korkeampi. Peräti 96 prosenttia helsinkiläisistä oli tyytyväisiä kulttuuri-tiloihin ja 97 prosenttia elokuvateattereihin. Vertailun vuoksi mainittakoon, että viheralueisiin helsinkiläisistä oli tyytyväisiä 91 prosenttia ja julkiseen liikenteeseen 89 prosenttia.

Edellisellä kerralla kansainvälisiä kulttuuri-tilastoja koottiin Helsingin kaupungin tietokeskuksen toimesta Arts and Culture in Helsinki 1999 -julkaisuun. Tuoreimpien ja vuoden 1997 tilastojen aikasarjavertailussa käy ilmi, että museokäyntien määrä on noussut lähes kaikissa tässä ja edellisessä tilastojulkaisussa mukana olleissa kaupungeissa. Sen sijaan teatterikäynneissä trendi on ollut laskeva; useimmissa kaupungeissa kävijöitä on ollut vähemmän kuin edellisessä vertailussa. Kirjastojen lainausmäärissä asukasta kohden kärki on pysynyt samana, mutta Dublin, Tallinna ja Praha ovat kasvattaneet kirjaston käyttöönsä roimasti ja kirineet eroa Helsinkiin ja Kööpenhaminaan. Elokuvakäynnit ovat lisääntyneet Vilnassa, Wienissä ja Helsingissä, muilta osin tilanne on pysynyt kutakuinkin muuttumattomana.

Kulttuuritilastojen tulkinnan haasteita

Luotettavien ja vertailukelpoisten kulttuuri-tilastojen saataavuus on ollut haaste myös tämän julkaisun kansainväliselle tilastovertailulle. Eri kaupungeissa kulttuurin määritelmät vaihtelevat lähes kaiken inhimillisen toiminnan kattavasta

Joulu Aleksanterinkadulla.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Boy Hulden

kulttuurikäsitteestä hyvinkin kapeasti rajattuun, taidekeskeiseen määritelmään. Tämän julkaisun kaupunkivertailussa on tukeuduttu jälkimmäiseen: mukana ovat eri taideoista vain musiikki, elokuva ja teatteri sekä taidelaitoksista museot ja kirjastot. Näiltä aloilta tietoa on saatavissa eniten ja ne ovat myös parhaiten vertailtavissa.

Toinen keskeinen kriteeri kaikille tilastoille on ajallinen ja alueellinen vertailukelpoisuus. Tämän vuoden kulttuuri-tilastoja tulee voida verrata edellisvuosien tilastoihin. Tämä on usein hankalaa jo saman maan sisällä, Suomessakin, sillä kulttuurihallinnon rakenne on muuttunut vuosien saatossa ja on erilainen eri kunnissa. Vielä hankalammaksi tilanne muuttuu, kun siirrytään eurooppalaisille pelikentille. Kulttuuritilastojen tulkinta vaatii alan asiantuntemusta sekä vertailukaupunkien kulttuurin ja sen organisoinnin tuntemusta.

Vertailtavuuden haasteista huolimatta tilastot kertovat siitä, mitä taiteenlajeja kaupungeissa tarjotaan ja millaisia niiden kävijämäärät ovat. Jotta erikokoisten kaupunkien vertailu olisi mahdollista, kulttuuri-tilastot esitetään asukaslukuun suhteutettuna. Kaikissa pääkaupungeissa ja suurissa aluekeskuksissa kulttuuripalvelut palvelevat kuitenkin hallinnollisia rajoja suurempaa käyttäjäkuntaa. Pääkaupungit ovat myös monipuolisen kulttuuritarjonnan valtakunnallisia edelläkävijöitä ja niiden tarjoamien palveluiden toivotaan houkuttelevan niin koti- kuin ulkomaisiakin matkailijoita. Tämä tulee ottaa huomioon kävijälukuja tulkittaessa.

Myös yhteiskunnan merkittävä tuki heijastuu kävijätilastoihin esimerkiksi alhaisina pääsymaksuina, joka omalta osaltaan saattaa lisätä tuetun taiteenlajin suosiota muihin verrattuna. Esimerkiksi tallinnalaiset käyvät teatterissa ahkerammin kuin muissa kulttuuri-tilaoksissa. Tätä selittää osaltaan se, että Virossa merkittävä osa kulttuuriin tu-

esta kohdistetaan teatteriin. Myös Tukholmassa teatteritai-
de on keskeinen julkisen tuen kohde, mikä näkyy myös kä-
vijätilastoissa. Toisaalta taas Helsinki ei ole esitetyssä ver-
tailussa aivan kärkisijoilla, vaikka sekä valtio että kaupun-
ki tukevat teatteritoimintaa moneen muuhun taiteen alaan
verrattuna suhteellisen runsaskätisesti. Julkisen tuen mää-
rä on siis selkeästi vain yksi monista yleisön lukumäärään
vaikuttavista tekijöistä. ■

LÄHTEET

- Arts and Culture 1999. City of Helsinki Urban Facts. Statistics 1999:15.
- Cultural Statistics in Europe, Part one: Final Raport, Population and social conditions 3/2002/E/N 18. European Comission 2002.
- International Symposium on Cultural Statisticas. October 21 to 23, 2002 Montreal.
- Sabbadini Linda Laura, Gazzelloni Saverio, Manninen Asta: Cultural Statistics Framework and Measures of the Cultural Liveliness of Cities. Invited Paper. International Statistical Institution, the 52nd ISI Conference 1999.
- EU, DG Regio. Eurostat, Urban Audit II Database. Ennakkotiedot.
- Helsingin kaupungin Tilastolliset vuosikirjat, Oslo ja Kööpenhaminan tilastolliset vuosikirjat.
- Prahan tilastotoimisto, Tallinnan kaupunki tilastotoimisto.
- Vilnius City in Figures.
- Riga in Figures 2001.

Luovuus ja kulttuuri kaupungeissa

Luovuus on ollut viimeaikaisten kaupunkikeskustelujen kuuma teema. Richard Floridan teesit uuden, luovaa työtä tekevän luokan noususta ovat niin kaupunkitutkijoiden kuin poliitikkojen ja virkamiestenkin huulilla. Floridan mukaan luova luokka, jonka ytimen muodostavat tutkijat ja insinöörit, professorit, toimittajat, muotoilijat ja arkkitehdit, taiteilijat ja viihdyttäjät sekä erilaiset mielipidejohtajat, on noussut yhteiskunnassamme hallitsevaan asemaan. Tämän vaivihkaa tapahtuneen vallankumouksen vaikutukset näkyvät erityisesti kaupungeissa. Luovan luokan jäsenet ovat urbaaneja nomadeja, jotka hakeutuvat asumaan kiinnostaviin kaupunkeihin. Luovia työntekijöitä riveihinsä haalivat yritykset seuraavat lauman perässä ja näin syntyy uusia yrityskehityksiä. Tämän seurauksena kiinnostavat kaupungit vaurastuvat.

Yksi luovia yksilöitä houkutteleva tekijä on kaupungin rikas ja monipuolinen kulttuuritarjonta. Eurooppalaisista metropoleista Barcelona hyvä esimerkki kaupungista, joka on nostanut kulttuurisektorin yhdeksi tärkeimmistä painoalueista, kun kaupunkia kehitetään maailmanluokan innovaatiokeskukseksi. Barcelona onkin ajamassa aluetalouden veturina monen perinteisen, vauraan suurkaupungin ohi. Myös Helsinki on kaupunki, jossa talous perustuu vankasti tietoon, taitoon ja kulttuuriin.

Kaupungin kulttuuritarjonnan houkuttelevuuden mittaamiseksi floridalaisesta näkökulmasta tarvitaan enemmän tietoa erilaisista kaupunkitapahtumista, sillä luova luokka on kiinnostuneempi katukulttuurista kuin perinteisten taidelaitosten tarjonnasta. Luovat yksilöt janoavat kokonaisvaltaisia kokemuksia ja haluavat osallistua kulttuuritapahtumiin muutenkin kuin pelkästään yleisönä. Festivaalit tarjoavat tähän oivan mahdollisuuden. Järjestelyihin rekrytoidaan usein laaja vapaaehtoistyöntekijöiden joukko, ja festivaalien parhaimmillaan synnyttämästä kollektiivisesta kokemuksesta voi päästä osalliseksi vaikka ei järjestelyihin osallistuisikaan. Eurocult21-projektin kyselyssä mukana olevista kaupungeista toistaiseksi ainoastaan Barcelona kerää säännöllisesti tietoa kaupunkifestivaaleista. Festivaalien tärkeä rooli kaupungin kulttuurikentän rikastajana on kuitenkin tiedostettu, ja tähän kirjaan on kerätty festivaalitietoja myös Helsingistä.

Satu Silvano

Lähteet: Florida, Richard (2002): The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life. New York: Basic Books sekä Florida, Richard & Tinagli, Irene (2004): Europe in the Creative Age. http://www.creativeclass.org/acrobat/Europe_in_the_Creative_Age_2004.pdf.

TIMO CANTELL

Helsinki musiikkikaupunkina

Helsinkiä voi pitää musiikin suurkaupunkina niin alan koulutuksen, konserttitarjonnan kuin musiikkiteollisuuden suhteen. Klassisella musiikilla on erityisen vahva asema, mutta myös kevyttä musiikkia tuotetaan ja kuunnellaan runsaasti.

Musiikkialan koulutus ja musiikki harrastuksena

Musiikkialan koulutus on Suomessa hyvin laajaa: se alkaa aivan lapsesta ja jatkuu yliopistotasoiseen ammatilliseen koulutukseen. Helsingissä on 14 musiikkikoulua ja -opistoa (5 114 opiskelijaa vuonna 2002), klassisen musiikin konservatorio Helsingin konservatorio (52 opiskelijaa), Pop & Jazz Konservatorio (120 opiskelijaa), Helsingin ammattikorkeakoulun Stadian musiikkikoulutus (517 opiskelijaa) sekä Sibelius-Akatemia (1 475 opiskelijaa).

Jo laaja koulutustarjonta viittaa siihen, että musiikkia harrastetaan Helsingissä runsaasti. Musiikkikoulut ja opis-

tot samoin kuin kansanopistot sekä kansalais- ja työväenopistot tarjoavat hyvät edellytykset harrastuksen kehittämiseen erityisesti klassisessa musiikissa. Kevyttä musiikkia, rockia ja esimerkiksi kansanmusiikkia opiskellaan hieman eri tavoin, tosin näilläkin aloilla saa myös ohjausta.

Rockyhtyeiden ja niiden soittajien määrää Helsingissä on mahdotonta tietää tarkkaan. Rockbändien vuokrattavissa on noin 70 harjoituskämppeä, joissa kussakin toimii usein 3–4 yhtyettä. Näiden lisäksi yhtyeet harjoittelevat lukuisissa muissa tiloissa.

Oma lukunsa ovat kuorot, joita Helsingissä on sadoittain ja laulajia tuhansittain. Yksinomaan Suomen laulajain ja soittajain liiton Sulasolin jäsenistössä on 50 kuoroa ja yli 2 000 jäsentä. Vastaavia suuria liittoja on muitakin.

Klassinen musiikki

Reilun puolen miljoonan asukkaan Helsingissä toimii kaksi täysikokoista sinfoniaorkesteria Helsingin kaupunginorkesteri ja Radion sinfoniaorkesteri, yksi ammatillinen kamariorkesteri Avanti!, Suomen kansallisooppera sekä lukuisa joukko erilaisia muita kokoonpanoja. Tämän lisäksi Espoossa soittaa ammattiorkesteri Tapiola-sinfonietta ja Vantaalla toimii projektikohtaisesti Vantaan viihdeorkesteri.

Pääkaupunkiseudun orkesterien konserteissa oli vuonna 2002 kaikkiaan 433 166 kuulijaa. Luvussa on mukana myös pidetyt ulkoilma- ja ilmaiskonsertit. Konsertteja järjestettiin yhteensä 476 kappaletta. Monilla konserteilla on samalla myös valtakunnallinen merkitys, sillä lukuisat tilaisuudet radioidaan tai televisioidaan valtakunnallisilla kanavilla.

Suurten orkesterien lisäksi Helsingissä toimii lukuisia ammattilaisten kamarimusikkikokoonpanoja. Oma lukunsa ovat yksittäisten taiteilijoiden resitaalit, joita järjestetään niin vakiintuneissa konserttisaleissa, kirkoissa kuin muisakin esiintymispaikoissa.

Muu musiikki

Helsinki on myös Suomen populaarimusiikin keskus. Monet merkittävimmät taiteilijat ja yhtyeet, tuotantotoimistot, levy-yhtiöt, esiintymispaikat, mediat ja etujärjestöt vaikuttavat Helsingissä. Uudet ulkomaalaiset trendit välittyvät tyypillisesti Helsingin kautta muualle Suomeen ja toisaalta suomalaiset trendit Helsingin kautta ulkomaille. Toki muuallakin maassa on tärkeitä alan vaikuttajia, mutta pääkaupungilla on johtava asema.

Tärkein rockmaailman arena on Tavastia-klubi, jossa esiintyvät niin maan suosituimmat yhtyeet kuin myös monet ulkomaalaiset tähdet. Kansainväliset supertähdet esiintyvät yleensä Hartwall Arenalla ja Olympiastadionilla, joissa vuonna 2002 kävi kaikkiaan 290 643 kuulijaa.

Helsingissä on myös vuonna 1984 ammattimaiseksi kokoonpanoksi perustettu Umo Jazz Orchestra. UMOa pidetään yhtenä maailman johtavista big bandeista joka esiintyy kotimaan ohella paljon myös ulkomailla. UMO:n talous, 1,3 miljoonan euron vuosibudjetilla vuonna 2003, rakentuu Helsingin kaupungin, Yleisradion sekä opetusministeriön varaan. Vuonna 2003 orkesterilla oli 63 konserttia kotimaassa ja yksi ulkomailta. Yleisöä oli yhteensä yli 43 358. Lisäksi orkesteri teki kolme levytystä ja Yleisradio nauhoitti 13 UMO:n konserttia.

Musiikkiyleisöt

Helsingin musiikkiyleisöä voi luonnehtia avokorvaiseksi: erityisesti klassisen musiikin konserteissa nykymusiikin osuus on huomattavan suuri. Yleisö on myös valmis ottamaan vastaan uusia vaikutteita muilla musiikin kentillä, mistä kertoo mm. Helsingin juhlatiikkujen

etnisen musiikin menestys. Suomessa varsin tuntemattomakin artistit vetävät yleensä salin täyteen esiintyessään Juhlaviikkojen Huvilateltassa. Myös Savoy-teatteri on kasvattanut laajan etnisen musiikin yleisön.

Erityinen piirre musiikki- ja kulttuuriyleisöissä on se, että helsinkiläiset ovat näkyvästi esillä myös muualla maassa musiikkitapahtumissa ja festivaaleilla. Usein Helsingistä tulee niin järjestäjiä kuin esiintyjiäkin, mutta myös merkittävä osa kuulijoista on helsinkiläisiä. Tämä näkyy esimer-

kiksi 600 kilometrin päässä Helsingistä Kuhmon kamarimusiikkijuhlilla, joiden kävijöistä lähes puolet tulee pääkaupunkiseudulta. Samoin helsinkiläisten osuus kävijöistä on huomattava esimerkiksi Pori Jazzissa tai Savonlinnan oopperajuhlilla.

Keskeisiä musiikkitapahtumia

Suurin yksittäinen festivaali, elo–syyskuussa järjestettävä Helsingin juhlaviikot, rakentaa ohjelmistonsa merkittävältä osalta musiikkitarjonnan varaan. Ohjelmistossa on niin klassisen musiikin kuin jazzin, rockin ja maailmanmusiikin tarjontaa. Lisääntyneet ilmaistapahtumat, erityisesti ns. ylipormestarin populaarikonsertit, tuovat tilaisuuksiin kymmeniä tuhansia kuulijoita. Juhlaviikkojen kävijämääräksi arvioitiin vuonna 2003 yhteensä 300 000 vierasta, maksullisissa tilaisuuksissa 50 000 on kävijää. Juhlaviikkojen osana toimii myös Musica Nova, joka esittelee keväisin nykymusiikin uusia virtauksia.

Helsingissä on järjestetty vuodesta 2002 Pohjoismaiden suurin konemusiikkifestivaali Koneisto, jolla on noin 30 000 kävijää.

Suomalainen musiikkimaailma keskittyy Helsinkiin ja sen talousalueelle. Kaupungissa ovat maan merkittävimmät musiikin tuotantoyhtiöt, levy-yhtiöt, jakelijat ja lehdistö. Alan taiteilijoista huomattava osa sijoittuu nimenomaan Helsingin alueelle. ■

LÄHTEET

- Suomen sinfoniaorkesterit ry. Toimintakertomus 2002.
- Tilastokeskus. www.stat.fi.

Malja Göstalle – Leevi & Leavingsin musiikkia. Ohjelmaillat 2004 huvilateltassa taiteilija Gösta Sundqvistin muistoksi. Kuva: Petri Artturi Asikainen

Taulukko 4.1 Sinfoniaorkestereiden konsertit pääkaupunkiseudulla 2002

	Helsingin kaupungin-orkesteri	Radion sinfonia-orkesteri	Suomen Kansallis-ooppera	Kuudennen kerroksen orkesteri	Tapiola Sinfonietta	Avanti! kamari-orkesteri	Vantaa orkesteri
Konsertteja	78	42	235	9	78	19	24
Sinfoniakonsertit ja vastaavat	48	28	1	3	23	2	-
Kamarimusiikkikonsertit	1	2	11	-	-	3	-
Viihdekonsertit	5	-	1	-	-	3	6
Lasten konsertit ja koulukonsertit	14	-	-	-	29	-	3
Vierailukonsertit	2	11	1	3	18	11	8
Muut konsertit ja tilausesiintymiset	8	1	1	3	8	-	7
Oopperaesitykset			137	-			
Baletti/teatteri esitykset			83	-			
Kuulijoita	107 993	41 684	231 991	4 200	35 382	11 300	14 816
Sinfoniakonsertit ja vastaavat	58 966	32 180	1 478	650	11 800	1 800	-
Kamarimusiikkikonsertit	800	300	1 883	-	-	1 500	-
Viihdekonsertit	6 683	-	979	-	-	1 200	2 410
Lasten konsertit ja koulukonsertit	3 788	-	-	-	6 610	-	950
Vierailukonsertit	1 592	8 693	683	1 100	8 609	6 800	6 656
Muut konsertit ja tilausesiintymiset	36 164	511	1 309	2 450	8 363	-	4 800
Oopperaesitykset			145 785	-			
Baletti/teatteri esitykset			79 874	-			

Lähde: Suomen Sinfoniaorkesterit ry.

Taulukko 4.2 Pääkaupunkiseudun sinfonia-orkestereiden konsertit ulkomailla 2002

Orkesteri	Konsertit	Kuulijat	Paikka
Helsingin KO	3	2 323	Singapore
Radion SO	16	22 630	Espanja, Saksa, Itävalta, Englanti
Tapiola Sinfonietta	5	2 000	Iso-Britannia
Avanti! KamO	9	4 200	Ranska, Ruotsi, Saksa, Irlanti
Yhteensä	33	31 153	

Lähde: Suomen sinfoniaorkesterit ry.

Taulukko 4.3 Suomen Kansallisoopperan omat esityskerrat ja myydyt liput esityslajeittain 1987–2003

Kausi	Esityslajit			Muut Yhteensä	Myydyt liput esityskertaa kohti			
	Oopperat	Baletit	Esitykset		Oopperat	Baletit	Muut	Yhteensä
1987/88	143	110	10	263	421	729	1 250	581
1988/89	127	89	7	223	442	454	607	452
1989/90	118	108	5	231	451	408	220	426
1990/91	135	95	20	250	441	471	354	445
1991/92	131	93	11	235	484	460	369	469
1992/93	127	99	34	260	423	348	491	403
1993/94	109	77	45	231	1 032	944	456	891
1994/95	125	74	34	233	1 138	1 064	575	1 032
1995/96	154	87	27	268	983	954	554	930
1996/97	125	81	28	234	1 097	974	682	1 005
1997/98	130	76	32	238	1 126	1 041	347	994
1998/99	153	88	91	332	935	885	160	709
1999/00	139	76	109	324	1 011	943	131	699
2000/01	145	97	77	319	938	843	135	715
2001/02	170	97	58	325	756	920	257	716
2002/03	179	82	51	312	731	901	198	689

Lähde: Tilastokeskus

Kaija Saariahon ooppera *Kaukainen rakkaus*. Suomen ensiesitys Kansallisoopperassa syksyllä 2004.

Kuva: Sakari Viika

VESA KESKINEN

Musiikkitarjonta kevään 2004 yhden viikonlopun aikana

Tilastot eivät juuri kerro sellaisista, pääosin kaupallisista musiikkitapahtumista, joita Helsingissä on tarjolla joka päivä. Tietoaukon paikkaamiseksi tehtiin viikonlopun 16.4.–18.4. Helsingin musiikkitarjonnasta laajahko lehdistöseuranta noin kymmenestä lehdestä. Lisätauksista puuttuvat tapahtumat tai keikat, joita oli mainostettu julistein muun muassa kauppojen ilmoitustauluilla ja katujen varsilla tai joista oli mainos vain esiintymispaikan, esimerkiksi ravintolan, ovelsa.

Lehdistä poimittiin samalla ilmoitukset muiden pääkaupunkiseudun kaupunkien musiikkitarjonnasta. Nämä tiedot eivät kuitenkaan ole niin kattavia kuin Helsinkiä koskevat, sillä vain osasta naapurikaupunkien musiikkitapahtumista löytyy ilmoitus Helsingissä ilmestyvistä lehdistä.

Lehti-ilmoitusten mukaan viikonlopun aikana pääkaupunkiseudulla oli 132 musiikkitapahtumaa, joista 104 järjestettiin Helsingissä. Vaikka musiikkitarjonta keskittyi selvästi pääkaupunkiin, paljon yleisöä vetäviä yhtyeitä esiintyi myös Vantaalla (Yö) ja Espoossa (Neljä Ruusua). Vantaa on selkeä tanssimusiikin keskus. Siellä esiintyi viikonlopun aikana mm. Kari Vepsä, Reijo Taipale ja Frederik. Helsingissä perinteisen tanssimusiikin tarjonnan osuus on vähäistä muuhun kevyen musiikin tarjontaan verrattuna, mutta kyl-

Taulukko 4.4 Musiikin tarjonta viikonloppuna
16.4. – 18.4.2004

	Helsinki	Muu pääkaupunkiseutu
Yhteensä	104	28
Rock & pop liveinä	41	6
Klubeja; dj:t	20	1
Jazz	9	1
Tanssi, viihde	6	9
Konsertti, kuoro	18	5
Klassinen	7	5
Hengellinen	2	1

lä tansseja järjestetään kantakaupungissakin kuten Vanhalla ylioppilastalolla (Paula Koivuniemi) ja Hämiksellä.

Helsingin viikonloppun musiikkitarjonnasta vain joka kymmenennen esityspaikka oli kantakaupungin ulkopuolella. On paljon mahdollista, että asuinalueilla tapahtuu musiikin rintamalla huomattavasti enemmänkin, mutta tietoja niistä ei ole tavoitettu lehti-ilmoituksista.

Musiikin kuunteleminen tai siitä nauttiminen tanssien ei ole pelkkien pääsylippujen perusteella kovinkaan kallista. Lippujen hinnat olivat korkeimmillaan klassisen musiikin konsertteihin, mutta niihinkin pääsi erilaisilla kausi- ja alennuslippuilla suhteellisen edullisesti. Vincento Bellin oopperaan Norma liput maksoivat 18–80 euroa ja Rossiinin Matka Reimsiin 14–64 euroa. Tapiolan Sinfoniettaa pääsi kuuntelemaan 5,50–16 euron lipuilla. Poikkeus vahvistaa kuitenkin säännön: oopperan päälämpiössä esitettiin lauantai-iltapäivänä kamarimusiikkia ja tilaisuuteen oli vapaa pääsy. Vertailuna mainittakoon, että elokuvalippujen hinnat viikonloppun näytöksiin maksoivat 6–10 euroa.

Suosittuja populaarimusiikin yhtyeitä näki periaatteessa hieman halvemmalla, noin 10 euron hintaan, samoin jazzia. Musiikkiklubeille pääsymaksu oli 5–7 euroa, mutta moneen oli myös vapaa pääsy.

Jokaiseen makuun

Viikonloppun musiikkitarjonnan kirjo ulottui miehen ja kitaran kapakkakeikoista loppuunmyytyihin rockkonsertteihin. Väliin mahtui niin koulujen kevätkonsertteja, hyväntekeväisyyskonsertteja kuin tansseja Malmin työväentalolla. Kansainvälisiä huippunimiä ei viikonloppun aikana vierailut pääkaupunkiseudulla.

Kronos Quartet ja Kimmo Pohjonen Kluster Helsingin juhlatiivillä vuonna 2004.

Kuva: Milena Strange

Kulttuuritapahtumien ilmoituksia.

Kuva: Olga Vishnjakova

Taulukko 4.5 Helsingin Hartwall Areenan, Helsingin jäähallin ja Olympiastadionin konsertit 1997 – 2001

Vuosi	Paikkoja	Konsertteja	Kävijöitä
Hartwall Areena 12 000			
1997 ¹		22	180 237
1998		27	224 458
1999		24	203 520
2000		32	227 901
2001		23	178 918
Helsingin jäähalli 8 009			
1997		4	16 974
1998		5	24 475
1999		10	47 627
2000		4	20 480
2001		8	48 725
Olympiastadion ² 39 752			
1997		4	194 000
1998		3	120 300
1999		2	68 900
2000		3	75 000
2001		2	63 000

¹ Avattiin huhtikuussa 1997.

² Lisäksi kenttäpaikkoja 20 000; maksimipaikkamäärä konserteissa yhteensä yli 50 000.

Lähteet: Tilastokeskus ja konserttipaikkojen omat ilmoitukset.

Perjantaina elävää musiikkia, lauantaina klubeja, sunnuntaina vakavaa musiikkia

Helsingissä saattoi kuulla perjantaina ja lauantaina elävää rock-, pop-, yms. musiikkia lähes 40 paikassa – monessa tilaisuudessa esiintyjä tai artisteja oli useita. Helsinki on sen verran suuri kaupunki, että täällä riittää diggareita hyvin laajalle musiikkityylien kirjolle. Kahden päivän ja illan aikana oli mahdollista nähdä ja kuulla radiokanavien suosikkeja (Gimmel), Suomi-hip-hopia (Ritarikunta), raskaampaa musiikkia (Suburban Tribe), rockabillyä, reggaea, bluesia, jazzia ja tyyllilajeja estottomasti yhdisteleviä kokoonpanoja.

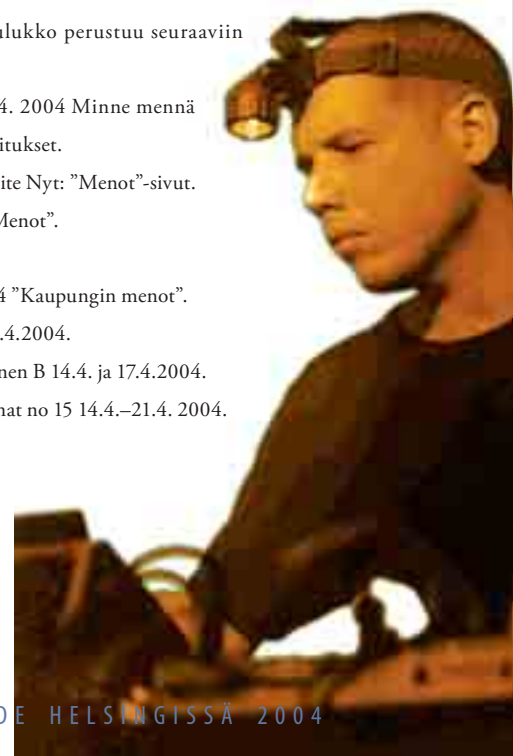
Perjantai-iltana näkee ja kuulee varmimmin ”livenä” uusia ja vanhoja artisteja ja bändejä. Lauantaina elävän musiikin tarjonta on hieman vähäisempää, mutta klubitarjonta on perjantaitakin runsaampaa. Sunnuntaina on sitten vakavamman musiikin vuoro.

Lehdistöseuranta ja tarjontataulukko perustuu seuraaviin lähteisiin:

- Helsingin Sanomat 16.–18.4. 2004 Minne mennä -palstat ja ”Vapaa-aika” ilmoitukset.
- Helsingin Sanomien viikkoliite Nyt: ”Menot”-sivut.
- Uutislehti 100 16.4.2004, ”Menot”.
- Metro 16.4.2004, Kalenteri.
- Kaupunkisanomat 16.4.2004 ”Kaupungin menot”.
- Helsingin Uutiset 14.4. ja 18.4.2004.
- Alueuutiset, Helsinki Pohjoinen B 14.4. ja 17.4.2004.
- Koillis-Helsingin LähiSanomat no 15 14.4.–21.4. 2004.

DJ Dolores.

Kuva: D. R.

Koneisto – elektronisen musiikin festivaali

Koneisto on periaatteessa tavallinen rock-festivaali. Perinteisiä pop- ja rock-yhtyeiden esityksiä ei kuitenkaan ole vaan erityyppistä elektronista musiikkia. Sitä esittävät taiteilijat teknodeejaystä elektroniikkayhtyeisiin ja hiphopryhmiin ja taiteilijat kokeellisen visuaalisen, musiikkitaiteen ja performance-taiteiden alalta. Sattumoisin suomenkielinen koneisto-sana voidaan kääntää englanniksi machineryksi.

Festivaali oli nuorten ja innostuneiden paikallisten turkulaisien nuorten idea. Heillä oli hyvin vähän kokemusta tapahtumien järjestämisestä, mutta he päättivät silti joka tapauksessa toteuttaa sellaisen. Idea festivaalista syntyi Barcelona's Sonarilla, elektronisen taiteen ja musiikin festivaalilla, kun Koneiston järjestäjät kävivät siellä ja ihastuivat festivaaliin.

Elektronisen musiikin konsepti oli jotain uutta ja ennen kulematonta Pohjois-Euroopassa vuonna 2000, kun ensimmäinen festivaali pidettiin Turussa. Koneiston ja perusrockfestivaalien eräs pääero oli se, että alkoholia myyviä telttoja oli vähän.

Kolmas Koneisto toteutui ensimmäisen kerran Helsingissä 2002, ja se oli suuri menestys. Helsingin kaupunki vaati, että päivällä yleisön piti päästä ilmaiseksi ulkoilmakonsertteihin ja että konsertit myös liitettiin samanaikaiseen Helsinki-päivään.

Ilmaisia konsertteja pidettiin yleisellä uimarannalla, ja ne olivat ilmeisesti hyvin suosittuja. Varsinainen festivaali kesti kaksi päivää ja se toteutettiin Kaapelitehtaalla illan ja yön aikana.

Helsingin kaupunki osallistui festivaaliin kutsumalla Helsinkiin valittuja brittiläisiä, skandinaavisia, saksalaisia ja ranskalaisia lehtimiehiä. Tämän ansiosta ulkomaalaisissa lehdissä ilmestyi lukuisia artikkeleita 'Coolista Uudesta Helsingistä'. Kaupungin matkailutoi-

Ääni ja Vimma -katselmuksen vuoden 2004 voittajabändi Meureltaibaobabi. Kuva: Henna-Leena Kallio

misto käytti tätä hyväkseen ja käynnisti oman kampanjansa kohteena mahdolliset Helsinkiin matkaavat eri ryhmät. Lisäksi matkailutoimisto hyödynsi Koneiston aiheuttaman hypen lisäksi muun muassa suomalaisen muotoilun ja arkkitehtuurin perinteitä sekä uusia tuulia.

Neljäs Koneisto-festivaali pidettiin Kaapelitehtaalla kesällä 2003. Vuonna 2004 Koneisto-festivaali järjestettiin poikkeuksellisesti elokuun 13. ja 14. päivää, jolloin Koneisto vietti viidettä vuosipäiväänsä Kansainvälisen elektronisen taiteen symposiumin, International Symposium on Electronic Arts, oheistapahtumana.

Jussi Kulonpalo

Ääni ja Vimma – bändikatselmus jo vuodesta 1996

Ääni ja Vimma on Helsingin kaupungin nuoroasiainkeskuksen vuosittainen bändikatselmus, johon sisältyvät aluekarsinnat, semifinaali ja Gloriassa toteutettava finaali. Ääni ja Vimma tapahtuma on ollut valtakunnallisesti kiinnostava katselmus – kisaan on päässyt mukaan vuosittain 120 bändiä plus jonotuslistalle vielä 20 bändiä. Tapahtuman tavoitteena on vahvistaa nuorten rock-musiikkiharrastusta, luoda esiintymisareenoita ja mahdollistaa aloitteleville bändeille musiikin ammattilaisten palaute. Tapahtumasta on noussut nimiä musiikkimaailman taivaalle, muun muassa Takiainen, Ripsipiirakka, Negative ja Velcra.

Vesa Keskinen

VIRVE SUTINEN

Tanssin areenat

Suomalainen tanssikulttuuri keskittyy pääkaupunkiseudulle ja Helsinkiin. Suomen Kansallisbaletin ja Helsingin Kaupunginteatterin Tanssiryhmän ohella toimii Helsingissä kolme teatteri- ja orkesterilain piiriin kuuluvaa tanssiteatteria. Näistä kaksi on keskittynyt lastenteatteriin ja yksi, Zodiak – Uuden tanssin keskus tuottaa vuosittain 12–17 kantaesitystä.

Zodiakin keskeisiä toimintamuotoja ovat tanssiteosten tuottaminen, esittäminen, kierrättäminen sekä tanssin koulutus. Se osallistuu myös tanssiteosten esitysvierailujen järjestämiseen muualle Suomeen ja ulkomaille sekä kansainvälisiin yhteistuotantoihin. Lisäksi Zodiak järjestää artist-in-residence-toimintaa ulkomaisille ja suomalaisille koreografeille ja tanssijoille osana Helsinki International Artist-in-residence-ohjelmaa.

Useimmat valtionosuuslain ulkopuoliset tanssiryhmät, niin sanotut vapaat ryhmät, vaikuttavat Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla. Vapaiden ryhmien ohella pääkaupunkiseudulla asuu suurin osa maan freelancekoreografeista, jotka

vastasivat esimerkiksi vuonna 2003 kaikista kantaesityksistä 26 prosentista. Vuonna 2002 koko maassa tilastoiduista 17 vapaasta tanssiryhmästä 12 oli Helsingistä ja kaksi pääkaupunkiseudulta.

Suomalainen nykytanssi on merkittävästi kansainvälistynyt ja laajentanut yleisöään ulkomaisilla kiertueilla viimeisen neljän vuoden aikana. Vuonna 2003 oli kotimaisten tanssiteattereiden ja -ryhmien katsojista 20 prosenttia ulkomaisten vierailujen tulosta. Myös kantaesitysten ja esitysten määrät ovat lisääntyneet, tosin ne poikkeavat vuosittain, ja myös tilastoitujen vapaiden ryhmien määrä on selkeästi kasvanut.

Helsingissä tanssikulttuuri on laajentunut korkeakulttuurisesta myös populaariin, etniseen ja urbaaniin tanssiin. Tämä on laajentanut tanssin yleisöpohjaa festivaalien myötä. Ensimmäinen suomalaista tanssiyleisöä erittelevä tutkimus tehtiin vuoden 2000 Tanssiareena-festivaalin yhteydessä. Festivaalin yleisö oli pääkaupunkiseudulta. Se oli naisvaltaista, korkeasti koulutettua, oli toimihenkilötehtävissä tai opiskeli, oli iältään nuoria aikuisia tai keski-ikäisiä. Tulokset olivat samansuuntaisia kuin Englannissa ja Ruotsissa tehdyissä selvityksissä.

Vuonna 2000 perustettu Tanssiareena ry. edistää suomalaisen tanssin tunnettuutta kotimaassa ja ulkomailla, lisää suomalaisten tanssiryhmien ja -taiteilijoiden esiintymistilaisuuksia sekä parantaa Tanssiareena-sateenvarjon alla toimivien festivaalien tuotanto-oloja. Yhdistyksen puitteissa toimii kolme tanssifestivaalia: Liikkeellä marraskuussa -festivaali, Ruutia! -lastenfestivaali ja Sivuaskel/Side Step -festivaali.

Yleisökasvatus-projektit ja lasten ja nuorten kulttuuri- ja taideharrastukset ovat olleet selkeä uusi painopiste tanssin piirissä. Yleisökasvatus on verkottanut ja yhdistänyt kaupungin sisällä muun muassa kouluja, oppilaitoksia, nuorisotaloja ja kulttuurikeskuksia.

Tanssin kenttä on laajentunut ja kansainvälistynyt. Vuonna 2003 Helsingissä järjestettiin mm. Nordisk Dans Meeting, joka kehittää pohjoismaista yhteistyötä ja edistää verkottumista. Helsingin kaupungin vetämä Trans Dans -verkosto toimii vuoden 2000 kulttuuripääkaupunkiverkostossa.

Tanssija-koreografi Sanna Kekäläinen teoksessaan *Iho* (2001).

Kuva: Heli Rekula

LÄHTEET

- Cantell, Timo: Nykytanssin yleisöt. Tutkimus Tanssiareena 2000 -festivaalin yleisöstä. Taiteen keskustoimikunta. Tilastotietoa taiteesta n:o 31.
- Tanssiareena: www.tanssiareena.fi.
- Tanssin tiedotuskeskus: www.danceinfo.fi.
- Tilastokeskus: www.stat.fi.

URB-festivaali 2004. Kuva: Olli Turunen

Helsingissä järjestetään vuosittain sambakarnevaalit kesäkuussa, juhannuksen aikoihin. Kulkueen muodostavat sambakoulujen oppilaat.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Mika Lappalainen

Viisi vuotta urbaania energiaa

Helsinki oli vuonna 2000 kulttuuripääkaupunki, joka etsi uusia tapoja tuoda taidetta ja kulttuuria esille. Urbaanin tanssin festivaali, URB, oli nykytaiteen museo Kiasman kaupunkiprojekti ja avaus uusien yleisöjen suhteen. Tapahtuma on kehittynyt vuosittain toistuvaksi vahvasti tanssipainotteiseksi festivaaliksi, jota etenkin nuoret taitelijat suosivat ja jolla juhlietaan kaupunkikulttuuria ja sen moninaisuutta. Tanssiesitysten lisäksi on mukana ollut alusta asti kursseja, taiteilijatapaamisia ja ulkoilmakonsertteja.

SubURB-taidekasvatusprojekti on keskeinen osa URB-festivaalia. Hankkeen tavoitteena on kiinnittää huomiota lähioissa elävään nuorisokulttuuriin ja madaltaa kynnystä taiteeseen tutustumiseen. SubURB kehittää uusia toimintatapoja, jotka virittävät vuoropuhelua taideinstituution ja lähiöiden nuorten välillä. Myös yhteys nuorten tekemisen ja kansainvälisen festivaalin välillä korostuu työpajoissa. URB-festivaalin kansainvälinen päävieras esiintyy ja opettaa lähioissa, ja nuoret esittävät kurssien tuotoksia ja osallistuvat festivaalin tapahtumiin. Festivaalilla esiintyminen tarjoaa nuorille väylän kehittää osaamistaan ammattilaisuuden suuntaan. Nuoret ovat projektissa mukana sekä tekijöinä, tuottajina että yleisönä. SubURB-festivaalin yhteisöprojekti on tehnyt kiinteästi yhteistyötä Helsingin kaupungin Urban Plan -yhteisöaloiteohjelman kanssa vuodesta 2002. Mukana ovat olleet paikalliset koulut, nuorisotalot, päiväkodit ja kulttuurikeskukset.

Riitta Aarniokoski

Dance Action -show- ja diskotanssikilpailut jo vuodesta 1993

Dance Action on Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen vuosittain järjestämä show- ja diskotanssikilpailu alle 22-vuotiaille nuorille. Tapahtuman tavoitteena on nuorten tanssiharrastuksen kehittäminen. Se luo areenan esiintymiselle ja mahdollisuuden palautteen saamiseen alan ammattilaisilta. Lajeina ovat diskotanssi, hip-hop, showparitanssi, showryhmätanssi ja duodancing. Tapahtuma on varsin suosittu: vuonna 2003 siihen osallistui 600 nuorta ja yleisöä kerääntyi Helsingin kulttuuritalolle runsaat 6 000 henkeä. Tapahtuma tuotetaan yhteistyössä Espoon ja Vantaan nuorisotoimen kanssa.

Vesa Keskinen

Taulukko 5.1 Tanssiteattereiden ja -ryhmien esityskerrat ja katsojat 2002

	Kanta- esitysten lkm	Esityskerrat	Myydyt liput	Vierailu- esitysten lkm	Katsojat yhteensä
Suuret teatterit	13	128	84 032	-	97 370
Suomen Kansallisbaletti ¹	11	89	79 633	-	92 328
Helsingin kaupunginteatterin tanssiryhmä	2	39	4 399	-	5 042
VOS-tanssiteatterit²	22	411	51 561	13	55 799
Tanssiteatteri Hurjaruuth	5	157	33 029	13	35 349
Tanssiteatteri Rollo	1	104	8 201	-	8 403
Zodiak - Uuden tanssin keskus ³	16	150	10 331	-	12 047
Vapaat tanssiryhmät yhteensä	24	234	42 625	4	45 274
Yksittäisten koreografien teokset⁴	27	121	14 583	-	14 864

¹ Kansantanssiesitykset sisältävät baletin workshop-esitykset (8).

² VOS = Teatteri- ja orkesterilain piirissä olevat.

³ Zodiakin lukuihin sisältyy yhteistuotantoja ja vierailuesityksiä eri vapaiden ryhmien kanssa.

⁴ Yksittäisten koreografien teosten osalta tiedot koskevat koko maata.

Lähde: Tanssin tiedotuskeskus

Taulukko 5.2 Suomen Kansallisoopperan balettien esityskerrat ja myydyt liput 1987 – 2003

	Esityskerrat	Myydyt liput / esityskerta
1987/88	110	729
1988/89	89	454
1989/90	108	408
1990/91	95	471
1991/92	93	460
1992/93	99	348
1993/94	77	944
1994/95	74	1 064
1995/96	87	954
1996/97	81	974
1997/98	76	1 041
1998/99	88	885
1999/00	76	943
2000/01	97	843
2001/02	97	920
2002/03	82	901

Lähde: Tilastokeskus

RIITTA SEPPÄLÄ

Yli miljoona teatterikatsojaa

Helsinki on teatteritarjonta hemmottelee katsojaa monipuolisella ohjelmistolla. Näytännökautena katsoja voi valita lukuisina iltoina mieleisen esityksen jopa neljästäkymmenestä samanaikaisesta ja hyvin erilaisesta vaihtoehdosta. Helsingistä on kehittynyt eurooppalainen metropoli, jossa vakiintuneiden instituutioiden ohella on kasvava innovatiivinen vapaa teatterikenttä. Helsinki on kieltämättä maan teatteritoiminnan keskus, vaikka koko Suomessa on eurooppalaisittain harvinaisen tiheä teatteriverkosto: 27 kaupungissa on oman ensemblen omaava repertuaariteatteri.

Maan kansalliset päänäyttämöt, Suomen Kansallisteatteri ja Svenska teatern, sekä yksitoista muuta lakisääteistä valtionosuutta saavaa teatteria toimivat Helsingissä. Vuonna 2003 ne myivät 785 000 lippua 3 800 näytäntöönsä. Samana vuonna rahoituslain ulkopuoliset parikymmentä vapaan teatterikentän ammatillista ryhmää tuottivat Helsingissä 1 400 esityskertaa ja myivät niihin yli 256 000 lippua.

KULTTUURI JA TAIDE HELSINGISSÄ 2004

Helsingin teattereiden vuotuinen kokonaisyleisömäärä on näin yli miljoona katsojaa.

Suomen Teatteriliiton yleisötutkimuksen mukaan 47 prosenttia suomalaisista on vuoden aikana käynyt kerran tai useammin teatterissa ja enää kuusi prosenttia ei koskaan. Suomalaiselle teatterille katsojat antavat kouluarvosanan 8, tyydyttävä.

Teattereiden julkinen rahoitus

Valtio rahoittaa pääosaa maan teattereista kulttuuritoimen rahoituslakiin liittyvän teatteri- ja orkesterilain perusteella. Valtion ja kunnan rahoitussuhteet muuttuivat vuonna 1993 voimaan tulleen lainsäädännön perusteella. Vaikka laki toi teattereille merkittävästi lisää valtiontukea, ei teattereiden taloudellinen tila kohentunut, koska 1990-luvun alun laman seurauksena kunnat vähensivät omaa osuuttaan nousua vastaavalla määrällä.

Vapaa teatteri- ja tanssienttä kärsii rahoituksen niukuudesta, vaikka kentän merkitys teatteritarjonnan monipuolistamisessa on ymmärretty ja tukeen on osoitettu lisää varoja. Vuonna 2003 Helsingissä toimivat vapaat ryhmät saivat valtion harkinnanvaraista tukea yhteensä 482 000 euroa ja toiminta-avustusta kaupungilta 359 800 euroa. Lisäksi sekä valtio että kaupunki tukevat projektiavustuksin monia muita vapaan kentän produktioita ja myös harrastajateatteritoimintaa.

Helsingin kaupunginteatteri – maan suurin teatteri

Helsingin kaupunginteatteri liittyi suurten teattereiden joukkoon, kun kaupunki rakennutti sille 1967 Eläintarhanlahteen omat tilat. Viime vuosikymmeninä Kaupunginteatteri on kasvanut maan selkeästi suurimmaksi teatteriksi,

Tennessee Williamsin *Nuoruuden suloinen lintu*. Ensi-ilta kaupunginteatterin suurella näyttämöllä syksyllä 2003

Kuva: Studio Helander Oy

mitataanpa suuruutta sitten henkilöstön määrällä, ohjelmiston laajuudella ja monipuolisuudella, maksimipaikkaluvulla, näytäntö- ja katsojamäärillä tai budjettiluvuilla.

Syksyllä 2000 Kaupunginteatteri sai uuden haasteen, kun Helsingin kaupunginhallitus teki päätöksen taloudellisiin vaikeuksiin joutuneen Teatteri Pienen Suomen sulauttamisesta osaksi Kaupunginteatteria. Yhdistyminen toteu-

tui elokuun alussa vuonna 2001. Yhdistymisen myötä Kaupunginteatterin panostus perhe- ja lastenteatterituotantoon kasvoi. Kaupunginteatteri sai Pasilaan uuden tilan, joka nimettiin Teatteristudio Pasilaksi ja josta on kehittynyt kokeellisen toiminnan näyttämö.

Keväällä 2004 ilmoitettiin uudesta fuusiosta: Lilla Teatern sulautuu Helsingin kaupunginteatteriin elokuusta 2005 ja samalla Helsingin kaupunginteatterista tulee kaksikielinen teatteri. Teatterin ruotsinkielisen toiminnan näyttämönä säilyy Lilla Teaternin tila Yrjönkadulla.

Kaupunginteatteri on myös maan ainoa teatteri, jolla on oma vakinainen tanssiryhmä. Tanssiryhmä on kuulunut Kaupunginteatteriin jo kolmekymmentä vuotta.

Kaupunginteatteri on laajan palvelun monimuotoinen teatteri. Sen perustarjontaan kuuluvat koti- ja ulkomaiset klassikot, mutta samalla on pidetty tärkeänä esitellä uusinta maailmandramatiikkaa ja tehdä yhteistyötä kotimaisten nykykirjailijoiden kanssa. Korkeatasoinen musiikki- ja lastenteatteri kuuluu paitsi Kaupunginteatterin perinteisiin myös sille asetettuihin velvoitteisiin.

LÄHTEET

- Teatteritilastot 1999–2003. Teatterin tiedotuskeskus ry.
- Heikki Helin: Teattereiden ja orkestereiden talous ja toiminta 1990–2000. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2002:8.
- Suomen Teatteriliitto: Suomalaisten teatterissakäynti 2004. Taloustutkimus OY 2004.
- Internet-sivut www.teak.fi ja www.stadia.fi ja www.hkt.fi.

Ainutlaatuinen perheteatteri

Teatteri Jurkka on Suomen ainoa ammattimainen huoneteatteri ja maailmanlaajuisestikin ainutlaatuinen. Näyttelijät Emmi ja Vappu Jurkka, äiti ja tytär, perustivat teatterin vuonna 1953 entisen laukkuverstaan tiloihin Kruununhakaan. Teatteri toimii edelleen samassa tilassa ja on saman taiteilijaperheen hallussa. Teatteri Jurkan yhdeksän neliömetrin kokoisella näyttämöllä on nähty viidenkymmenen vuoden aikana 150 ensi-iltaa.

Emmi Jurkka oli 1930-luvun tähtinäyttelijä, jolla oli joskus hankaluuksia ohjaajien kanssa. Oma teatteri oli paikka, jossa hän pääsi vapaasti toteuttamaan näyttelijäntaitettaan ja omintakeisia ideoitaan. Teatteri Jurkassa nähtiinkin Emmin kaudella intiimin teatterin klassikkojen, kuten *Neiti Julien*, ohella myös operetti *Mustalaisruhtinatar*, jossa Emmi Jurkka näytteli haitarin säestyksellä miltei kaikki roolit.

Myös Vappu Jurkka viihtyi itsenäisenä teatterintekijänä ja on työskennellyt suuren osan urastaan Jurkassa. Nyt on johdossa kolmas sukupolvi: Vapun pojat veljekset Kalle ja Ville Sandqvist, Kalle teatterin hallinto- ja talousjohtajana, Ville on ohjaaja-näyttelijä. Teatterikorkeakoulusta 1986 valmistunut Ville piti aluksi etäisyyttä suvun teatteriin, toimi näyttelijänä ja ohjaajana muissa teattereissa ja tuli valituksi Jurkan hallitukseen vasta 1999. Ville Sandqvist on myös opettanut Teatterikorkeakoulussa vuodesta 1988 lähtien ja hän toimii Näyttelijäliiton puheenjohtajana.

Emmi, Vappu ja Ville eivät suinkaan ole suvun ainoita näyttelijöitä, vaikka Teatteri Jurkka henkilöityykin voimakkaasti heihin. Sekä Em-

min veljet että kaikki kolme lasta ovat näyttelijöitä ja näidenkin lapsista neljästä on tullut näyttelijöitä.

Huoneteatteri Jurkka julistaa jo pelkällä olemassaolollaan näyttelijöiden itsenäisyyttä, vapautta ja vastuuta ja sen sääntöihin on kirjattu nuorten teatterintekijöiden suosiminen. Teatterissa on vuosittain kaksi omaa ensi-iltaa, vuorotellen klassikkoja ja uusia kotimaisia kantaesityksiä, joihin taiteilijat kiinnitetään produktiokohtaisesti. Lisäksi tiloja vuokrataan vierailutuotannoille. Vuonna 2003 omien tuotantojen esityskertoja oli 202, vierailuja 39 ja kokonaiskatsojamäärä 16 550 ja täyttöaste 100 %.

Teatteri Jurkassa sai helmikuussa 2003 kantaesityksensä poikkeuksellinen menestys, Juha Jokelan kirjoittama ja ohjaama, it-alaa ja liike-elämän arvomaailmaa kuvaava komedia *Mobile Horror*. Esitys on mennyt Jurkassa täysille katsomoille talvesta 2003 lähtien ja se on myyty loppuun vuodenvaihteeseen 2004–2005 asti.

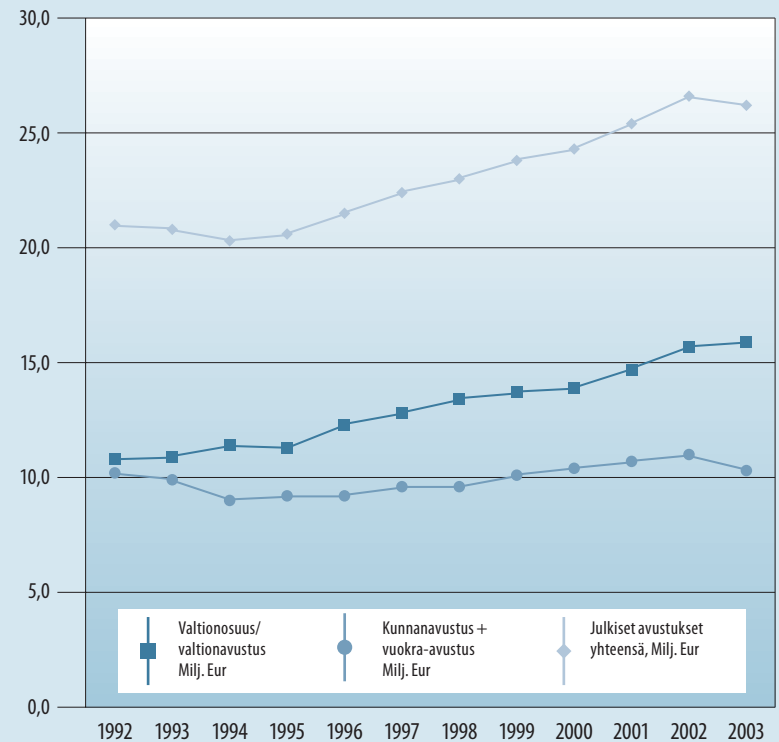
Menestys oli myös kevään 2004 ensi-ilta *Hamlet*, jonka nimiroolissa esiintyy Ville Sandqvist. Tai oikeastaan hän esittää Horatiota, joka on Hamletin tarinan kertoja ja puolestaan esittää Hamletia. Sandqvistin rooli on osa hänen tohtorintutkintonsa, jossa keskittyy näyttelijän paradoksiin: siihen, miten näyttelijä on itse oma työkalunsa ja oma taideteoksensa, joka tuottaa ja lunastaa läsnäolonsa katsojissa herättämässään reaktioissa.

Huoneteatteri Jurkka on oivallinen paikka näyttelijäntutkimiseen. Näyttelijä on Jurkassa koko ajan lähikuvassa ja ”halsterilla”: pieninkin ele, epävarmuus, välttelevä kontakti tai privaatti huomio noteerataan ja tulee osaksi esitystä. Toisaalta läheisyys antaa mahdollisuuden herkkään läsnäoloon, jossa näyttelijä sovitaa koko olentonsa roolihenkilöön ja käynnissä olevaan esitykseen.

Mikko-Olavi Seppälä

Kuvio 6.1 Helsingin teattereiden julkiset avustukset 1992–2003

Lähde: Teatterin tiedotuskeskus

Nigel Charnock teoksessa *Frank Kaupunginteatteri*ssa.

Kuva: Helsingin kaupunginteatteri

Taulukko 6.1 Myydyt liput teattereiden omissa esityksissä 2000–2003

	2000	2001	2002	2003
Valtionosuusteatterit ja Suomen Kansallisteatteri				
Helsingin Kaupunginteatteri	233 576	275 346	362 680	320 567
Teatteri Pieni Suomi*	20 716	14 860	-	-
Komediateatteri Arena	46 865	52 827	60 861	54 771
KOM-teatteri	28 790	41 269	28 531	33 377
Lilla Teatern	23 723	15 758	6 984	18 043
Nukketeatteri Sampo	39 233	30 874	29 998	26 043
Nukketeatteri Vihreä Omena	40 367	28 548	25 289	19 276
Q-teatteri	13 668	24 705	7 972	16 213
Ryhmäteatteri	28 639	26 414	38 480	26 709
Suomen Kansallisteatteri	164 666	137 110	137 003	141 957
Svenska Teatern	53 015	57 130	54 615	70 776
Teatteri Jurkka	5 560	4 348	6 262	14 577
Unga Teatern (kotipaikka Espoo)	38 035	41 055	28 925	27 302
Viirus	26 265	14 110	13 531	15 080
Yhteensä	763 118	764 354	801 131	784 691
Rahoituslain ulkopuolella olevat teatteriryhmät				
Yhteensä	184 098	154 795	142 990	256 185
Kaikki yhteensä	947 216	919 149	944 121	1 040 876

*Teatteri Pieni Suomi yhdistyi Helsingin Kaupunginteatteriin 1.8.2001

Lähde: Teatterin tiedotuskeskus

Taulukko 6.2 Esityskerrat teattereiden omissa esityksissä 2000–2003

	2000	2001	2002	2003
Valtionosuusteatterit ja Suomen Kansallisteatteri				
Helsingin Kaupunginteatteri	518	603	1 001	911
Teatteri Pieni Suomi*	161	71	-	-
Komediateatteri Arena	115	151	131	114
KOM-teatteri	110	142	109	129
Lilla Teatern	163	165	118	154
Nukketeatteri Sampo	276	309	309	263
Nukketeatteri Vihreä Omena	335	324	259	185
Q-teatteri	163	161	76	101
Ryhmäteatteri	135	94	125	116
Suomen Kansallisteatteri	683	681	648	642
Svenska Teatern	333	378	332	371
Teatteri Jurkka	108	91	118	202
Unga Teatern (kotipaikka Espoo)	442	318	232	252
Viirus	202	130	165	132
Yhteensä	3 744	3 618	3 623	3 572
Muut teatteriryhmät yhteensä	1 185	1 181	1 093	1 418
Kaikki yhteensä	4 929	4 799	4 716	4 990

*Teatteri Pieni Suomi yhdistyi Helsingin Kaupunginteatteriin 1.8.2001

Lähde: Teatterin tiedotuskeskus

Helsingin vanhimmat teatterit

Helsingissä oli varhaisin teatteritarjonta kuten muuallakin Suomessa ulkomaisten kiertueiden varassa, joita kaupungissa on vierailut 1730-luvulta lähtien. Vuodesta 1827 lähtien kiertueet esiintyivät Engelin suunnittelemissa puisissa teatteritalossa, kunnes 1860 Helsinkiin valmistui ensimmäinen teatteritalo kivistä. Se tuhoutui kuitenkin pian tulipalossa. Sen raunioille nousi 1869 nykyään Svenska teaternin käytössä oleva Nya Teatern. Helsingin venäjänkielinen väestö sai 1879 oman näyttämön, Aleksanterin teatterin, joka avattiin 1879. Se toimi silloin, kuten tänäkin päivänä, vierailuesitysten näyttämönä.

Pyrkimys oman kansallisen ja omakielisen teatterin aikaansaamiseksi virisi kansallisaatteen voimistumisen myötä. Vahva kimmoke oli Nya Teaternin tiloissa Helsingissä 1869 järjestetty teatteri-ilta, jossa nähtiin Aleksis Kiven *Lea* suomen kielellä ammattinäyttelijöiden esittämänä. Sen menestyksen innoittamana perustettiin 1872 ensimmäinen suomen kielellä toimiva ammattimainen teatteriseurue Suomalainen Teatteri, joka sai nimen Suomen Kansallisteatteri Rautatien torille 1902 valmistuneen teatteritalon myötä. Onni Tarjanteen suunnittelema vanha komea jugendlinna peruskorjattiin teatterin 130-vuotisjuhliin ja teatteritalon 100-vuotisjuhliin, joita vietettiin syksyllä 2002. Juhlanäytäntönä nähtiin Aleksis Kiven *Nummisuutareiden* tuore tulkinta.

Nykyinen Kansallisteatteri kantaa traditiotaan ylpeänä ja katsoo tulevaisuuteen rohkeasti. Sen ohjelmiston runkona ovat niin kotimaiset kuin kansainvälisetkin klassikot sekä uusin kotimainen ja ulkomainen näytelmäkirjallisuus. Se on avoin uusille teatterintekijäskupolville, uusille ajatuksille ja tekemisen tavoille. Neljällä näyttämöllään se pystyy tarjoamaan haasteellisen ohjelmiston. Näytännötkaudella 2003–2004 sen suuria menestyksiä olivat kotimaiset uutuudet: Laura Ruohosen *Kuningatar K*, Reko Lundánin *Ihmisiä hyvinvointivaltiossa* ja Pirkko Saision *Tunnottomuus*.

Kansalliselta pohjalta nouseva ruotsinkielinen teatteritoiminta on suomenkielistä nuorempaa, vaikka sivistyneistön kieli oli vuosisatojen ajan ruotsi. Suomenruotsalaisen ääntämyksen katsottiin pitkään olevan sopimatonta näyttämökieleksi. Niinpä vaikka Helsingin Ruotsalainen teatteri, Svenska teatern i Helsingfors, aloitti 1861 toimintansa ruotsinruotsalaisena ensemblena, se laskettiin kuuluvaksi Ruotsin teatterijärjestelmään. Vasta syksyllä 1916 se muuttui suomenruotsalaiseksi kansalliseksi päänäyttämöksi. Tätä asemaansa teatteri vaalii edelleen tuottaen vuosittain noin 12 näytelmää kahdelle näyttämölle ja koulukiertueille. Viime vuosien suuria yleisö- ja kriittikimienestyksiä ovat olleet kotimainen nuorisomusikaali *Kick*, Joachim Grothin *Intermezzo på Johannis* sekä *Teaterbåten* ja *My Fair Lady*.

Riitta Seppälä

Taulukko 6.3 Täyttöaste (%) ja maksimipaikkaluku 1999–2003

Valtionosuusteatterit ja Suomen Kansallisteatteri	Maksimipaikkaluku vuonna 2003	Teatterisalien täyttöaste (%)				
		1999	2000	2001	2002	2003
Helsingin Kaupunginteatteri	1858	83,8	75,0	79,6	73,9	77,5
Teatteri Pieni Suomi		47,2	54,6	74,7	-	-
Komedioteatteri Arena	497	80,4	83,3	71,0	93,5	96,7
KOM-teatteri	311	94,1	86,3	94,7	90,3	86,5
Lilla Teatern	267	63,7	56,9	31,4	21,6	44,0
Nukketeatteri Sampo	90	92,4	82,9	100,0	96,8	92,1
Nukketeatteri Vihreä Omena	50	66,6	74,1	63,3	62,9	90,3
Q-teatteri	226	64,9	67,2	51,2	57,2	73,4
Ryhmäteatteri	300	91,6	64,8	93,7	66,9	62,4
Suomen Kansallisteatteri	1431	58,4	61,7	77,8	71,8	58,7
Svenska Teatern	597	52,3	48,4	46,7	55,9	65,9
Teatteri Jurkka	50	71,3	90,4	90,3	98,2	100,0
Unga Teatern (kotipaikka Espoo)	133 (Espoo), 99 (Hki)	65,6	74,7	80,1	72,8	74,2
Viirus	195	72,7	81,3	58,3	55,1	78,1

Lähde: Teatterin tiedotuskeskus

My Fair Lady Svenska Teaternissa.

Kuva: Charlotte Estman-Wennström

Taulukko 6.4 Pääsylipputulot ja prosentuaalinen osuus tuloista

Valtionosuusteatterit ja Suomen Kansallisteatteri	Pääsylipputulot, euroa			Prosentuaalinen osuus tuloista		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Helsingin Kaupunginteatteri	5 535 892	8 199 756	6 136 415	35	42	36
Teatteri Pieni Suomi	134 619	-	-	13	-	-
Komedioteatteri Arena	1 033 589	1 225 590	1 338 220	58	59	61
KOM-teatteri	551 629	513 174	525 164	44	42	42
Lilla Teatern	203 495	136 462	349 645	19	14	30
Nukketeatteri Sampo	134 737	134 300	109 696	34	32	27
Nukketeatteri Vihreä Omena	104 496	85 407	75 960	32	26	32
Q-teatteri	376 746	108 106	257 145	36	14	29
Ryhmäteatteri	387 028	591 563	434 906	35	45	39
Suomen Kansallisteatteri	1 641 366	1 756 117	2 008 957	17	16	18
Svenska Teatern	683 695	859 059	1 285 899	18	21	28
Teatteri Jurkka	72 624	108 742	220 174	27	34	52
Unga Teatern (kotip. Espoo)	193 632	174 569	164 049	26	24	21
Viirus	130 250	122 984	206 160	24	22	32

Lähde: Teatterin tiedotuskeskus

KLAS FONTELL

Helsingin julkinen taide

Helsingissä on noin 400 ulkoveistosta, ympäristötaiteen teosta ja historiallista muistomerkkiä. Kaupungin puistoissa, kaduilla ja aukioilla olevat teokset kuuluvat kaupungin taidemuseon kokoelmiin. Julkisilla paikoilla on myös valtion, liikeyritysten sekä yksityisten omistamia teoksia. Julkinen taide on muuttunut entisten aikojen selkeistä henkilöpatsaista 1960-luvun töiden kautta uusille taiteen alueille, jossa ympäristö- ja käsitetaiteella on oma paikkansa. Samoin teosten luonne on muuttunut dramaattisesti. Monet nykypäivän teokset koostuvat osista, toiset taas ovat laajoja kokonaisuuksia ja toiset ovat vähäeleistä, melkein piilossa olevaa ja löydettävää taidetta.

Varsinaisen julkisen taiteen teokset näkyvät katukuvassa ja puistoissa sekä julkisissa rakennuksissa. Kaupunkiin tulevat taideteokset voi karkeasti ryhmitellä kolmeen eri kategoriaan. Ensinnäkin taidemuseolla on omia julkisen taiteen varoja taiteen hankkimista varten. Toiseksi kaupungissa sovelletaan monissa julkisissa rakennushankkeissa ja joissakin julkisen alueen kohteissa ns. prosenttirahakäytäntöä: yksi pro-

sentti rakennusmäärärahoista käytetään taiteeseen. Kolmannen pääryhmään kuuluvat lahjoitetut teokset kuten esimerkiksi Helsinkiin sijoitetut presidenttien muistopatsaat.

Kaupungin omat hankkeet

Taidemuseon omat hankkeet perustuvat usein Helsingin kaupungin muiden virastojen aloitteisiin. On tavallista, että esimerkiksi puistoa rakennettaessa tai korjattaessa sinne toivotaan uutta julkista taidetta. Jokainen aloite harkitaan tapaus kerrallaan. Taiteen sijoittamista Helsingin ydinkeskustaan pitää perustella erityisen hyvin, koska keskusta on ahtaasti niemelle rakennettu alue. Esimerkiksi monet lahjoittajat toivovat teoksiaan juuri keskustaan ja samoin taiteilijatkin näkisivät työnsä mieluiten siellä. Tämä aiheuttaa ydinkeskustaan suurta teosten sijoittamispainetta. Taidemuseo on antanut maltillisesti lupia pystyttää teoksia ydinkeskustaan: tulevilla sukupolvilla pitää olla tilaa ja mahdollisuuksia täydentää myös ydinkeskustan kaupunkitilaa oman ai-

kansa teoksilla. Toisaalta jokaisen puistikon tai katuaukion ei tarvitse olla taiteen tyyssija.

Kaupungin keskustassa on esimerkiksi Kampintorin kaksiosainen taideteos *Kohtauspaikat*. Vuonna 1998 valmistuneessa teoksessa on kaksi osaa eri puolilla kadun jakamaa toritilaa, joka näin eheytyy. Suuri kohtauspaikka on talonmuutoinen rakennelma, jossa on useita eläinaiheisia pronssiveistoksia ja muita esineitä. Pieni kohtauspaikka on tuolinmuutoinen teos toria rajaavan Saksalainen koulun edustalla. Teosten materiaalit, luonnonkivi ja tiili sekä kupari, ovat sopusoinnussa ympäröivien rakennusten julkisivujen ja uuden toritilan elementtien kanssa. Teos käy vuoropuhelua aivan sen lähelle istutetun puun kanssa. Karhujen koristaman pienen tornin juurelle on luontevaa istua syömään vaikka lounassämpylöitä, samalla voi seurata kaupungin elämää aitiopaikalta. Suhteellisen haavoittuva teos on saanut olla melkein rauhassa kaupunkia muutoin rasittavalta ilkeältä ja töhrimiseltä.

Ydinkeskustassa on runsaasti julkista taidetta eri ajoilta, mutta sen sijaan Helsingin lähiöissä ja reuna-alueilla sitä

Kohtauspaikat, Ernst Billgren 1998.
Kaksiosainen veistos Kampintorilla.

Kuva: Olli Turunen

on vähän. Tämän vuoksi useimmat uudet taideteokset ovat saaneet paikkansa ydinkeskustan ulkopuolelta. Teosten tekijöiksi on pyritty valitsemaan vaihtelevasti eri sukupolvien ja taidetyylien ammattitaitoisia taitelijoita. Nykyään monet julkiset teokset tilataan ja suunnitellaan valmiiksi tiedossa olevaan paikkaan. Näin taiteilijan ja muiden suunnittelijoiden yhteistyö on luontevaa ja hedelmällistä. Parhaissa tapauksissa taideteoksesta tulee ympäristönsä elimellinen osa. Kaupunki on panostanut paljon lähiöiden ympäristöjen parantamiseen. Taidemuseolla on uusia hankkeita esimerkiksi Itäkeskuksen lähistöllä. Riikka Purosen ääniä tuottava taideteos *Sirenan kielet* julkistetaan vuonna 2004 Myllypuron metroaseman edustalla, ja taiteilija Kimmo Schroderuksen teräksiselle ja vesiaiheiselle teokselle *Mielenmaisema* on varattu paikka Itäkeskuksen Tallinnanaukiolta.

Taidemuseon tavoitteena on antaa myös tilaa taiteen uusille muodoille ja virtauksille. Helsingin Olympiastadionin edustalla on taiteilija Denise Zieglerin käsitteellinen teos *Konsertto laaksolle*. Se on graniittinen kapellimestarin koro, joka kutsuu aistimaan näkymiä Töölön laakson yli ja johtamaan luonnonäänien sinfoniaa. Hieman perinteisem-

pi taideteos on esimerkiksi taiteilija Pirkko Nukarin suuri kokoinen pronssiteos *Kurki on laskeutunut*. Se julkistettiin Ruskeasuon kunnostettuun Ratsaspuistoon vuonna 2003.

Taidemuseon omilla varoilla hankitaan vuosittain noin yhdestä neljään uutta teosta. Osa teoksista on valmiita töitä, joille haetaan sopiva sijoituspaikka.

Prosenttirahakohteet

Helsingin kaupunginhallitus teki vuonna 1991 periaatepäätöksen prosenttirahakäytännön aloittamisesta. Koska päätös oli kehotuksen muodossa ja valmiita malleja sen toteuttamisesta ei ollut, tehtiin yhdeksänkymmentäluvun alku puoliskolla näitä varsin vähän. Pahimman laman mentyä ohi ja prosessien selkiinnyttyä on prosenttirahakohteita ollut jopa 10–15 viime vuosien aikana.

Esimerkiksi uusien metroasemien taideteokset ovat prosenttirahahankkeita. Vuosaaren metron teoksesta järjestettiin kutsukilpailu vuonna 1997. Lukuisten koulurakennusten taiteen tekijöiksi on saatettu kiinnittää kaksi, jopa kolme taiteilijaa.

Lahjoitukset

Erilaisia lahjoitushankkeita on jatkuvasti vireillä kaupungissa. Lukuisia merkkihenkilöitä halutaan kunnioittaa ja monia tapahtumia tai keskeiseksi koettuja aatteita halutaan juhlistaa muistomerkin tai teoksin. Tasavallan presidenttien patsaat ja monumentit ovat aina saaneet tärkeän sijan kaupungissa, mutta myös monilla suurmiehillä ja kulttuurihenkilöillä on näyttävä muistomerkki. Kaupungin taidemuseo suhtautuu suopeasti ja rohkaisevasti lahjoitushankkeisiin, mutta toivoo että ne tulevat esille mahdollisimman aikaisin, jotta teoksen sijoittaminen ja muut siihen liittyvät kysymykset voidaan ratkaista yhteistyössä.

Taulukko 7.1 Kaupungin julkisen taiteen hankinnat 1993–2003

	Taidemuseon omat kohteet		Helsingin prosenttikohteet	
	Valmistuneiden lukumäärä	Käytetyt rahat €	Valmistuneiden lukumäärä	Käytetyt rahat €
2003	3	198 000	12	325 000
2002	2	142 000	20	498 000
2001	2	79 000	11	370 000
2000	3	120 000	9	168 000
1999	5	409 000	6	282 000
1998	5	294 000	6	205 000
1997	3	129 000	2	78 000
1996	0	0	2	90 000
1995	2	27 000	3	25 000
1994	1	47 000	1	90 000
1993	1	10 000	1	..

Lähde: Taidemuseo

SINI ASKELO

Taidegalleriat ja näyttelytilat

Helsingissä järjestetään valtaosa maan taide- näyttelyistä. Taiteen näyttelytiloiksi ovat soveltuneet taidemuseoiden ja taidegallerioiden ohella kirjastot, kahvilat, ravintolat ja myymälät. Muun muassa videotaidetta on esitelty ulkotiloissa kaduilla ja rakennusten seinillä. Osa erilaisista näyttelytiloista on taidenäyttelykäytösä vain satunnaisesti tai lyhytaikaisesti.

Suomen ja Helsingin vanhin yhä toimiva galleria Taidesalonki aloitti jo vuonna 1915, mutta galleriatoiminta laajeni Helsingissä varsinaisesti vasta 1980-luvulla. Siitä lähtien galleriat ovat vähitellen tulleet yleisölle yhä tunnetummiksi ja näkyvämmiksi.

Taidegallerian voi periaatteessa perustaa kuka hyvänsä. Taidegalleriatoiminta ja muu näyttelytoiminta eroavat kuitenkin toisistaan. Galleristit ry määrittelee taidegallerian pysyvässä osoitteessa sijaitsevaksi, ympäri vuoden toimivaksi vaihtuvien näyttelyiden näyttelytilaksi, johon yleisöllä on avoin ja ilmainen sisäänpääsy. Taidegalleriassa esitellään

Kanneltalon taidegalleria. Kuva: Nina Koukkula

ammattitaiteilijoiden teoksia, ja taidegallerian hoitaminen on ammattimaista liiketoimintaa.

Taidegallerioiden ja näyttelytilojen lukumäärä

Vuoden 2003 syksyn ja vuoden 2004 kevään aikana Helsingissä esiteltiin taidetta yhteensä noin 150 eri paikassa. Huhtikuun viimeisellä viikolla vuonna 2004 saattoi Helsingissä tutustua kaikkiaan noin 90:een muualla kuin museoiden tiloissa järjestettyyn taidenäyttelyyn. Näistä näyt-

Nokia Oy:n sähkö- ja puhelinkaapeleita valmistanut tehdasrakennus on muuttunut taide- ja kulttuuritoimintojen keskuksi.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Matti Tirri

Taulukko 7.2 Pääkaupunkiseudun taidelainaamot 2003

Taidelainaamo	Perustettu	Ylläpitäjä	Lainattuja teoksia	Myytyjä teoksia	Teoksia kokoelmassa
Espoon Kuvataiteilijoiden Taidelainaamo	2001	Espoon Kuvataiteilijat ry.	n. 200	n. 30	n. 250
Galleria Gjutarsin taidelainaamo (Vantaa)	1998	Vantaan Taiteilijaseura ry.	100
Helsingin Taiteilijaseuran taidelainaamo (Rikhardinkadun kirjasto)	1995	Helsingin Taiteilijaseura	461	452	n. 2 000

Lähde: Taidelainaamojen omat ilmoitukset ja Tilastokeskus, Alueelliset kulttuuritilastot

telyistä 48 järjestettiin tiloissa, joiden toiminta täyttää taidegallerian määritelmän.

Taidegallerioiden ja varsinkin muiden näyttelytilojen lukumäärä vaihtelee: toiminta alkaa ja loppuu eikä kaiken toiminnan tarkoitus edes ole jatkoa pitkään. Taidegallerioiden lukumäärä on kuitenkin pysynyt pitkään yllättävänkin samalla tasolla. Vuoden 1989 lopussa Helsingissä toimi 51 galleriaa tai gallerioihin rinnastettavaa näyttelyitä järjestävää organisaatiota eli varsinkin lähellä kevään 2004 tasoa. Gallerioiden omistajat ja tilat ovat kuitenkin selvästi muuttuneet viimeisten 15 vuoden aikana kun vuoden 1989 gallerioista vain 13 oli edelleen toiminnassa vuoden 2004 keväällä.

Muutoksia on tapahtunut myös lyhyellä ajalla syyskuun 2003 lopusta toukokuun 2004 alkuun. Vuoden 2003 ajan toimivaksi suunniteltu, vammaistaidetta esitellyt Galleria 2003 lopetti vuodenvaihteessa ja kahden muun gallerian toiminta näyttää ainakin väliaikaisesti keskeytyneen. Kuusi uutta pysyväisluonteiselta vaikuttavaa galleriaa tai näyttelytilaa on aloittanut syyskuun 2003 jälkeen.

Taidegalleriat voidaan jakaa omistussuhteensa mukaan yksityisiin ja ammattitaiteilijoiden etujärjestöjen tai muiden järjestöjen ylläpitämiin gallerioihin. Yksityisiä gallerioita oli huhtikuussa 2004 yhteensä 37, joista 25 oli Galleristit ry:n jäseniä. Ammattiliittojen tai järjestöjen gallerioita oli yhteensä 11. Gallerioiden tilat ovat yleensä pieniä alle 100 neliömetrin tiloja ja suuremmat, yli 150 neliömetrin tilat, on vain muutamalla gallerialla.

Sijainti

Galleriat keskittyvät Helsingin keskustaan. Gallerioiden sijaintia hyödynnetään mm. Helsingin Juhlaviikkojen ja Galleristit ry:n yhteisesti järjestämässä ”Lumottu Tie” -tapahtumassa. Lähekkäin sijaitsevista gallerioista on muodostettu kuusi reittiä. Reiteille järjestetään opastus Juhla-

viikkojen aikana sekä joka kuukauden ensimmäisenä sunnuntaina.

Reittejä ovat: Töölön galleriat, Kaartinkaupungin galleriat, Erottajan galleriat, Vanhan kirkkopuiston galleriat, Rööperin galleriat, Kalevankadun galleriat. ”Lumotun tien” reittien lisäksi Helsinkiin on muodostunut pari tiivistä galleriakeskittymää. Uudenmaakadusta on tullut vähitellen galleriakatu, jolla sijaitsee seitsemän taidegalleriaa ja kaksi muuta näyttelytilaa. Lisäksi kadun varrella on taiteilijatarvikeliikkeitä, muita taideliikkeitä ja antiikkiliikkeitä. Kadun vanhimmat galleriat on perustettu vuosina 1988 ja 1989 ja uusin aloitti vuonna 2002.

Kaapelitehtaasta on 1990-luvun aikana muodostunut kulttuurin ja taiteen keskus. Kaapelilla toimii neljä galleriaa, neljä muuta pienempää näyttelytilaa ja neljä museota. Lisäksi Kaapelilla on viiden taidekoulun tiloja, taiteilijoiden työhuoneita, taideteollisuuden työpajoja sekä taiteilijatarvike- ja kehystysliikkeet. Talon suurissa hallitiloissa järjestetään vuosittain taiteen ammattiliittojen teosvälitykset ja muun muassa taidekoulujen lopputyönäyttelyitä.

Näyttelyt

Gallerioiden kävijämäärät vaihtelevat gallerian sijainnin, vuodenajan ja yksittäisten näyttelyiden kiinnostavuuden mukaan. Gallerioiden omien arvioiden mukaan kävijämäärät vaihtelevat gallerioittain ja kuukausittain 400–1 500 henkilöön.

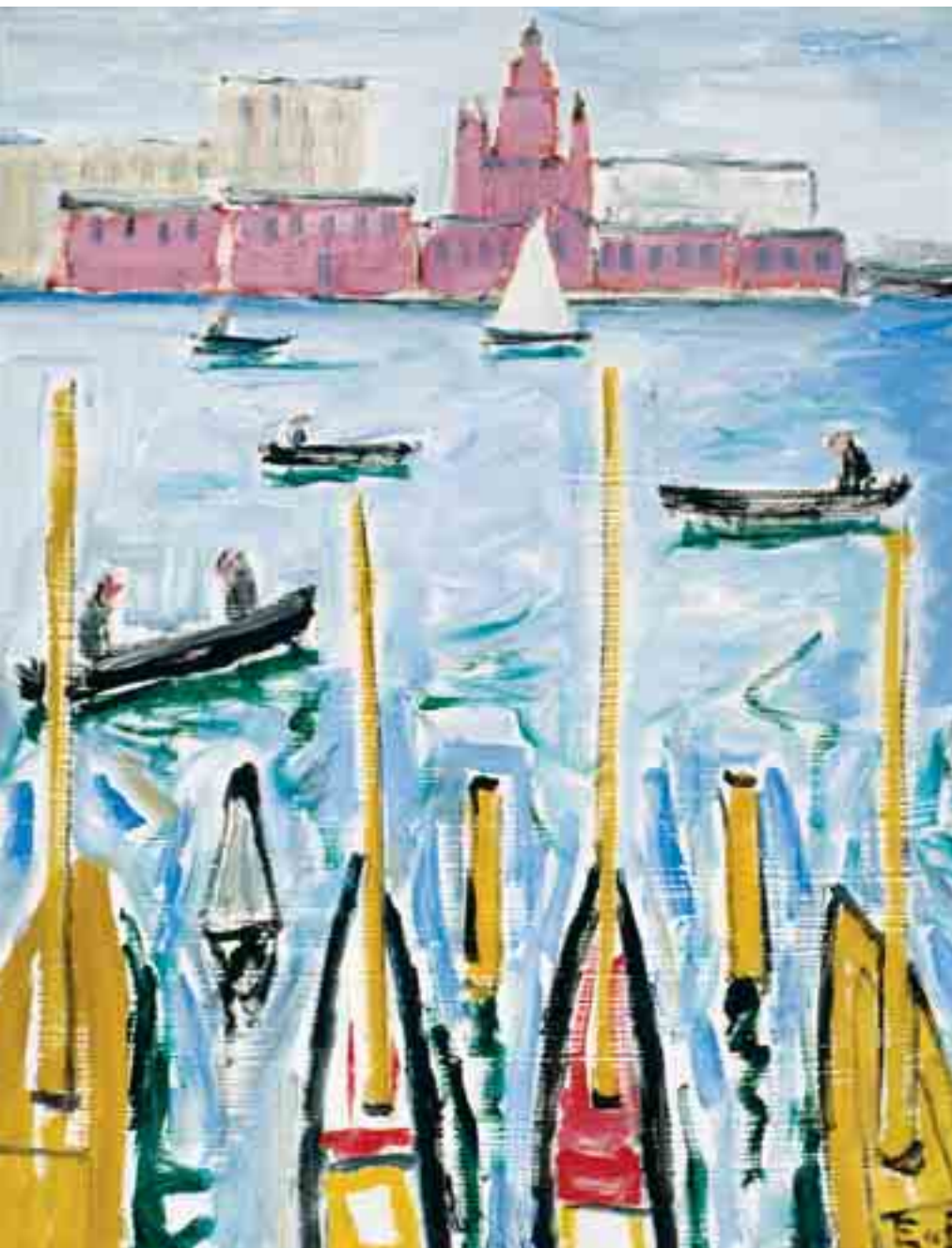
Taidegalleriat esittelevät ammattitaiteilijoiden töitä ja yksittäinen galleria järjestää vuosittain 12–16 vaihtuvaa kahdesta neljään viikkoa kestävästä näyttelyä. Gallerioissa on esillä yleensä uusinta taidetta ja galleriat toimivat näyttelytensä kautta yhtenä taidekeskustelun osapuolena. Kullekin gallerialle on Helsingissä muodostunut oma profiili, joka perustuu galleristin valintoihin taiteilijoiden ja näyttelyiden kokoonpanon suhteen, gallerian tilojen antamiin mahdollisuuksiin ja myös liiketoiminnan laajuuteen.

Suuri osa gallerioista järjestää yhden tai kaksi ulkomaisen taiteilijan näyttelyä vuosittain. Vain muutama galleria keskittyy pääosin ulkomaisen taiteen esittelyyn. Galleriat pyrkivät myös viemään taiteilijoitaan ulkomaille osallistumalla taidemessuihin tai vastaaviin tapahtumiin, mutta resurssien vähäisyys rajoittaa usein tätä toimintaa. Myös ulkomaisen taiteilijoiden näyttelyiden järjestäminen Helsingissä on jäänyt melko vähäiseksi taloudellisen riskin vuoksi huolimatta yleisön laajasta kiinnostuksesta.

Galleriat ovat taiteilijoille välttämätön esiintymisfoorumi. Tunnetut taiteilijat esittävät määrävälein uusinta tuotantoaan, ja uusi tai nuori taiteilija rekrytoituu yleensä gallerioiden kautta taiteen kentälle. Yksityiset galleriat kattavat kuvataiteilijoiden näyttelytarpeesta galleristien arvion mukaan noin 85 prosenttia.

Taidemaalariunion teosvälitys Kaapelitehtaalla.

Kuva: Anna Heiskanen

Liiketoiminta

Valtaosa taidegallerioista on 1–3 henkilön pienyrityksiä, jotka toimivat osakeyhtiöpohjalta. Galleriat saavat tuloja tilojen vuokrasta ja myytyjen teosten proviisioista. Lisäksi jotkut galleriat ovat yhdistäneet toimintaan esimerkiksi kehystystä, graafista suunnittelua tms.

Gallerioiden vuokrasta/kulukorvauksista ja proviisioista muodostuvissa tulo rakenteissa on suuria eroja, mutta tarkkoja tietoja ei liiketalouden vuoksi ole saatavilla. Osa gallerioista ilmoittaa perivänsä taiteilijoilta vuokraa/kulukorvausta, jonka suuruus vaihtelee gallerioittain ja on osin yhteydessä näyttelyajan pituuteen. Vuoden 2002 tietojen mukaan osa gallerioista ei peri vuokraa, vaan ottaa myynnistä provision, jolloin sen osuus on 50 prosenttia. Yleisintä näyttää kuitenkin olevan näiden kahden yhdistäminen, jolloin provision suuruus vaihtelee 20–35 prosenttiin ja vuokra on usein noin 300–800 euroa viikkoa kohden. Joidenkin gallerioiden käytäntönä on sopia maksut aina taiteilijakohtaisesti.

Taidegallerioiden taideteosten välitystoiminta muuttui arvonnäyteläiseksi vuoden 2003 alusta lähtien ja arvonnäyteläisvero on suuruudeltaan 22 prosenttia. Uusi tilanne on muuttanut gallerioiden taloutta, mutta seuranta sen vaikutuksista ei toistaiseksi ole käytettävissä. Taiteilijajärjestöjen gallerioiden toiminta on arvonnäyteläisestä vapaata.

Taidenäyttelyissä myynnissä olevien teosten lisäksi lukuisilla gallerioilla on laajat eri taiteilijoiden teoksia sisältävät myyntikokoelmat. Taidegalleriat ovat nykytaiteen esittely- ja ostopaikka, joka vastaa myymänsä taiteen laadusta sekä konsultoi ja avustaa sekä yleisöä että taiteilijoita. ■

Helsinki kehysissä -näyttely kaupunginmuseossa. Eero von Boehm (1949–) maalasi 1980 raikkain värein Pohjoisrannan ja Katajanokan maisemaa.

Kuva: Helsingin kaupunginmuseo

LÄHTEET

- Helsingin Sanomien Nyt-liite.
- Galleristit ry:n ja gallerioiden www-sivut.
- Galleristit ry:n puheenjohtaja Kirsti Niemistön haastattelu.
- Sakari, Marja: Helsinki kuvataidekaupunkina, Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1991:4.
- Uudenmaan taidetoimikunta: Näyttelytilaopas 2002.

Taideteos ripustetaan paikalleen Kallion virastotaloon.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Mari Hohtari

Taidemuseot

Helsingin kaupungin taidemuseon kokonaisuuden muodostavat Taidemuseo Meilahti, Taidemuseo Tennispalatsi ja Kluuvin galleria. Taidemuseo toimii Uudenmaan aluetaidemuseona.

Helsingin kaupungin taidemuseon kokoelmat sisältävät kaupungin taidehankinnat 1800-luvulta lähtien. Kokoelmat käsittävät noin 7 500 teosta. Kokoelmien rungon muodostavat taiteentuntija, galleristi Leonard Bäcksbackan lahjoittamat noin 430 taideteosta. Taidemuseo Meilahti rakennettiin alun perin 1976 juuri Bäcksbackan kokoelmaa varten. Helsingin kaupungin taidemuseon kokoelmiin sisältyy myös useita muita lahjoituksena saatuja kokoelmia, joista merkittävimpiä on professori Gösta Beckerin testamenttilahjoitus. Lahjoituskokoelmista viimeisimpiä on suomalaista nykytaidetta edustava intendentti Katriina Salmela-Hasanin ja David Hasanin kokoelma. Heidän kokoelmassaan ovat edustettuina 1980- ja 1990-luvun suomalaiset mestarit, kuten Leena Luostarinen, Cris af Enehielm ja Outi Heiskanen. Nykypäivänä taidehankinnoissa keskitytään kotimaisen nykytaiteen kokoelman muodostamiseen.

Taidemuseo tallettaa taideteoksiaan Helsingin kaupungin vi-rastoihin, lähinnä uusiin ja remontoituihin tiloihin. Julkisiin tiloihin sijoitetut taideteokset antavat elämyksiä kaupunkilaisille ja luovat samalla miellyttävän työympäristön. Kokoelmatoiminta palvelee yleisöä ja tutkijoita. Taiteen dokumentointi, ylläpito ja tieteellinen tutkimus ovat osa tätä toimintaa.

Keskeiset valtion taidemuseot sijaitsevat Helsingissä. Suomen taiteen museo Ateneumin taidekokoelmat ovat maan laajimmat. Yhteensä museolle kuuluu yli 18 200 taideteosta.

Suomalaisen taiteen kokoelma kattaa ajanjakson 1750-luvulta 1960-luvulle. Kansainvälisen taiteen kokoelma puolestaan sisältää länsimaista taidetta 1800-luvun jälkipuoliskolta 1950-lu-

Albert Edelfelt: *Nyländska Jaktklubbenin venesatama Helsingissä, 1899. Ateneumin taidemuseo, Antellin kokoelmat.*

Kuva: Kuvataiteen keskusarkisto / Hannu Karjalainen

vulle. Lisäksi omissa saleissaan on esillä grafiikkaa ja piirustuksia. Museon kokoelmien pohjana ovat monet lahjoitukset, mutta taideteoksia on hankittu runsaasti myös valtion rahoilla. Ateneumin taidemuseo järjestää vuosittain eri teemoihin liittyviä suurnäyttelyitä, joista viimeisin on Albert Edelfeltin 150-vuotisjuhlanäyttely 3.9.2004–30.1.2005.

Nykytaiteen museo Kiasman toiminnan keskeisenä tavoitteena on tehdä nykytaidetta tunnetuksi ja vahvistaa sen asemaa toimimalla elävässä yhteydessä taiteen tekijöihin ja yleisöön. Museon tavoitteena on toimia kansalaisten kohtaamispaikkana ja visuaalisen kulttuurin keskuksena. Kiasman taidekokoelmien perustan muodostavat Valtion taidemuseon kokoelmat vuodesta 1960 alkaen sekä näyttelytoimintansa vuonna 1960 tai sen jälkeen aloit-

taneiden taiteilijoiden teoksia. Museon perustoiminnan ja -tutkimuksen piiriin kuuluvat 1960-luku ja sen jälkeiset taideilmiöt. Museon tuoreimpia näyttelyitä ovat Rakastaa, ei rakasta, Teoksia Kiasman kokoelmista 3.4.2004–27.2.2005, Silmä ja mieli 29.5.–19.9.2004 ja Koodattu kokemus – ISEA2004, 20.8.–24.10.2004.

Ulkomaisen taiteen museo Sinebryhoffin kokoelmien perustana on vuonna 1921 valtiolle lahjoitettu Paul ja Fanny Sinebryhoffin laaja yksityinen taidekokoelma, joka oli ensimmäinen määrätietoisin valintaperustein ja asiantuntijoita apuna käyttäen koottu ”vanhojen mestareiden” kokoelma Suomessa. Nykyisin museon kokoelmiin kuuluu noin kaksikymmentä muiden lahjoittajien keräämää vanhaa ulkomaista taidetta sisältävää kokoelmaa, joista tuorein on osa Valtion tai-

demuseolle vuonna 2001 lahjoitetusta Ester ja Jalo Sihtolan kokoelmasta.

Museossa on esillä vanhempaa eurooppalaista taidetta 1300-luvulta 1800-luvun alkuun, ruotsalaisia muotokuvia ja ihastuttava miniatyyrikokoelma. Lisäksi kokoelmassa on ikoneja, grafiikkaa, lasi-, posliini- ja hopeaesineitä, joitakin veistoksia ja kelloja sekä huonekaluja.

Helsingissä sijaitsevia yksityisiä, valtionosuuden piirissä olevia taidemuseoita ovat Amos Andersonin taidemuseo, Didrichsenin taidemuseo ja Suomen valokuvataiteen museo.

Sini Askelo

Lähteet: ■ www.fng.fi
■ www.hel.fi/taidemuseo

Taulukko 7.3 Helsingin taidemuseoiden kävijämäärät 1980–2002

	1980	1985	1990	1995	2000	2002
Helsingin kaupungin taidemuseo						
■ Taidemuseo Meilahti	32 194	16 882	..	52 799	39 457	24 831
■ Tennispalatsi	–	–	–	–	147 236	59046
■ Kluuvin galleria	39 297	32 000	..	13 043	7 367	9 314
Valtion taidemuseot						
■ Ateneum – Suomen taiteen museo	247 465	47 209	48 690	313 129	249 967	244 631
■ Nykytaiteen museo, Kiasma	–	–	–	–	263 008	209 198
■ Ulkomaisen taiteen museo Sinebrychoff	22 756	47 524	17 483	31 580	29 037	¹ ..
Muut						
■ Amos Andersonin taidemuseo	25 245	10 329	50 710	54 753	52 420	44 353
■ Didrichsenin taidemuseo	–	2 271	2 924	4 319	13 719	22 847
■ Suomen valokuvataiteen museo	43 500	20 000	11 700	11 040	21 137	11 425

¹ Suljettuna.

Lähde: Museovirasto ja museot

Teetä kahdelle, Tea for Two, Kalle Hamm. Helsingin kaupungin taidemuseon Meilahden näyttelyssä *Paratiisin hedelmät* kesälä 2004.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Mika Lappalainen

Kiasma – kohtaamispaikka Helsingin sydämessä

Nykytaiteen museo Kiasma on avoin foorumi mielipiteiden vaihdolle, taiteen ja kulttuurin jatkuvalle uudelleen määrittelylle sekä taiteen prosessien seuraamiselle. Se on aktiivinen visuaalisen kulttuurin keskus ja kohtaamispaikka, jossa voi viihtyä, löytää tietoa ja saada elämyksiä. Jopa Kiasman nimi tarkoittaa risteystä, erityisesti näköhermojen risteystä.

Moniäänisyys näkyy myös museon ohjelmistossa laajoista näyttelykokonaisuuksista Studio K:n ja Kontin tiheimmin vaihtuviin näyttelyihin. Kokoelmiin kuuluu yli 8 000 teosta, joita esitellään teemoiltaan vaihtelevissa kokoelmanäyttelyissä. Kiasma-teatteri on tuonut taidemuseoon uudenlaisen mahdollisuuden kuvataiteen ja esittävän taiteen kommunikaatioon. Kiasma Stage on kesäinen visuaalisen kulttuurin esittämisareena museon edustalla.

Kiasma valloitti äkkiryynnäköllä tiensä ihmisten sydämiin. Se oli neljä vuotta Suomen suosituin museo ja edelleen maan tunnetuin. Suosio on poikkeuksellinen, varsinkin jos vertaa kävijämääriä maan väkilukuun. Keskeinen sijainti ja helppo lähestyttävyys ovat yksi selitys museon ennako-odotukset ylittäneisiin kävijämääriin, mutta ne kertovat myös siitä, että Kiasma on löytänyt paikkansa Helsingin ja koko Suomen kulttuurikentässä. Se vetää edelleen ihmisiä puoleensa, muitakin kuin arkkitehtuurin ihailijoita. Erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten osuus on suuri, kävijöiden keski-ikä on 30 vuotta.

Kiasmassa vierailu on tehty mahdollisimman helpoksi. Sisäänpääsyhinnoittelu on yksinkertainen: yhdellä lipulla voi tutustua kaikkiin näyttelyihin. Ensimmäinen kerros katutasossa on vapaata vyöhykettä ilman pääsymaksua. Myös Café Kiasma ja Kiasma-kauppa löytyvät katutasosta. Yleisöpastuksiin, joita järjestetään säännöllisesti neljä viikossa, voi osallistua pääsylipun hinnalla. Keskusteluoppaat palvelevat kerroksissa.

Piia Laita

Taideteollinen korkeakoulu, Masters of Arts 2004: Eija Hakkola, kuvasarjasta *Ystäväni*. Kuva: Eija Hakkola

Valokuvataide

Nyt on valokuvataiteen kultakausi. Näin voi todeta Suomen valokuvataiteen museon suurnäyttelyn ”30 by Taik” yhteydessä. Näyttely on avoinna Helsingissä toukokuusta elokuuhun 2004.

Näyttelyn nimi viittaa Taideteolliseen korkeakouluun, jossa valokuvataidetta on opetettu 30 vuotta. Kaikkiaan sieltä on valmistunut 185 valokuvaajaa. TaiKissa on lähes kymmenen vuotta toiminut ”Professional Studies”-ohjelma, joka vie vuosittain joukon maisteri- ja jatko-opiskelijoita kansainvälisille taidemessuille.

Ohjelma on tuottanut hyvän tuloksen, ja nuoret valokuvaajat ovat saaneet töilleen laajasti huomiota. Näyttelyitä pidettiin vuoden 2004 kevällä ulkomailla muun muassa Loppem-Zeldel-

gemissä, Lontoossa, Reykjavikissa, Posnaussa ja Newportissa, Rio de Janeirossa, Odensessa, Rouenissa, Göttingenissä, Stuttgartissa, Tübingenissä, Mexicossa, Brysselissä, Berliinissä, Sydneyssä, Brysselissä, Tallinnassa, Rouenissa, Bournemouthissa, Vilnassa ja New Yorkissa...

Menestys ulkomailla on alkanut vaikuttaa myös kotimaassa. Yhä useammin helsinkiläisten gallerioiden näyttelyissä on esillä valokuvia, ja Suomen valokuvataiteilijoiden liiton vuosittainen teosvälitys Kaapelitehtaalla kerää vuosi vuodelta yhä enemmän yleisöä.

Anu Uimonen

Taiteen laidalta keskiöön – mediataiteen näkökulmia

Mediataide on noussut aivan viime vuosikymmenenä taiteen laidalta keskiöön. Etenkin suomalaisessa nykyaikaisessa mediataiteessa (videot, installaatiot, tietokoneella tehty kuva ja musiikki, äänitaide sekä internet ja ohjelmointitaide) on noussut taiteellisessa toiminnassa pinnalle. Suomi tunnetaan tällä hetkellä maailman taiteen kentillä mediataiteesta, sen alueella tapahtuvasta monipuolisesta toiminnasta ja hyvistä kansainvälisen tason taiteilijoista. Etenkin Helsingissä mediataide on ollut näkyvästi esillä festivaaleilla, gallerioissa ja museoissa, jossa mediataiteelle riittää nuoria tekijöitä ja käyttäjiä.

Mediataiteen nopealle nousulle niin keskeiseen asemaan maassamme ei ole yksinkertaista selitystä. Historia ei ainakaan tue laajaa kehitystä, sillä meillä ei ole hienoa kokeellisen audiovisuaalisen kulttuurin, kuten kokeellisen elokuvan, pitkää historiaa. Nykyaikaisen kentällekin mediataide nousi Suomessa vasta 1990-luvun alussa 20-vuotta kansainvälisiä virtauksia myöhemmin. Varhaisia tekijöitä on vähän, ja vasta nyt aivan viime vuosina esimerkiksi Erkki Kurenniemen 1960-luvulta alkanut kansainvälisestikin merkittävä pioneeriö on löytänyt mediataiteesta oikean kontekstin.

Selityksiä voi hakea laajasta koulutusjärjestelmästä, jossa mediateknologian eri perusosaamista opetetaan laajasti tai taiteen kansainvälisessä vertailussa hyvistä taiteilijoiden tukijärjestelmästä ja jo pitkään jatkuneesta mediataiteen tuotantokulttuurista. Mutta olennaisempi selitys voi löytyä suomalaisten yleisestä kiinnostuksesta teknologiaan; kyvystä omaksua nopeasti uusien välineiden käyttöä; suomalaiset voivat vaieta kahdella kielellä, mutta teknologisen mediumin kommunikaatiokyvykset ovat matalia – eikä sivistysperinnön kulttuuriset syvät historiatkaan ole rasitteena kuten useassa vanhan Euroopan maassa.

Mediataide perustuu neljään erinäkökulmaiseen teemaan:

- Se sisältää taiteen kentistä eniten uusien mahdollisuuksien etsimistä; uusien työtapojen, uusien tilaan liittyvien taiteen esittä-

mistapojen ja uusien taiteeseen liittyvien ns. ”käyttöliittymien” etsimistä. Mediataide toimii myös aktiivisesti yleisönsä kanssa, se edellyttää myös yleisöltä tavallista enemmän taustatietoa ja halua osallistua taiteen esitystilanteessa vuorovaikutukseen.

- Mediataide ei voi ”toimia” ilman teknologiaa, joka on aikamme ”metakulttuuria”, siis kaikkialle ulottuvien samankaltaisten teknologisten sovellusten käyttöä (Microsoftin Windows käyttöjärjestelmä löytyy tietokoneista, puhelimista, sähköovista, autoista jne.). Mediataiteella on tutkimuksellinen ulottuvuutensa teknologian käyttöön liittyvien sovellusten kulttuuristen vaikutusten seurannan kautta. Mediataiteilijat tutkivat teoksissaan mm. yhteiskuntaan sisältyvän teknologisen seurannan ja kontrollin vaikutuksia.

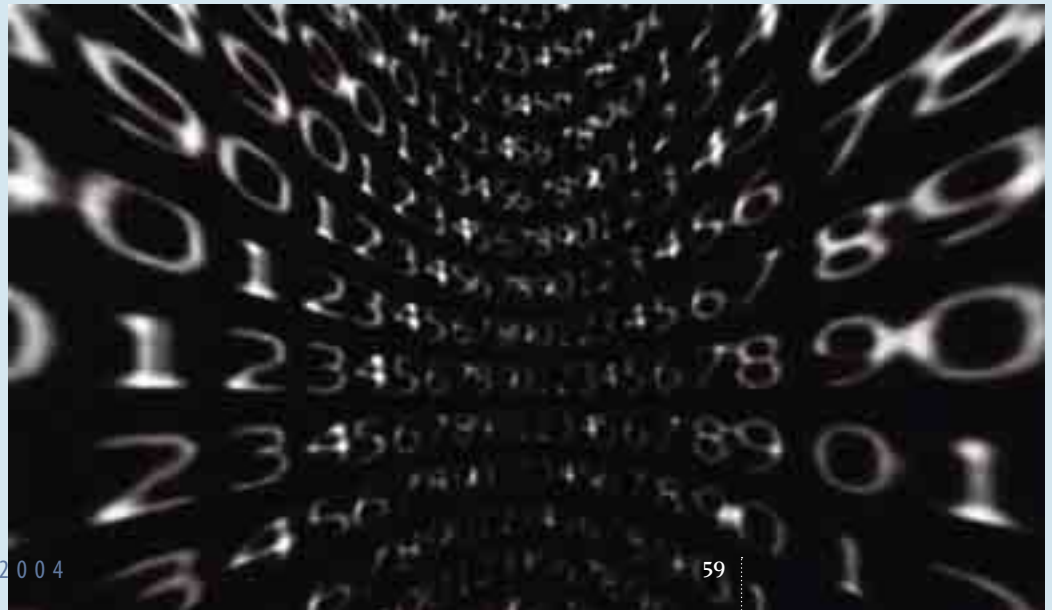
- Mediataiteisiin liittyy uusien, jatkuvasti kehitettävien teknologioiden ja sovellusten käytön arkipäiväistäminen tieteen ja taiteen reuna-alueilla, rakentaen ”sosiaalisia laboratorioita” ja tutkien tulevaisuuden ns. ”heikkoja signaaleja” ja luoden ”ennakko-varoitussjärjestelmiä”. Mediataiteilijat ovat jo nyt ottaneet bio- ja geeniteknologian teoksiinsa mukaan tarkoituksena luoda kulttuuriseen keskusteluun perustuvaa kansalaisdemokratiaa.

- Mediataiteessa teknologian ”väärinkäyttö” toimii metodina ja taiteellisenä työkaluna. Juuri teknologian väärinkäyttö luo uutta teknokulttuurista luovuutta. Teknologian kulttuurihistorias-ta tiedämme, että todelliset läpimurtoteknologioiden ”keksijät” harvoin ymmärsivät kehiteltujen sovellusten taloudellisia tai sosiaalisia merkityksiä.

Nyt pohditaan mediataiteen tehtäviä ja kenttiä osana Opetusministeriön lanseeraaman ”luovan informaatioyhteiskunnan” rakenteita, kun mediataide on noussut osaksi taiteen kenttää omaksi alueekseen. Mediataiteen isoja kysymyksiä ovat tuotanto- ja koulutus-kysymysten lisäksi mediataiteen arkistointiin ja digitaaliseen konservointiin liittyvät uudet haasteet, mediataiteen taidehistorialliseen tutkimukseen liittyvät luokitusjärjestelmät ja avainsanat, joilla sille luodaan väistämättömästi tarvittavat liityntäpinnat kulttuuritutkimukseen ja kansainväliseen yhteistyöhön.

Lisätietoa kotimaisesta mediataiteesta saa: Minna Tarkka & Tapio Mäkelä: Mediataide – kotimaiset toimijat ja kansainväliset mallit http://www.minedu.fi/julkaisut/julkaisusarjat/kupo_os_julkaisusarja.html

Perttu Rastas

PÄIVI SELANDER

Suomalaisen muotoilun kaupunki

Helsingissä voi tutustua muotoilun historiaan, nykymuotoiluun sekä valmistautua suomalaisen muotoilun tulevaisuuteen. Muun muassa lukuisat näyttelyt ja tapahtumat lisäävät laajan muotoilualan tunnettuutta ja arvostusta. Myös alan taiteilijoita ja harrastajia eri tavoin tukevat järjestöt keskittyvät Helsinkiin. Helsingissä ja Helsingistä käsin tehdään yhteistyötä ja verkostoidutaan. Helsingissä muotoilualan taitajat vaikuttavat alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Suomi on arvioitu New Zealand Institute of Economic Research -tutkimuslaitoksen selvityksessä sekä kilpailukykyisimmäksi kansantaloudeksi että muotoilun johtavaksi hyödyntäjäksi 25 kansantalouden joukossa. Muotoiluinnovaatioiden kautta syntyy uutta liiketoimintaa ja uusia työpaikkoja. Muotoilun hyödyntäminen, designtekijät, lisäävät Helsingin ja Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. Muotoilu luo perustaa kansalaisten hyvinvoinnille ja viihtyvyydelle.

Helsingissä näkee 1920–1930-luvun muotoilua museoiden ja näyttelytilojen ulkopuolella. Esimerkiksi Eduskunta-

talo on viimeistelty kokonaistaideteos, joka on rakennettu itsenäisyyden ja kansanvallan muistomeriksi. Rakennustaide, taideteollisuus, taidekäsiyö ja kuvataide muodostavat yhdenmukaisen arkkitehtuurin ehdoista lähtevän kokonaisuuden. Ravintola Savoy:ssa on Alvar Aallon suunnittelema ainutlaatuinen sisustus. Se restauroitiin alkuperäiseen asuunsa ravintolan 60-vuotisjuhlavuotena 1997.

Designmuseossa voi tutustua suomalaisen muotoilun klassikoihin sekä nykyosaajiin

Designmuseo (entinen Taideteollisuusmuseo) Helsingissä esittelee taideteollisuuden, taidekäsiyön ja teollisen muotoilun vaiheita 1800-luvun jälkipuoliskolta nykypäivään. Museossa näkee suomalaisen muotoilun klassikoita. Keväällä 2004 museossa oli laaja muovin historiaa ja käyttöä designesineissä esittelevä näyttely. Muovin vuosikymmeniä suomalaisessa muotoilussa olivat etenkin 1950- ja 60-luvut, jolloin muovin arvoa nostivat tunnetut muotoilijat. Ajalta ovat peräisin klassikot kuten Eero Saarisen Tulppaani-tuoli, Eero Aarnion Pallotuoli ja Yrjö Kukkapuron Karuselli.

Kansainvälisesti Alvar Aalto tunnetaan parhaiten arkkitehtuuristaan, mutta hän oli myös muotoilija ja kuvataiteilija. Alvar Aallon suunnittelemiin huonekaluihin, maa-lauksiin ja koruihin saattoi tutustua museon Alvar Aalto – suomalaisen funktionalismin mestari -näyttelyssä ke-sällä ja alkusyksyllä 2004. Designmuseon Masters of Arts -näyttelyssä räjähti varsinainen muotoilun ilotulitus ke-väällä 2004. Esillä oli 60 Taideteollisessa korkeakoulus-sa kahden viime vuoden aikana syntynyttä tasokasta lop-putyötä.

Taideteollinen korkeakoulu, Masters of Arts 2004: Teemu Järvi. Vera-tuoli.

Kuva: Marja Helander

Design Forum Finland esittelee suomalaista nykymuotoilua

Design Forum Finland vaikuttaa teollisen muotoilun, taideteollisuuden, taidekäsityön ja graafisen suunnittelun alalla sekä kansainvälisillä että kotimaisilla markkinoilla. Design Forum Finland edistää muotoilua muun muassa tuottamalla vuosittain omia teema- ja palkintonäyttelyitä. Esimerkiksi Nuorten Forum -näyttelyiden sarja toistuu joka toinen vuosi. Kesän 2004 näyttelyssä oli esillä kolmelta vuodelta lähes sata työtä, jotka edustivat niin koru- ja vaatesuunnittelua, graafista suunnittelua, huonekalusuunnittelua kuin teollista muotoilua.

Design Forum Finlandin omissa näyttely- ja galleriatiloissa on vieraillut vuosittain reilut 70 000 katsojaa. Lukua voi verrata esimerkiksi Helsingin kaupunginmuseon kaikkien yksiköiden kävijöiden määrään: esimerkiksi vuonna 2002 vierailijoita oli yhteensä 73 260.

Design Forum Finland koordinoi vuonna 2005 toteutuvaa alan toimijoiden yhteistä Muotoilun Vuosi 2005 -tahtumakokonaisuutta.

Helsingissä muotoilu uudistuu

Taideteollinen korkeakoulu on osa Helsingin Arabianrantaan yhä kasvavaa muotoilun, median ja taiteen kaupunginosaa. Taideteollisen korkeakoulun suurimmassa yksikössä muotoilun osastossa oli noin 50 tohtorikoulutettavaa luvulla vuonna 2003–2004. Ensimmäinen keramiikkataiteen väitöstutkimus tarkastettiin joulukuussa 2003.

Taideteollinen korkeakoulu on vahvasti mukana myös taloudellisen ja teollisen kilpailukyvyn kehittämisessä. Helsinki voi edelleen vahvistaa asemaansa muotoiluosaamisen ja sen käytön edistäjänä, koska kaupunkiin keskittyy muotoilututkimusta sekä alan korkeatasoista yliopisto- ja ammattikorkeakoulutason opetusta. Lisäksi ympärillä on riittävästi muotoilua hyödyntävää teollisuutta.

Muotoilun osaaminen uudistuu ja syvenyy opetusta ja tutkimustoimintaa kehittämällä, ja yhteistyö tehostaa sitä. Taideteollisen korkeakoulun yhteyteen perustettiin vuonna 2000 muotoilun innovaatiokeskus Designium, joka tekee muun muassa yhteistyötä eri alan oppilaitosten sekä yritysten ja yhteisöjen kanssa. Designiumin tehtävänä on niin ikään vahvistaa kansainvälistä verkottumista alan johtaviin yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin. Designium edistää muotoilun uuden tiedon ja osaamisen siirtymistä elinkeinoelämään ja teollisuuteen. Tiivis yhteistyö nopeuttaa alan innovaatioiden esille pääsemistä ja tutkimustulosten monialaista hyödyntämistä.

Design Forum Finland. Kuva: Vesa Hinkola

Käsi- ja taideteollisuusalan järjestöt keskittyvät Helsinkiin

Valtakunnallinen teollisuustaiteen liitto Ornamo tarjoaa perintötietoa suomalaisesta taideteollisuudesta ja muotoilusta. Liittoon kuuluu viisi taideteollisuuden ja muotoilun jäsenjärjestöä. Ornamon nuorin jäsenjärjestö Taidekäsityöläiset Taiko ry tekee tunnetuksi taidekäsityötä ja taidekäsityöläisten ammatteja ja työskentelytapoja. Yhdistys pyrkii lisäämään sekä jäsentensä että suuren yleisön, galleristien, myyjien, median edustajien ja valtiovallan päätöksentekijöiden tietämystä alasta. Taiko ry pyrkii lisäksi kehittämään yhteistyötä kotimaassa ja ulkomailla. Taiko ry:n jäsenet ovat Taideteollisen korkeakoulun tai ammattikorkeakoulun suorittaneita ja toimineet vähintään vuoden ammatiaan vastaavissa tehtävissä.

Taidekäsityöläiset Taiko ry:hyn kuuluu eri materiaaleja käyttäviä taidekäsityöläisiä, muotoilijoita ja taiteilijoita. He ovat muun muassa keraamikkoja, lasitaiteilijoita, seppiä, korutaiteilijoita, kulta- ja hopeaseppiä, tekstiilitaiteilijoita, puuseppiä ja paperitaiteilijoita. Pääkaupunkiseudulla Taiko ry:ssä on 137 jäsentä. Heistä 113 vaikuttaa Helsingissä, 12 Espoossa, 10 Vantaalla sekä kaksi Kauniaisissa. Helsingiläiset jäsenet käyttävät tavallisimmin raaka-aineena keramiikkaa, tekstiiliä ja jalometalleja.

Valtakunnallisen käsi- ja taideteollisuusjärjestö Taito Groupin tavoitteena on nostaa käsityön arvostusta sekä aikaansaada uutta, korkeatasoista ja omaleimaista käsi- ja taideteollisuutta. Taito Groupin muodostavat Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry Helsingissä ja siihen kuuluu 22 alueellista käsi- ja taideteollisuusyhdistystä, jotka vaikuttavat eri puolilla Suomea. Yhdistykset ylläpitävät myymälöitä sekä käsi- ja taideteollisuus- ja käsityökeskuksia. Alueellisella Helsingin käsi- ja taideteollisuus ry:llä, Helsky:llä, oli 244 henkilöjäsentä sekä lisäksi kuusi paikallisyhteisöjäsentä vuonna 2003. Helsky edistää ja kehittää suomalais-

Taideteollinen korkeakoulu, Masters of Arts 2004: Antti Olin. Richter-sohva Avar-te Oy:lle. Kuva: Teemu Töyrylä

ta ja helsinkiläistä käsityötä kulttuurina, taitona ja elinkeinona.

Muotoilu työllistäjänä

Suomessa työskentelee muotoilun alalla koko maassa 3450 henkeä, joista lähes 1500 vaikuttaa pääkaupunkiseudulla. Valtaosa heistä toimii taide- ja taideteollisuusalan asiantuntijoina, suunnittelijoina tai taiteilijoina. Yrittäjänä taideteollisuuden alalla työskentelevistä toimii koko maassa 39 prosenttia. Helsingissä oli vuonna 2001 taideteollisen muotoilun ja suunnittelun toimialalla 248 toimipaikkaa ja 1,2 henkilöä toimipaikkaa kohden, mikä viittaa yksityisyrittäjyyteen.

Taulukko 8.1 Designmuseon näyttelyt ja kävijät 2000–2003

Vuosi	Näyttelyitä	Kävijöitä	Kävijät/näyttely
2000	29	59 114	2 038
2001	20	62 748	3 137
2002	14	53 160	3 797
2003	9	69 474	7 719

Lähde: Tilastollinen vuosikirja ja Designmuseo

Taulukko 8.2 Design Forum Finlandin näyttelytoiminta 1995–2003¹

Vuosi	Näyttelyitä ²	Kävijöitä	Kävijöitä/näyttely
1995	28	80 000	2 857
1996	30	71 976	2 399
1997	18	75 994	4 222
1998	19	79 064	4 161
1999	20	81 283	4 064
2000	..	72 674	..
2001	19	64 066	3 372
2002	17	63 308	3 724
2003	17	65 816	3 872

¹ Keskuksella ylläpitää Suomen Taideteollisuusyhdistys. Sen tehtävänä on näyttelyiden ja yrityksille suunnattujen muotoilupalvelujen järjestäminen sekä julkaisu- ja tiedustustoiminta.

² Vain omilla tiloissa Helsingissä järjestetyt näyttelyt.

Lähde: Tilastokeskus ja Design Forum Finland

Taulukko 8.3 Ornamon¹ ja jäsenjärjestöjen jäsenmäärät koko maassa ja pääkaupunkiseudulla, kesäkuu 2004

Jäsenjärjestö	Perustamisvuosi	Jäseniä yhteensä	Jäsenistö pääkaupunkiseudulla lkm	%-osuus
Muotitaiteilijat MTO	1965	237	149	63
Sisustusarkkitehdit SIO	1949	373	260	70
Taidekäsityöläiset TAIKO	1983	290	126	43
Tekstiilitaiteilijat TEXO	1956	359	181	50
Teolliset muotoilijat TKO	1966	334	186	56
Yhteensä		1 593	902	56

¹ Teollisuustaiteen liitto Ornamo perustettu vuonna 1911.

Lähde: Ornamo

LÄHTEITÄ

- Artek: www.artek.fi.
- Designmuseo: www.designmuseum.fi.
- Hakulinen, Silja: Muotoilupoliittinen ohjelma. *Arsis* 3/03 s. 7–9.
- Helsingin käsi- ja taideteollisuusyhdistys Helsinki: www.helsky.net/.
- Helsingin käsi- ja taideteollisuus ry: Toimintakertomus 2003.
- Maila Klemettinen, Hilikka Niemi, toim.: Taidekäsityöläiset Taiko ry 20 vuotta.
- Kulttuuritilasto 2001. Tilastokeskus. SVT. Kulttuuri ja viestintä 2002:1. Helsinki 2002.
- Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry: www.taitogroup.fi.
- Muotoilu 2005! -ohjelman seurantar ryhmän raportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:11.
- Pöppönen, Hannu: Designmuseossa avautuu muovinen maailma. *Helsingin Sanomat* 29.3.2004.
- Pöppönen, Hannu: Tulevaisuuden ideat ennakkokatselussa. *Helsingin Sanomat* 17.6.2004.
- Rensujeff, Raija: Taiteilijan asema Raportti työstä ja tulomuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no 27, 2003.
- Suomen taideteollisuusyhdistys: www.designforum.fi.
- Taideteollinen korkeakoulu: www.uiah.fi.
- Taito Group: www.suomentaitoverkko.fi.
- Teollisuustaiteen liitto Ornamo: www.ornamo.fi.

Saari nimeltä Harakka on taiteilijan työpaikka

Harakan saari sijaitsee Helsingin Kaivopuiston edustalla. Vuonna 1930 valmistuneessa, arkkitehti Oiva Kallion suunnittelemassa päärakennuksessa toimi Puolustusvoimien kemian laboratorio vuoteen 1988, jolloin saaren hallinta siirtyi kaupungille. Kulttuuriasiakeskus vuokraa päätalosta työhuoneita 30 taiteilijalle. Saaren historiallinen rakennuskanta, sen säilynyt luonto ja merellinen tunnelma ovat merkityksellisiä siellä työskenteleville taiteilijoille. Lyhyt merimatka erottaa kaksi maailmaa, autojen täyttämän kaupungin ja lähes ulkosaaristoon verrattavan palan luontoa.

Harakasta työtilansa vuokranneet taiteilijat vaihtavat ympäristöä kahdesti päivässä. Veneen huolto, jää, tuuli, raivoisa myrsky tai lempeä kesäinen tyven määrittelevät sen, miten pääsee työpaikalle ja sieltä taas kotiin. Päivittäinen luonnon kanssa kamppailu merkitsee kaupunkilaiselle jatkuvaa selviytymishaastetta. Usein se on kovaa, silti sitä ei vaihtaisi.

Kevään tullessa luonto palkitsee runsaasti ja syksyn vaiholloiset matkat unohtuvat, kun pitkä talvi päättyy ja jää sulaa ja ui lauttoina pois. Varhaiskevään työmatkalla vene liikkuu ääneti tyynessä aamussa. Jyrkillä kallioilla näkyy jo muutamia lokkeja. Sädehtivä aamun valo, ruotsinlaivan jyminä Suomenlinnan takaa, liikenteen loitonnut humina ja kaupungin oma haju, jota ei tunne muualla – vedän sisääni kaikkea tätä.

Toukokuun tullessa sadat linnut asettuvat saarelle pesimään. Lokkien paritteluäänet, hanhien reviiiraistelut, meriharakat, haahkat, mustarastaat, kottaraiset, peipokset, pääskysyet ja monet muut. Lintujen ääntely on työn taustamusiikkia, voiko parempaa toivoa. Työhuoneen ikkunaa ei saata sulkea koko päivänä. Meri kimmeltää, tuomet tuoksuvat ja orvokkimeri hehkuu sinisenä. Ja sitä au-
ringonvalon kirkkautta.

Merja Winqvist

Harakan saari 4. helmikuuta 2003 kello 10.24 aamulla. -8 astetta, aurinkoista, tyyntä, hiukan sumuista.

Kuva: Sirkuu Ala-Harja

Taulukko 8.4 Muotoilun alalla toimiva työllinen työvoima pääkaupunkiseudulla vuonna 2000

	Koko maa			Pääkaupunkiseutu		
	yhteensä	naiset	miehet	yhteensä	naiset	miehet
Kulttuurialat yhteensä	65 760	31 883	33 877	26 807	13 060	13 747
Yhteensä	3 450	1 649	1 801	1 474	714	760
Taideteollisuusalan suunnittelijat ja taiteilijat	1 484	814	670	643	374	269
Taide- ja taideteollisuusalan asiantuntijat	1 955	830	1 125	827	337	490
Puu-, tekstiili-, nahka ym. käsitteiden tekijät	11	5	6	4	3	1

Lähde: Tilastokeskus, väestölaskenta 2000

PIA ILONEN

Arkkitehtuuri

Helsingin keskusta ja erityisesti Senaatintorin ympäristö on ainutlaatuinen uusklassistinen kokonaisuus. Torin ympäristöä hallitsee Tuomiokirkko, Valtionneuvoston linna ja Helsingin yliopiston päärakennus ja kirjasto – kaikki C.L. Engelin vuosina 1822–1852 suunnittelema. Torin eteläreunan rakennukset ovat 1700-luvulta, mutta Engel uudisti ne uusklassistiseen tyyliin sopiviksi.

Kaupungin ydinkeskustassa on myös useita kertaustyyplejä edustavia rakennuksia. 1800-luvun lopun merkittävimpiä helsinkiläisarkkitehteja oli Theodor Höijer, jonka suunnittelemat kivitalot antoivat muun muassa Pohjois-Espladille mannermaista suurkaupunki-ilmettä. Useita näistä uusrenessanssia edustaneista rakennuksista purettiin kaupungin keskustasta 1950- ja 1960-luvulla.

Eiran ja Katajanokan kaupunginosista löytyvät Helsingin yhtenäisimmät jugend-tyylin alueet, jotka ovat kansainvälisestikin huomionarvoisia art nouveau -arkkitehtuurinsa vuoksi. Keskeisimpiä tuon ajan suunnittelijoita oli-

Helsinki kehyksissä -näyttely. Maa-
lauksiin on tallentunut Helsingin il-
me eri vuodenaikoina. Casper Wre-
den (1856–1945) työssä vuodel-
ta 1933 Hesperiankatu ja äsken val-
mistuneet Lallukka ja Mehiläinen
hohtavat hankien keskellä.

Kuva: Helsingin kaupunginmuseo

vat Herman Geselius, Armas Lindgren, Eliel Saarinen ja Lars Sonck.

1920-luvun pohjoismaista klassisismia edustaa J. S. Sirenin Eduskuntatalo sekä Etu-Töölön asuinrakennukset Muuseokadun, Eteläisen Hesperiankadun, Runeberginkadun ja Mechelininkadun rajaamissa kortteleissa. Myös Puu-Käpylä rakennettiin 1920-luvulla työväen huvila-alueeksi. Perusrannettua aluetta pidetään arkkitehtonisesti Helsingin parhaana puutaloalueena.

Funktionalismi näkyy yhtenäisimpänä Taka-Töölön kaupunginosan rakentamisessa sekä vuonna 1936 valmistuneessa Lasipalatsissa ja 1938 valmistuneessa Olympiastadionissa. Funktionalismin henkeen rakennettiin myös 1930-

luvulla Olympiakylä Käpylään. Myöhemmin se täydentyi vuoden 1952 olympialaisiin valmistuneella Kisakylällä.

Alvar Aallon töitä Helsingissä ovat esimerkiksi Akateeminen kirjakauppa ja Finlandia-talo. Ydinkeskustan uutta rakennustaidetta edustaa amerikkalaisen Steven Hollin suunnittelema nykyaikainen museo Kiasma ja Pekka Helinin suunnittelema, vuonna 2004 valmistunut eduskuntatalon laajennus sitä vastapäätä.

Eri vuosikymmeninä uusien alueiden rakentuminen ja sijainti kuvaavat myös kaupungin kasvua ja tiivistymistä. 1950-luvun asuntorakentamisen ja kaupunkisuunnittelun näkemyksiä edustaa Länsi-Helsingissä vaikkapa Munkkivuori ja idässä Länsi-Herttoniemi. 1960-luvulla kaupun-

Myllypuron pientaloalueesta järjestettiin yleinen arkkitehtikilpailu vuonna 2003. Tarkoituksena oli löytää puurakentamisen avulla uusia ratkaisumalleja tiiviille, kaupunkimaiselle pientalorakentamiselle. Kilpailun voitti ehdotus nimimerkillä "URBIS", jonka tekijänä on arkkitehti Aaro Artto / Arkkitehtityöhuone Artto Palo Rossi Tikka.

ki laajeni edelleen säteittäisesti eri suuntiin. Sen ajanjakson alueita ovat mm. Myllypuro idässä ja pieni Kivihaka lännessä Keskuspuiston kupeessa. 1970-luvulla kaupunki laajeni edelleen, mutta uusia alueita rakennettiin myös vanhan kaupungin tuntumaan. Tällaisia ovat mm. 1970-luvulla rakennettu Itä-Pasila, 1980-luvun Länsi-Pasila ja Katajanokan kärki sekä 1990-luvun Ruoholahti ja Pikku-Huopalahti.

Keväällä 2000 alkoi Arabianrannan uuden asuntoalueen rakentaminen. Noin 7000 asukkaalle mitoitettu asuntoalue sijaitsee Arabian taideteollisuuskeskuksen vieressä. Yleisesti puhutaan Art ja Design citystä. Hackman, Taide-teollinen korkeakoulu ja Pop-jazz-konservatorio muodostavat tulevan taideteollisuuskeskuksen ytimen.

Arkkitehtuurikilpailut merkkirakennusten synnyttäjinä

Suuri osa maamme merkkirakennuksista on syntynyt arkkitehtuurikilpailujen kautta. Ensimmäinen Suomessa järjestetty arkkitehtuurikilpailu käytiin vuonna 1876 Suomen

Pankin suunnittelusta. Kilpailut ovat mahdollistaneet uusin ajattelutapojen ja arkkitehtuurinäkemysten syntymistä.

Julkisen tahon järjestämistä rakennussuunnittelukilpailuista 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa merkittävimmät yleiset kilpailut käytiin Eduskuntatalon laajennuksesta ja Helsingin Musiikkikeskuksesta. Merkittävin yleinen kilpailu vuonna 2001 järjestettiin Arkkitehtuurin, Rakentamisen ja Muotoilun Informaatiokeskuksen (ARMI) suunnittelusta Helsingin Katajanokalle.

Vuonna 2003 järjestettiin yhteensä kuusi yleistä kilpailua sekä 22 kutsukilpailua. Kilpailuun osallistui vuonna 2003 keskimäärin 118 ehdotusta kilpailua kohti.

Polttavat arkkitehtuurin keskustelunaiheet Helsingissä vuonna 2004

Arkkitehtuurin elinvoima riippuu pitkälti tilaajan kulttuurikäsitteistä ja suunnittelijan taidosta ja motivaatiosta. Pääkaupunkiin on ajan myötä syntynyt rakennustaiteellisesti arvokkaita ympäristöjä ja merkittäviä yksittäisiä rakennuksia, joiden vaaliminen on kaupungin keskeisiä tehtäviä. Maineremme arkkitehtuurimaana on perustunut yksittäisiin rakennuksiin, valioihin, joiden arkkitehtuurissa yleensä kansainväliset arkkitehtuurivirtaukset ovat saaneet paikallisen leiman. Tätä perinnettä jatkavat myös monet uudisrakennukset, joita Helsinkiin on viime vuosina rakennettu. Viime vuosina uusien asuntoalueiden rakentaminen on ollut Helsingissä mittavaa. Tällöin korostuu rakennetun ympäristön kokonaisuuden hallinta, kaupunkisuunnittelu. Yksittäisille rakennuksille asetetaan tällöin reunaehdoja niin kaupunkisuunnittelun kuin rakennuttajankin taholta.

Polttavimmat keskustelunaiheet liittyvät maankäyttöön, erityisesti siihen mihin käyttötarkoitukseen aivan ydinkeskustan alueita otetaan ja miten niitä suunnitellaan. Vuonna 2004 rakentuu Helsingin Kamppiin uusi kaupallinen kes-

kus kiivaan julkisen keskustelun saattamana. Maanalainen linja-autoterminaali, ja sen päälle rakentuva suuri tavara-talo sekä toimisto- ja asuinrakennusten ryhmä tulevat yhdistämään Töölön kaupunginosan keskusta-alueen korkeana rakennusmassana. Samalla syntyy kaksi uutta toritilaa. Toinen, vielä lopullista ratkaisua vaille oleva aihe on Helsingin Musiikkikeskuksen rakentaminen Töölönlahdelle, Eduskuntatalon etualalle. Tämä edellyttäisi 1800-luvulta peräisin olevien makasiinien purkamista, mikä on jakanut mielipiteet voimakkaasti kahtia.

Helsinkiin on rakennettu vuosituhannen alussa useita asuinalueita, joista edustavimpia ovat Herttoniemenranta ja Viikin ekologinen asuinalue. Arabianrantaan on rakentamassa uusi alue taideteollisuuskeskuksen viereen. Elementtirakennustekniikka ja tehokkuusvaatimukset asettavat kuitenkin yleensä hyvän asuntoarkkitehtuurin syntymiselle vaikeita reunaehdoja.

Julkista keskustelua on herättänyt kerrostalorakentamisen ja pientalorakentamisen suhde: pientalomaista asumista tulisi saada lisää myös kaupunkiin. Keski-Euroopassa yleistynyt tiivis-matala-tyyppinen rakentamistapa ei ole saanut vielä jalansijaa todellisuudessa, arkkitehtien mielikuvituksessa sitäkin enemmän. Merkittävin tulevaisuudenvisio kaupungin rakentumisesta on Jätkäsaaren satamakäytöstä vapautuvan alueen suunnitelma. Alueen kokonaisratkaisusta valmistellaan osayleiskaava, jonka on tarkoitus valmistua vuonna 2005. Tällä hetkellä alueen kaupunkisuunnitteluperiaatteista käydään yleistä keskustelua, ja tulevaisuudessa tämä alue tullee mahdollistamaan uusien visioiden toteutumisen asuntoarkkitehtuurissa.

Ark-lehden kansikuva vuodelta 2004. Ark, Arkkitehti-lehti.

Koulutus

Suomessa on noin 3 000 arkkitehtiä. Heistä noin 80 prosenttia kuuluu Suomen Arkkitehtiliittoon SAFAAan, joka on vuonna 1892 perustettu ammatillis-aatteellinen yhdistys. Noin 40 prosenttia eli 1 124, Suomen arkkitehteistä on helsinkiläisiä.

Arkkitehdin tutkintoon valmistavista korkeakouluista vanhin on Teknillinen korkeakoulu. Koulun lähes 130 vuoden ikä merkitsee kansainvälisestikin poikkeuksellisen pitkää perinnettä. Yli 90 vuoden ajan opiskelu tapahtui Helsingin keskustassa, mutta kun Alvar Aallon suunnittelema uusi päärakennus valmistui Otaniemen kampusalueelle vuonna

Lapsille suunnattu arkkitehtuurinäyttely, Krisse tuolissa. Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki. Kuva: Mikko Mälkki

Arkkitehtuurin, rakentamisen ja muotoilun informaatiokeskus ARMI

ARMI-hankkeen tarkoituksena on koota yhteen arkkitehtuurin, rakentamisen ja muotoilun alalla toimivat kansalliset organisaatiot. Hankkeen konkreettinen vaihe käynnistyi keväällä 2001 yleisellä arkkitehtuurikilpailulla, jonka tavoitteena oli löytää ARMI-keskukselle Katajanokan Kanavaterminaalin alueelle arkkitehtonisesti, kaupunkikuvallisesti ja toiminnallisesti korkeatasoinen, innovatiivinen ja toteuttamiskelpoinen ratkaisu. Armi-rakennuksesta tulee valmistuttuaan suomalaisen arkkitehtuurin, rakennustekniikan ja muotoilun symboli. Näillä näkymin rakennus valmistuu vuonna 2008.

Nimen Armi-rakennus sai neljästä toiminta-alueestaan: arkkitehtuurista, rakentamisesta, muotoilusta sekä informaatiosta ja viestinnästä. Arkkitehtuurin toiminta-alueita ovat: rakennustaide, kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelu, rakennustaiteen historia, arkkitehtuurikoulutus ja -kasvatus sekä sisustusarkkitehtuuri. Rakentamisen toiminta-alueeseen kuuluvat: rakennustekniikan historia, hyvä kaavoitus- ja rakennustapa tänään, rakentamisen laatu, elinkaariajattelu ja eri osapuolten yhteistyö rakentamisessa. Muotoilun toiminta-alueetta ovat: teollinen muotoilu, taideteollisuus, taidekäsityö, graafinen viestintä ja huonekalusuunnittelu. Informaation ja viestinnän toiminta-alueeseen kuuluu: rakennetun ympäristön laatu ja sen muodostuminen, visuaalinen viestintä, uusmedia, näyttelyt, esittelyt, seminaarit ja yleisöluennot, työpajat ja ammattilaisten ja kansalaisten foorumit sekä galleriat ja myymälät.

Arkkitehtuurikilpailun voitti ehdotus nimimerkillä *Lukko* tekijöinä Asmo Jaaksi, Samuli Miettinen ja Juha Mäki-Jyllilä / Arkkitehtitoimisto JKMM. Palkintolautakunnan lausunnossa sanotaan voittaneesta ehdotuksesta mm. seuraavaa: ”Rakennuksella on kulttuurirakennuksen olemus, joka erottuu ympäristöstään itsenäisenä hahmona. Ajaton, vähäeleisen veistoksellinen muotokieli on kiinnostava ja henkii suomalaista traditiota.”

Pia Ilonen

1964, muutti arkkitehtiosasto tähän rakennukseen. Vuodesta 1991 lähtien osasto on vuokrannut tilaa myös monipuoliseksi työympäristöksi ja kulttuurikeskukseksi muodostuneesta Kaapelitehtaasta.

Arkkitehtuurin tunnetuksi tekeminen

Suomen rakennustaiteen museo on maailman vanhimpia arkkitehtuuriin erikoistuneita museoita. Se perustettiin vuonna 1956 sekä tallentamaan 1900-luvun rakennettua kulttuuriperintöä että vastaamaan valtavaan maineeseen noussutta arkkitehtuuriamme koskeneeseen kansainväliseen kysyntään. Museo ylläpitää arkkitehtuurikirjastoa ja -arkistoa, kokoaa ja esittää näyttelyitä, järjestää luentoja keskustelutilaisuuksia sekä toimittaa julkaisuja. Museon pääkäyttäjät ovat tutkijat, arkkitehdit ja kotimaiset ja ulkomaiset matkailijat. Lähivuosina kohderyhmänä ovat erityisesti koululaiset ja opiskelijat sekä suuri yleisö.

Näyttelyt ovat museon ulospäin näkyvin toimintamuoto. Merkittävänä toimialueena ovat viime vuosina olleet ulkomaille suunnatut suomalaista arkkitehtuuria esittelevät kiertonäyttelyt. Vuoden 2003 loppuun mennessä museo oli järjestänyt 1 269 näyttelyä, joista Suomessa 835 ja ulkomailta 434.

Arkkitehtuurikeskustelun tärkeä foorumi on ark, Arkkitehti-lehti, joka on Suomen vanhin rakennusalan lehti ja yksi maailman vanhimmista arkkitehtuurilehdistä. Lehti täytti vuonna 2003 sata vuotta. Muita arkkitehtuurista tiedottavia ja keskustelua herättäviä tahoja ovat muun muassa Alvar Aalto Akatemia, Rakennustietosäätiö ja Rakennustaiteen seura. Helsingin kaupungin Rakennusvalvontavirasto jakaa vuosittain Rakentamisen ruusu -palkintoja.

Kansalaisten edellytyksiä osallistua ympäristöä koskevaan päätöksentekoon ja siitä keskustelemiseen voidaan parantaa arkkitehtuurin kansalaisyhteiskunnallisuudella, joka Suomes-

sa käynnistyi jo 1980-luvulla. Lasten parissa esimerkillistä toimintaa on harjoittanut vuodesta 1993 asti Kaapelitehtaassa toimiva Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu, Arkki. Arkissa perehdytään rakennetun ympäristön eri osa-alueisiin ja luonnonympäristöön, sekä näiden vuorovaikutukseen. Arkin oppilasmäärä on tällä hetkellä noin 400 lasta vuodessa. H

LÄHTEET

- Teknillinen Korkeakoulu, Arkkitehtiosasto: www.hut.fi.
- Suomen arkkitehtiliitto SAFA: www.safa.fi.
- Suomen rakennustaiteen museo: www.mfa.fi.
- Lasten ja nuorten arkkitehtuuri koulu Arkki Ry: arkki@co.inet.fi.
- Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto: www.hel.fi.
- Design Forum Finland: www.designforum.fi.
- www.docomomo.com.
- Helsingin kaupungin matkailutoimisto: www.hel.fi/tourism.
- Vuori, Pekka (toim.): Helsinki alueittain 1997, Helsingin kaupungin tietokeskus 1997.

Taulukko 9.1 Arkkitehtiliittoon (SAFA) kuuluvat varsinaiset jäsenet paikkakunnittain 12.3.2004

	Jäseniä	Prosenttia
Kaikki yhteensä	2 696	100,0
Pääkaupunkiseutu, josta	1 555	57,7
■ Helsinki	1 119	41,5
■ Espoo	366	13,6
■ Vantaa	49	1,8
■ Kauniainen	21	0,8
Tampere	132	4,9
Turku	115	4,3
Oulu	162	6,0
Muut kunnat	607	22,5
Ulkomailla	125	4,6

Lähde: SAFA:n jäsenrekisteri

DOCOMOMO

– International Working Party for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement

DOCOMOMO on 1989 perustettu kansainvälinen modernin arkkitehtuurin tutkimus- ja suojelijajärjestö. Järjestöön kuuluu työryhmiä yli 40 maasta, myös Suomessa. Suomen DOCOMOMO-työryhmä toimii modernismin arkkitehtuurin asiantuntijaorganisaationa. Sen jäsenenä on sekä korkeakouluja, museoita ja kuntia, että yksityisiä henkilöitä. Työryhmä järjestää modernin arkkitehtuurin teemakävelyjä, pitää esitelmää ja tukee alansa julkaisutoimintaa. Kansainvälisen DOCOMOMO:n sekä Suomen työryhmän toiminta on avointa kaikille asiasta kiinnostuneille.

Keskeinen osa Suomen työryhmän tiedotus- ja valistustehtävää on merkittävien arkkitehtuuri- ja ympäristökohteiden valikoiman ylläpitäminen. Valikoimassa on tällä hetkellä yli 60 kohdetta ja kokonaisuutta. Ne on esittely runsaasti kuvitetussa julkaisussa *Modernismin merkkiteoksia Suomen arkkitehtuurissa*. Työryhmä tarkentaa ja laajentaa kohdevalikoimaa jatkuvasti.

Pia Ilonen

MAIJA BERNDTSON

Suomalaisten eniten käyttämä kulttuuripalvelu

Suomalaiset ovat innokkaampia kirjastonkäyttäjiä kuin minkään muun EU-maan asukkaat. Melkein 70 prosenttia suomalaisista on viime vuoden aikana käynyt kirjastossa. Lähelle näitä lukuja yltyvät myös ruotsalaiset ja ranskalaiset. Ruotsalaisten ohella suomalaiset ovat myös ahkerimpia lukijoita. – Nämä tiedot sisältyvät EU:n selvitykseen kulttuurin käytöstä.

Yleiset kirjastot ovatkin eniten käytetty kulttuuripalvelu Suomessa. Vuonna 2003 yleisissä kirjastoissa oli lähes 66 miljoonaa käyntiä, näistä seitsemän miljoonaa Helsingissä. Keskimäärin jokainen suomalainen, helsinkiläiset mukaan lukien, kävi kirjastossa kerran kuukaudessa.

Suomalaisten lukuharrastusta tukee myös se, että kansainvälisesti Suomi on sijoittunut kirjojen tuotantotilaston kärkipäähän jo kauan. Suomi kuuluu Islannin, Tanskan ja Sveitsin ohella maihin, joissa julkaistaan eniten kirjanimikkeitä asukasta kohden. Myös kirjojen myynti on kokonaisuudessaan pysynyt vakaana viime aikoina. Mielenkiintoista on se, että eniten kirjoja ostavat olivat myös ahkerimpia kirjastojen käyttäjiä.

KULTTUURI JA TAIDE HELSINGISSÄ 2004

Kirjastojen muuttuvat ja monipuolistuvat tehtävät

Vuosien mittaan yleisten kirjastojen rooli on laajentunut monipuolisia palveluja tarjoavaksi oppimis- ja kulttuuri-keskukseksi, mikä näkyy myös toimintaa ohjaavassa kirjastolaissa.

Sen mukaan kirjasto- ja tietopalvelujen tehtävänä on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Tavoitteena on myös edistää virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. Laisa on myös määritelty, että kokoelmien käyttö ja lainaus on maksutonta.

Hybridikirjasto synty

Monelle käyttäjälle kirjasto on edelleen ensisijassa rakennus tai tila ja siellä oleva kokoelma. Perinteisen palvelun ja kirjastoaineiston rinnalle on kuitenkin tullut verkossa olevaa sähköistä aineistoa sekä verkkopalveluita, jotka tekevät kirjaston etäkäytön mahdolliseksi. Näin syntyy hybridikirjasto, joka on sekä fyysinen tila että virtuaaliverkko. Fyysinen ja virtuaalinen täydentävät toisiaan ja asiakas voi valita itselleen sopivimman palvelutavan ja -paikan.

Mutta myös fyysisen tilan käyttö on muuttunut. Kirjastossa tarvitaan yhä enemmän tilaa käyttäjille, jotka työskentelevät työasemien ääressä. Helsingin kaupunginkirjaston toimipisteissä on yli 300 Internet-yhteyksin varustettua työasemaa.

Opetusministeriön rahoittamana yleisten kirjastojen keskuskirjastona Helsingin kaupunginkirjastolla on myös valtakunnallisia tehtäviä. Näihin kuuluu muun muassa yleisten kirjastojen yhteinen verkkopalvelu www.kirjastot.fi. Palve-

lu tarjotaan kolmella kielellä osoitteissa www.biblioteken.fi ja www.libraries.fi.

Myös kaupunginkirjaston omilla sivuilla tarjotaan verkkoaineiston lisäksi henkilökohtaista palvelua. Siitä ohessa esimerkkinä iGS, information Gas Station ja sen toimintatiede. Asiakkaat käyttävät ahkerasti verkkokirjaston palveluita. Vuodesta 2002 verkkokäyntien määrä lähes kaksinkertaistui ja oli 3,5 miljoonaa vuonna 2003.

Yleiset ja tieteelliset kirjastot yhteistyössä

Kaupunginkirjaston valtakunnallisiin tehtäviin kuuluu osaltaan myös yleisten ja tieteellisten kirjastojen yhteistyön koordinointi. Suomen kansalliskirjastona toimii Helsingin yliopiston kirjasto, jonka tehtävät ovat laajentumassa koskemaan myös yleisiä ja ammattikorkeakoulujen kirjastoja samoin kuin erikoiskirjastoja. Tämä on käynnistänyt neuvottelut kansalliskirjastolta mahdollisesti hankittavista palveluista.

Kirjastojen toiminta on perinteisesti perustunut verkostoitumiseen ja yhteistyöhön, mutta verkkopalvelujen kehittä-

Viikin infokeskus Korona.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki

/ Matti Tirri

Villa Kivi syysiltana. Kirjalijatalo Villa Kiven ylläpitäjä on Kivi-talo Säätiö – Stiftelsen Villa Kivi. Säätiö on perustettu 1985 ja toiminnan tarkoituksena on parantaa kirjailijoiden työskentelymahdollisuuksia sekä helpottaa kirjailijoiden keskinäistä kanssakäymistä ja yhteydenpitoa lukijoihin.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Matti Tirri

tyminen on tuonut eri kirjastotyypit entistä lähemmäksi toisiaan. Suomessa yliopisto- ja korkeakoulukirjastot ovat avoimia kaikille, joten erikoistiedon tarvitsijat voidaan ohjata niihin. Helsingissä, jossa on runsaasti tieteellisiä kirjastoja, tällä on tärkeä merkitys, kun asiakkaat voivat itse asioida kaikissa kirjastoissa.

Kaupunginkirjaston toiminnassa entistä läheisempi yhteistyö näkyy siten, että kaksi uutta kirjastotilaa, Viikin (1999) ja Arabianrannan (2004) kirjastot, sijoittuvat samaan rakennukseen vierekkäisiin tiloihin tiedekirjaston kanssa.

Helsingin Pääpostitaloon avautuu keväällä 2005 kaupunkilaisten uusi olohuone, kun sinne muuttavat Pasilan asemalla oleva musiikkiasema ja Lasipalatsissa toimiva Kirjakaapelin kirjasto. Tämä noin tuhannen neliön kirjasto saa nimekseen Kirjasto 10 talossa olevan postin toimipisteen Helsinki 10 mukaan.

Kirjastonkäytön trendit

Miten kirjastojen käy, kun yhä suurempi osa informaatiosta on tarjolla verkossa, josta käyttäjät saavat sen ilman kirjaston apua? On ymmärrettävää, että tällainen kysymys esitetään erityisesti sellaisissa maissa kuin Tanska, Ruotsi, Hollanti ja Iso-Britannia, jossa kirjastojen lainausluvut ovat viime vuosina olleet laskusuunnassa.

Helsingissäkin kirjastokäyntien määrä laski vuonna 2003 yli kahdeksalla prosentilla edellisestä vuodesta, Alkuvuonna 2004 käyntien määrä on kuitenkin jälleen nousussa.

Lainauksessa taas vuonna 2003 saavutettiin Helsingin kaupunginkirjaston uusi ennätys, lähes 10 miljoonaa lainaa. Kirjastonkäytön hurjat kasvuvuodet olivat 1990-luvun alkupuoliskolla taloudellisen laman aikana. Silloin lainaus nousi puolella ja käyntimäärät lähes kaksinkertaistuvat muutamassa vuodessa. Tasaantumisen jälkeen käyttö-

luvut ovat jälleen olleet tasaisessa nousussa vuodesta 1998 alkaen.

Lainauksen jakautuminen osoittaa, että tietokirjallisuuden osuus kirjalainoista on edelleen lievässä nousussa ja oli 40 prosenttia vuonna 2003. Kirjaston rooli elinikäisen oppimisen ja erilaisten tiedontarpeiden tyydyttäjänä näyttää siis vahvistuvan.

Monikulttuurisuus ei ole uutta Helsingissä. Jo vuonna 1881 perustettiin saksalainen kirjasto ja vuonna 1918 venäläinen kirjasto Venäläisen kauppiasyhdistyksen toimesta.

Modernin Helsingin muuttumista entistä monikulttuurisemmaksi ja kansainvälisemmäksi voi seurata kirjalainojen kielten mukaisessa jakautumassa. Vuosi 1995 oli ensimmäinen, jolloin ruotsinkielisen kirjallisuuden lainaus oli pienempi kuin vieraskielisen kirjallisuuden. Vuonna 2003 vieraskielisen kirjallisuuden lainausosuus oli 8 prosenttia.

Vuodesta 1995 alkaen kaupunginkirjasto on toiminut opetusministeriön rahoittamana ulkomaalaiskirjastona, joka harvinaiskielten kokoelmallaan palvelee maan kaikkia kuntia. Tarjolla on kirjallisuutta kaikkiaan noin 80 kielellä.

Kirjan ja lukemisen tulevaisuus

Monella on myös huoli kirjan tulevaisuudesta ja kirjaston roolista kirjallisuuden levittäjänä. Helsingin kaupunginkirjaston kahden miljoonan niteen kokoelmasta 87 prosenttia on kirjoja. Niiden osuus lainauksesta on asettunut kahtena vuonna peräkkäin 72 prosenttiin.

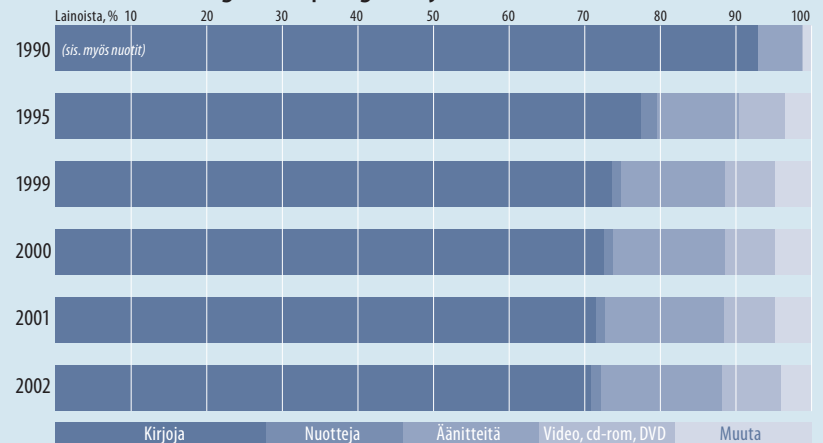
Paitsi kirjan tulevaisuus, huolestuttaa monia myös lukemisen tulevaisuus. Vaikka suomalaiset ovatkin EU-selvityksen mukaan ahkeria lukijoita sekä kirjastonkäyttäjiä ja suomalaisnuorten lukutaito on osoittautunut parhaaksi OECD:n suorittamassa kansainvälisessä koulutuksen arviointitutkimuksessa (PISA), on nähtävissä myös huolestuttavia merkkejä.

Kuvio 10.1 Helsingin kirjastot aineiston – kirjat, nuotit, äänitteet, videot, DVD:t, CD:t – määrän mukaan 2003

Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoaineisto: HelMet-järjestelmä

Kuvio 10.2 Helsingin kaupunginkirjaston lainaukset 1990–2002

Lähde: Kaupunginkirjasto

Kirjastopalveluja yli kuntarajojen

Paikalliset kirjastot ja niiden muodostama kirjastoverkko tuovat palvelut asukkaiden lähelle. Pääkaupunkiseudun kaupunkien, Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniainen kaupunginkirjastojen tiivis yhteistyö on laajentanut palvelut lisäksi yli kuntarajojen. Yhteistyöllä on pitkät perinteet. Yhteinen kirjastokortti, jota on voinut käyttää kaikissa neljässä kaupungissa, on ollut käytössä yli 20 vuotta. Vuonna 2003 kirjastot ottivat käyttöön uuden kirjastojärjestelmän, joka on niiden kolmas yhteinen. Samalla käyttöön tulivat verkkopalvelut, joiden avulla käyttäjät voivat sekä varata aineistoa että uusia omat lainansa. Palvelun perusta, kirjastojen yhteinen kokoelmätietokanta sai nimen HelMet (lyhennys Helsingin Metropolitan Area Libraries).

HelMet on osoittautunut nimensä mukaan helmeksi: Verkko-osoite www.helmet.fi:n käyttö ja tunnetuus on ylittänyt kaikki odotukset. Kahdeksan kuukau-

den kuluttua käyttöönotosta se oli ulkopuolisen tutkimuslaitoksen suorittamassa asiakasgallupissa Suomen kuudenksi tunnetuin verkkobrändi ja kuntasektorin edustajien paras.

Käytännössä pääkaupunkiseudun asukkaat käyttävät yhtä kirjastolaitosta, jossa on yhteensä 64 kirjastoa. Ei ole väliä, kulkeeko kuntarajojen yli aineisto vai asiakas. Käyttäjä itse valitsee, mitä kirjastoa hän käyttää ja varatessaan hän saa ensimmäisen vapautuvan teoksen. Palvelu on joustavaa ja kirjastojen kokoelmat ovat tehokkaassa käytössä.

HelMet-kirjastojen yhteenlasketut vuosittaiset lainausluvut ovat 17,5 miljoonaa eli 18 lainaa alueen asukasta kohden. Maailmanlaajuisestikin tämä on korkea luku, sillä esimerkiksi New Yorkissa kahdeksan miljoonaa asukasta lainaa 14 miljoonaa teosta.

Maija Berndtson

Tilastokeskuksen tutkimus, jossa vertaillaan vuosia 1991 ja 1999, osoittaa, että kirjojen lukemisen on yleisyys on vähentynyt jonkin verran kaikissa ikäryhmissä. Toisaalta ikäryhmässä 10–24-vuotiaat yli 90 prosenttia oli käynyt kirjastossa 12 kuukauden aikana ja kaksi kolmasosaa oli käynyt kirjastossa neljän viikon aikana kerran tai useammin.

Tutkimuksen luvut tukevat Helsingin kaupunginkirjaston tilastoja, vaikka lukemisen merkityksen väheneminen ei ainakaan vielä näy selvästi kirjastossa. Nuoret ovat Helsingissäkin aktiivisimpia kirjastonkäyttäjiä ja 10–29-vuotiaiden osuus lainaajista on suurin. Kirjasto on siis erityisen tärkeä opiskeleville ja maailmankuvaansa luoville nuorille.

Kirjastojen tulevaisuus

Suomalaisten kirjastojen tulevaisuuden uhat eivät ainkaan toistaiseksi liity käytön vaan resurssien hiipumiseen. Opetusministeriön vertailutilastojen mukaan vuonna 2003 yleisillä kirjastoilla oli 5,3 prosenttia vähemmän rahaa ja 21,5 prosenttia enemmän lainoja kuin vuonna 1991. Myös Helsingissä on eletty säästökautta. Kirjastojen aukioloajat supistuivat vuodesta 2002 vuoteen 2004 kaikkiaan 18,9 prosenttia ja aineistomäärärahat 16,5 prosenttia.

Ongelmaksi muodostuu se, miten kirjasto pystyy huolehtimaan perinteisen painetun aineiston hankinnasta, kun rinnalle on tullut Internetin käyttöönotto ja verkkokirjaston luominen. Verkkopalveluihin siirtyvässä yhteiskunnassa perinteiset ja uudet palvelut yhdistävällä hybridikirjastoilla on kaksi vahvaa kilpailuvaihtoehtoa. Kirjasto ei toimi vain verkossa, vaan tarjoaa edelleen mahdollisuuden tulla kirjastoon lukemaan ja työskentelemään sekä saamaan henkilökohtaista palvelua.

Kirjakaapeli. Kirjaston toimipiste Kaapelitehtaalla.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Matti Tirri

Kirjaston verkkopalvelut eivät ole ainoastaan hakukoneiden varassa. Myös verkossa tarjotaan henkilökohtaista palvelua sekä ajantasaisena chat-palveluna että asynkronisena ”kysy kirjastonhoitajalta” -palveluna.

Kirjastot tukevat ihmisten sosiaalisuuden tarvetta, edistävät tasa-arvoa ja ehkäisevät syrjäytymistä. Kirjastot ovat tiedon, tiedonhaluisten ihmisten ja tiedonhaun asiantuntijoiden kohtaamispaikkoja, joissa opastetaan hakemaan ja löytämään tietoa.

LÄHTEET

- Europeans' participation in cultural activities. A Eurobarometer survey carried out at the request of the European Commission, Eurostat, 2002.
- Helsingin kaupunginkirjaston tilastot 2003.
- Joukkoviestimet, Finnish Mass Media 2002, Kulttuuri ja viestintä, Culture and the Media 2002:3, Helsinki 2002, Tilastokeskus.
- Karttunen, Sari: Kuntien kulttuuritoiminta ja sen kustannukset. Kulttuuri ja viestintä 2003:1, Helsinki 2003, Tilastokeskus.
- Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla, Palvelutuotannon tila, tarpeet ja tulevaisuuden linjauksia. Rami Heinisuo & Sanna Koskela & Reetta Saine, Opetusministeriön julkaisuja 2004:5.
- Kirjastostrategia 2010, Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka, Opetusministeriön julkaisuja 2003:1.
- Kirja Suomessa, Tekijöistä lukijaan – kirja-alan tukitoimet ja kehittäminen. Kirj. Doris Stockmann, Niklas Bengtsson, Yrjö Repo, Opetusministeriö, Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja Nro 1/2000.
- Opetusministeriön tilastot, <http://tilastot.kirjastot.fi>.
- PISA-tutkimus, tietokanta (2000): www.pisa.oecd.org.
- Stenquist, Bjarne: Kirjastot poliittisella agendalla. Esimerkkejä Euroopasta. Helsinki 2004.

Taulukko 10.1 Kaupunginkirjasto 1990–2002

	1990	1995	2000	2002
Toimipisteitä	57	57	58	58
Kirjoja (sis. nuotit) 31.12.	2 056 314	2 015 577	1 806 255	1 824 969
■ suomenkielisiä	¹ 1 554 826	² 1 561 413	1 389 859	1 402 793
■ ruotsinkielisiä	324 333	234 928	191 128	186 646
■ muun kielisiä	177 155	179 464	188 158	197 801
■ nuotteja	..	39 772	37 110	37 729
Äänitteitä	81 897	137 719	161 141	176 067
Videoita	1 249	19 805	29 404	40 164
Muuta	–	20 402	33 582	13 997
Tilatut lehdet (vuosikertoja)	5 711	5 692	5 949	6 786
Lainaaaja	191 950	228 391	243 819	251 378
Kirjastokäynnejä	3 659 168	6 401 776	7 160 113	7 714 120
Virtuaalikäynnit	–	–	15 000 000	19 595 700
Kokonaislainaus	5 959 644	8 794 637	9 150 598	9 877 608
■ asukasta kohti	12,1	16,8	16,6	17,6
■ lainaajaa kohti	31,0	38,5	37,7	39,3
Lainoista, %				
Tietokirjoja	30,6	36,5	39,3	38,4
Kaunokirjoja	69,4	63,5	60,7	61,6
Suomenkielisiä kirjoja	89,3	89,1	87,7	87,8
Ruotsinkielisiä kirjoja	6,4	4,8	4,5	4,3
Muun kielisiä kirjoja	4,3	6,1	7,8	7,9

¹ Sisältää nuotit ja keskusvaraston rekisteröimättömän aineiston.

² Sisältää keskusvaraston rekisteröimättömän aineiston.

Lähde: Kaupunginkirjasto

Taulukko 10.2 Kirjastot pääkaupunkiseudulla 2003

	Helsinki	Espoo	Vantaa	Kauniainen	Koko maa
Asukasluku	559 716	221 597	181 890	8 582	5 180 038
Kirjastojen lukumäärä	38	14	11	1	887
Lainaaaja/asukas	44,9	43,1	44,5	63,4	46,9
Lainaa/asukas	17,81	18,63	18,15	31,80	20,93
Käyntiä/asukas	12,62	11,84	14,74	18,02	12,72

Lähde: Kaupunginkirjasto

Kirja kerrallaan – pieni on kaunista

Kirja kerrallaan on sekä kustantamo, kirjapaino että kirjakauppa. Kirjapainotointi käynnistyi pilottihankkeena EU-tuella Lasipalatsin Mediakeskuksessa 1999. Kirja kerrallaan on vakiinnuttanut viidessä vuodessa asemansa pienilevikkisen kirjallisuuden julkaisijana. Julkaisemisen tarkoitus on pidentää kirjan ikää ja siirtää kulttuuriperintöä uusille sukupolville. Perusideana on vanhan säilyttäminen uuden tekniikan avulla. Omaan julkaisuohjelmaan kuuluvat kirjat painetaan tarpeen mukaan itse digitaalisesti kirjakaupan takaosassa.

Omakirja-painatuspalvelu on suunnattu kaikille omakustantajille, jotka voivat myös jättää kirjansa myyntiin Kirja-kirjakauppaan. Vuonna 2001 käynnistynyt palvelu on osoittautunut suosituksi: yli 300 omakustantajaa on saattanut tekstinsä Omakirja-cd-romin avulla kirjaksi kevääseen 2004 mennessä. Muistelmat, sukutarinat, romaanit, runot, matkakertomukset – kullakin kirjoittajalla on tarinansa kerrottavanaan.

Kustantamona Kirja kerrallaan julkaisee ajankohtaista näytelmäkirjallisuutta ja se on Suomen merkittävä näytelmien painattaja. Lisäksi se kustantaa runoja, librettoja ja kulttuuriin liittyviä painotuotteita. Näytelmiä painetaan myös käännöksinä. Näin tuetaan suomalaisen näytelmäkirjallisuuden vientiä, sillä osa kirjoista ilmestyy englanniksi, saksaksi tai ranskaksi.

Kirja kerrallaan julkaisee myös näköispainoksia vanhasta ja säilyttämisen arvoisesta kirjallisuudesta. Vuonna 2004 ilmestyneet runokokoelmat, Edith Södergranin *Levottomia unia* ja L. Onervan *Murattiköynnös*, ovat paitsi merkittävä pala Suomen kirjallisuushistoriaa, myös kiinnostava vilkaisu 1910–1920-lukujen kirjankansitaiteeseen.

Marraskuussa 2003 aloittanut kirjakauppa Kirja on erikoistunut pienten laatu-kustantajien kirjoihin. Se myy uutuuksien lisäksi myös vanhempia nimikkeitä, ja toimii näin tavallisen kirjakaupan ja antikvariaatin välimaastossa. Valikoimiin kuuluvat myös kulttuurilehdet.

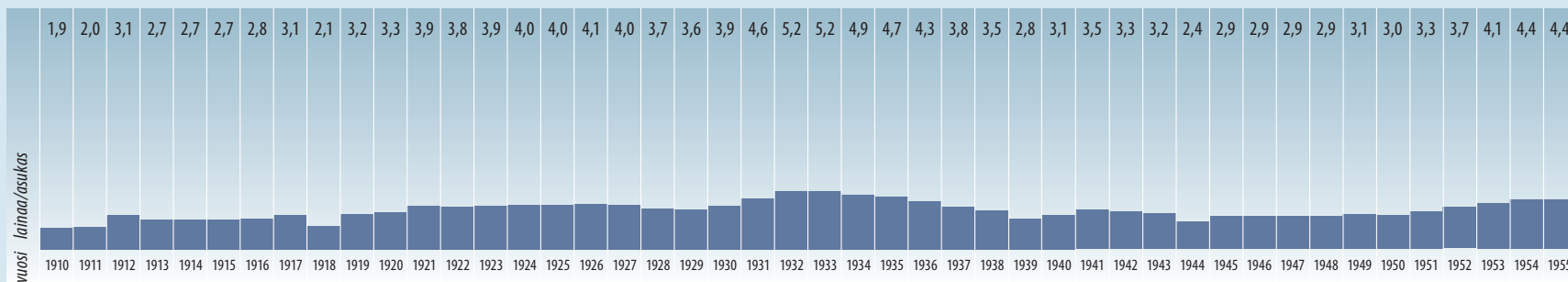
Aini Tolonen

Taulukko 10.3 Internet-varaukset ja kirjastoissa tehdyt varaukset, maaliskuu 2004

Internetin kautta tehdyt varaukset yhteensä	73 418
■ aikuisasiakkaiden tekemät	66 475
■ lapsiasiakkaiden tekemät	5 031
■ laitosasiakkaiden tekemät	185
■ muun kirjaston tekemät	168
■ henkilökunnan tekemät	1 559
Kirjastoissa asiakkaille tehdyt varaukset yhteensä	35 999
■ Helsingin kirjastoissa tehdyt	21 665
■ Espoon kirjastoissa tehdyt	8 664
■ Vantaan kirjastoissa tehdyt	5 253
■ Kauniaisten kirjastossa tehdyt	417
Kaikki varaukset yhteensä	109 417

Lähde: Kaupunginkirjasto

Kuvio 10.3 Helsingin kaupunginkirjasto 1910–2002. Lainat asukasta kohti

Kysy mitä vain! iGS – kansalaisen erityisavustaja vastaa

iGS eli information Gas Station (suomeksi tietohuoltoasema) on Helsingin kaupunginkirjaston liikkuva tietopalveluasema. Asema kiertää kirjaston ulkopuolella, siellä missä ihmiset liikkuvat. Tietohuoltoasemalla voi käydä, sinne voi soittaa tai kysymyksen voi lähettää sähköpostitse tai tekstiviestinä. iGS on jo ollut Helsingin rautatieasemilla, kauppakeskuksissa, vanhusten palvelutaloissa, messuilla, turistikohdeissa ja uimahallissa.

Nimi information Gas Station kuvastaa informaation merkitystä yhteiskunnassamme: aivan kuten autot tarvitsevat liikkuaakseen polttoainetta, tarvitsevat kansalaiset informaatiota voidakseen toimia aktiivisina kansalaisina.

iGS avattiin vuonna 2001. Sen toteuttamiseen on käytetty osa miljoonasta dollarista, jotka Helsingin kaupunginkirjasto sai vastaanottaessaan Bill & Melinda Gates -säätiön Access to Learning -palkinnon vuonna 2000.

”Kysy mitä vain” on iGS:n toiminnan tunnuslause ja se ilmentää yleisen kirjaston perinteistä tietopalvelutyötä, sillä kirjastosta on aina kysytty ”mitä vain”. Vaikka Internet on periaatteessa parantanut tiedonsaantia, ei tiedon löytymisen aina ole helppoa. Kaikilla ei ole riittävän hyviä tietokoneen käytön perustaitoja tai hakija voi hukkuu informaatiotulvaan. Silloin voi kääntyä iGS:n, kansalaisen erityisavustajan puoleen.

iGS ei elä vain verkossa, vaan se on olemassa myös fyysisesti. ”iGS-perheessä” on kolme osiota. Henkilökohtaista palvelua varten on tietohuoltoasema ja tietotynnyri, itsepalvelua varten kaksi bensatankin muotoista informaatiotankkia. Itse asiassa iGS on hybridikirjastoajatuksen ilmentymä risteyttäessään fyysisen ja virtuaalisen palvelun.

iGS-tietohuoltoasema.

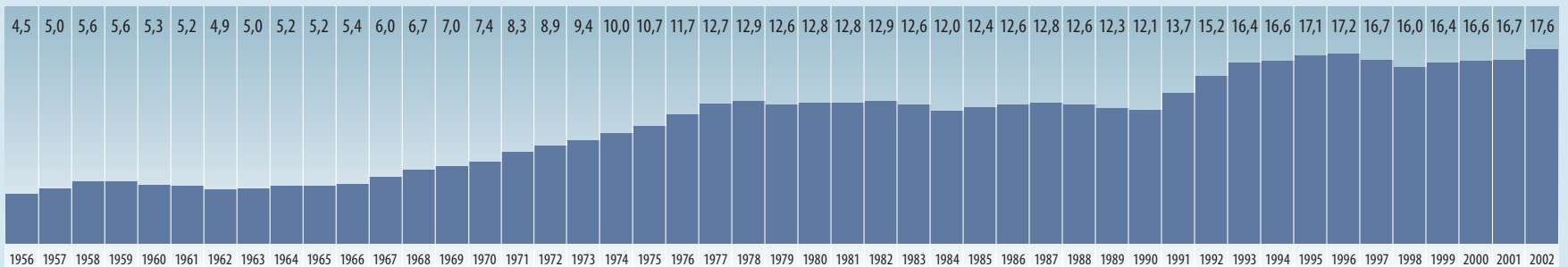
Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki

/ Oliver Whitehead

iGS:n palvelukonsepti murtaa perinteisen asetelman, jossa asiakas ja virkailija ovat vastakkain tiskin – ja kuvaruudun – eri puolilla. Tietohuoltoasemalla olemmat ovat saman ruudun ääressä ja etsivät tietoa yhdessä. Näin asiakas ja virkailija luovat palvelun yhdessä, kun myös asiakas voi omien tarpeidensa mukaan ohjata tiedonhaun kulkua.

Syksystä 2003 iGS on vastannut kysymyksiin myös Suomen Yleisradion Ylen aikaisessa. Radion kuuntelijat voivat lähettää kysymyksiä radion oman www-sivun kautta tai soittaa toimitukseen. iGS-tiimi valitsee yhden kysymyksen vastattavaksi suorassa lähetyksessä. Myös muihin tulleisiin kysymyksiin vastataan joko kysyjälle suoraan tai www-sivuilla. Ohjelman kautta iGS on saanut paljon julkisuutta, sillä kuulijaluvut ovat parhaimmillaan olleet 40 000.

Maija Berndtson

Lähde: Kaupunginkirjasto

MARTTI HELMINEN

Museot ja arkistot

Suomea pidetään museoiden maana. Museoiden keskusjärjestöllä, Suomen museoliitolla on vuonna 2004 tiedot noin 1 200 museosta. Pääkaupungissa näistä museoista toimii 73. Kaikkialla on museoita, pienimpiä maaseutukuntia myöten. Suomen museoista ainoastaan noin 25 prosenttissa työskentelee vähintään yksi palkattu työntekijä, jolla on ns. museoalan koulutus. Koska Suomi on myös yhdistysten maa, niin valtaosa museoista toimii vapaaehtoisten työntekijäin avulla. Helsingissä tällaisia ei-ammattilaisten hoitamia museoita on tosin ainoastaan parisen kymmentä. Luku poikkeaa muun Suomen luvuista, sillä vapaaehtoisvoimin ylläpidettävät museot sijaitsevat useimmiten maaseudulla ja kyseessä on tavallisimmin kotiseutumuseo, jota ylläpitää paikallisen kotiseutuyhdistyksen aktiivinen jäsenkunta.

Helsingin edustalla sijaitseva, pääosin 1700-luvulla rakennettu Suomenlinnan merilinnoitus on Suomen suosituin historiallinen tutustumiskohde. Vuonna 2002 linnoi-

tussaarilla vieraili noin 680 000 kävijää ja linnoituksen museoon tutustui hieman yli 20 000 henkeä. Myös muualla Suomessa sijaitsevat keskiaikaiset linnat ovat perinteisesti olleet suosittuja matkailukohteita. Turun ja Hämeen linoissa sijaitsee historialliset museot ja Savonlinnassa sijaitsevassa Olavinlinnassa järjestetään joka kesä kansainväliset oopperajuhlat.

On luonnollista, että pääkaupunkiin on keskittynyt useimmat merkittävimmistä museoista, niin historiallisista, taide- kuin erikoismuseoistakin. Museoiden ylläpitäjinä toimii julkisen sektorin, valtion ja kaupungin lisäksi useita erilaisia säätiöitä.

Suomessa uudenvuoden ratkaisu toteutui Helsingissä vuonna 1999 kun kolme säätiöiden ylläpitämää museota muutti samaan osoitteeseen entisen kaapelitehtaan tiloihin Ruoholahdessa. Koko vanha tehdasrakennus on erilaisessa kulttuurikäytössä gallerioineen yms. Kolme museota toimii kukin itsenäisesti omassa kerroksessaan, mutta niillä on yhteinen sisäntuloaula myyntipisteinen ja yhteiset vartiointipalvelut.

Helsingin kaupunginmuseolla on yhdeksän toimipaikkaa ja lisäksi kaupunki ylläpitää taidemuseota kahdessa eri toimipisteessä.

Arkistot

Suomessa on hyvin toimiva arkistolaitos. Helsingissä sijaitseva kansallisarkisto ja sen alaiset maakunta-arkistot kattavat koko maan. Kaupunkien ja kuntien arkistot täydentävät julkisen sektorin arkistoja. Kuten museoidenkin kohdalla

Yliopistomuseo Arppeanum aloitti toimintansa marraskuussa 2003. Näyttelyt keskittyvät Suomen tieteen ja Helsingin yliopiston historiaan. Portaikon keskellä kopio Bacchus-vaasista, joka on hankittu Helsingin yliopistolle 1875. Alkuperäinen sijaitsee Louvren taidemuseossa Pariisissa. Kuva: Ari Aalto

Taulukko 11.1 Eräiden Helsingin museoiden kävijämääriä 1990–2002

	1990	1995	2000	2002
Kaupunginmuseo (9 toimipistettä)	43 266	62 472	79 846	73 260
Luonnontieteellinen museo ¹	47 193	57 205	83 927	70 335
Kansallismuseo	102 629	104 083	114 199	110 153
Kulttuurien museo	–	–	36 197	46 956
Seurasaaari	41 313	38 898	51 683	56 599
Suomen merimuseo	7 782	13 520	16 615	8 993
Mannerheim-museo	9 657	9 090	7 431	9 008
Postimuseo	5 400	121 231	169 475	74 457
Rakennustaiteen museo	..	29 000	16 100	12 800
Suomen urheilumuseo	8 728	20 948	20 453	20 270
Tekniikan museo	9 077	13 983	14 400	12 384

¹ Eläinmuseo vuoteen 1995 saakka.

Lähde: Museovirasto ja museot

Taulukko 11.2 Suosituimmat museot Suomessa 2002

Museo	Sijaintipaikka	Kävijät	Museotyyppi
1. Suomen taiteen museo Ateneum	Helsinki	244 631	taide
2. Nykytaiteen museo Kiasma	Helsinki	209 198	taide
3. Turun linna	Turku	128 487	kulttuurihistoriallinen
4. Linnanmäen museo	Helsinki	125 713	erikoismuseo
5. Hämeen linna	Hämeenlinna	116 793	kulttuurihistoriallinen
6. Olavinlinna	Savonlinna	116 384	kulttuurihistoriallinen
7. Suomen kansallismuseo	Helsinki	110 153	kulttuurihistoriallinen

Lähde: Museovirasto ja Tilastokeskus, Alueelliset kulttuuritilastot

niin Suomessa on lisäksi myös suuri joukko arkistoja, joita ylläpitävät erilaiset säätiöt. Helsingin kaupunginarkisto on Suomen neljänneksi suurin arkisto. Vuonna 1945 toimintansa aloittaneen Helsingin kaupunginarkiston kokoelmat käsittävät nykyisin noin 12 hyllykilometriä.

Suomen arkistot ovat tallentaneet hyvin ns. virallisen aineistonsa. Kansallisarkiston ja kaikkien muidenkin arkistojen taholla kannetaan kuitenkin huolta yksityisen aineiston kohtalosta. Suomi on kansalaisyhteiskunta. Keväällä 2004 oli Suomen virallisessa yhdistysrekisterissä lähes 122 000 yhdistystä. Pyrkimys on saada tallennettua arkistoihin kattavasti niin yhdistysten kuin tavallisten kansalaistenkin jälkeensä jättämiä asiakirjoja. Tällaista ns. yksityistä aineistoa on esimerkiksi Helsingin kaupunginarkiston kokoelmista hieman yli 10 prosenttia. Aiheellisesti kannetaan huolta, miten yksityinen puoli saadaan mahdollisimman edustavasti arkistoihin, jotta yhteiskunnasta jäisi tuleville polville ja yhteiskunnan tutkijoille mahdollisimman aito ja riittävä kuva.

LÄHTEET

- Museovirasto: www.museovirasto.fi.
- Suomenlinnan hoitokunta: www.suomenlinna.fi.

Ravintolamuseo Kaapelitehtaalla aloitti toimintansa 1999.

Kuva: Olga Vishnjakova

Suomenlinna

Helsingin edustalla noin kilometrin päässä keskustasta sijaitseva Suomenlinna, alunperin Sveaborg, Viapori, on Ruotsin vallan aikainen merilinnoitus ja saaristolaivaston tukikohta. Suomenlinnan yli 250-vuotias linnoitus merkittiin UNESCO:n Maailmanperintöluetteloon vuonna 1991 ainutlaatuisena eurooppalaisen sotilasarkkitehtuurin muistomerkkinä. Lähes 200 rakennuksen ja noin kuusi kilometriä pitkän linnoitusmuurin kunnossapidosta vastaa opetusministeriön alainen virasto, Suomenlinnan hoitokunta. Vuonna 2000 Suomenlinnan hoitokunta sai arvostetun Europa Nostra -palkinnon asiantuntevasta ja korkeatasoisesta restaurointityöstä.

Suomenlinnan linnoituksessa on seitsemän museota. Ne esittelevät muun muassa linnoituksen historiaa, Suomen puolustus-

ta ja sotahistoriaa sekä tullausten ja salakuljetuksen historian vaiheita ja nykypäivää. Sota-ajan leikkikalut ja pelit ovat yksi lelumuseon erikoisuuksista. Rantakasarmissa on myös galleria.

Suomenlinna on suosittu kulttuurikohte myös kiinnostavan kesäohjelmansa vuoksi. Kesäisin Suomenlinnassa järjestetään opastettuja kävelykierroksia ja tapahtumia kuten näyttelyitä, kesäteatteri, lastenkierros ja lasten teatteri, Viapori Jazz, Ilotituksen SM-kilpailu, purjehduskilpailu sekä useita konsertteja. Saarella toimii myös taidekoulu Maa.

Suomenlinnan alue on myös kiinnostava ulkoilu- ja virkistyskohte. Suomenlinnan uimarannat, kalliot ja nurmikot ovat monille tuttuja esimerkiksi piknikpaikkoina.

Päivi Selander

Suomenlinna.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Boy Hulden

JUHA SAMOLA

Elokuva ja video – helsinkiläisittäin

Lähes kaikki Suomessa elokuvateatterilevitykseen tulevat elokuvat saavat ensi-iltansa jossakin helsinkiläisessä teatterissa, valtaosa elokuvateattereiden lipputulosta kerätään Helsingissä, suurin osa elokuvatuotantoyhtiöistä, keskeiset elokuva-alan järjestöt ja instituutiot ovat Helsingissä. Myös elokuva-alan koulutuksen ja festivaalien sekä muiden av-alan tapahtumien kannalta Helsinki on yhä tärkeä, vaikka esimerkiksi alan ammattimaista koulutusta annetaan muuallakin.

Elokuvateatterit ja elokuvissa käyminen

Helsingissä oli 11 elokuvateatteria vuonna 2003 ja niissä yhteensä 45 teatterisalia. Seitsemässä teatterissa oli useampi sali. Finnkinon Tennispalatsissa oli suurin salimäärä, 14 salia, seuraavana oli kymmenellä salillaan Kinopalatsi. Seitsemän salin teattereita olivat Forum sekä yksityisen Bio City.

Teattereista ylivoimaisesti merkittävin on Tennispalatsi, jota erityisesti elokuvissa käyvä nuorisosuosii. Teatterikompleksin osuus Helsingin elokuvateattereiden lipputuloista ja kävijöistä oli noin 60 prosenttia ja koko Suomenkin luvuita noin 20 prosenttia. Tennispalatsin suurimpaan ja samalla maan suurimpaan saliin mahtuu 703 katsojaa. Monisaliteatterissa, multiplexissa, on kaikkiaan 2 700 paikkaa. Yhtä selvä kakkonen on Sandrew-Metronomen Kinopalatsi. Sen kymmenen salia vastaavat runsaan viidenneksen osuudesta Helsingin elokuvateattereiden lipputuloista ja kävijöistä. Kolmas teatteriryppäs on Finnkinon Forum, jossa on seitsemän salia ja jonka osuus on viiden prosentin luokkaa.

Elokuviin käyminen keskittyy Helsingissä varsin voimakkaasti. Kolmen suurimman teatterin salit vastasivat noin 70 prosentista kaupungin salikapasiteetista. Näiden teattereiden yhteenlaskettu osuus oli vuonna 2003 lähes 90 prosenttia kaupungin elokuvissa käynneistä laskettuna sekä lippu-

tulojen että kävijämäärien perusteella. Keskittyminen on lisääntynyt hieman vuodesta 1999, jolloin kolmen suurimman teatterin yhteenlaskettu osuus jäi vielä alle 80 prosenttiin.

Koko maan kannalta on Helsingin elokuvateattereilla suuri taloudellinen merkitys, joka tosin näyttää vähenevän. Helsingin elokuvateatterit vastasivat vuonna 2000 koko maan lipputuloista 40 prosentista (noin 19 miljoonaa euroa 47 me:sta). Vuonna 2003 Helsingin osuus oli 36 prosenttia.

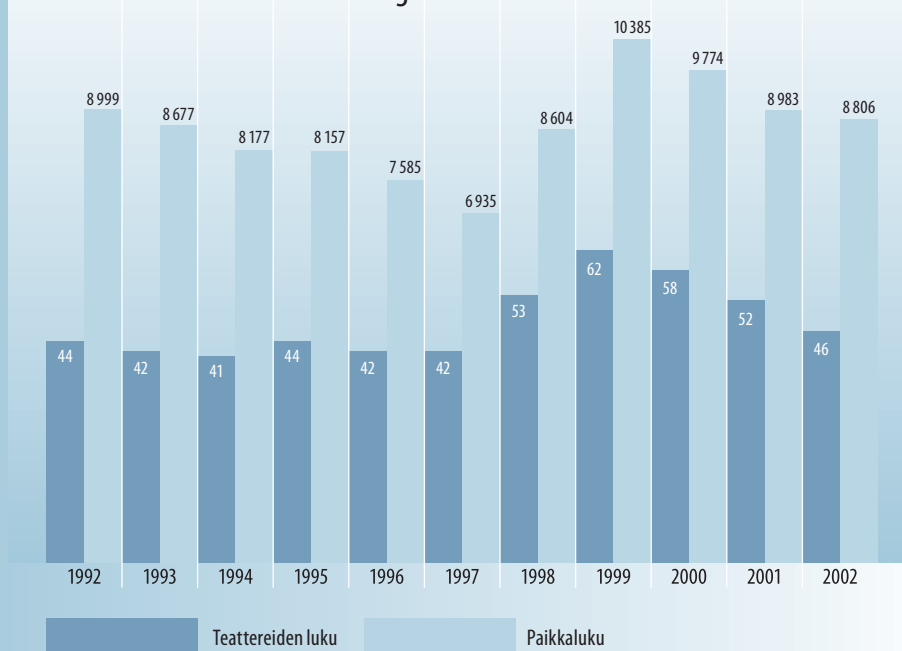
Helsingin elokuvateattereissa oli vuonna 2002 yhteensä 8 806 paikkaa, josta Tennispalatsin osuus oli noin 30 prosenttia. 1990-luvun lopulla paikkoja oli vielä yli 10 000, josta pudotus on ollut 15 prosenttia. Elokuvatereiden kultauteen eli 1950- ja 1960-lukuihin verrattuna istumapaikkojen määrä on vähentynyt peräti kahdella kolmasosalla.

Vuonna 2003 Helsingissä oli yhteensä 2,6 miljoonaa elokuvissa käyntiä, joka oli 35 prosenttia koko maan 7,3

Tennispalatsissa sijaitsee Helsingin kaupungin taidemuseon yksikkö, Kulttuurien museo ja 14 elokuviasia.

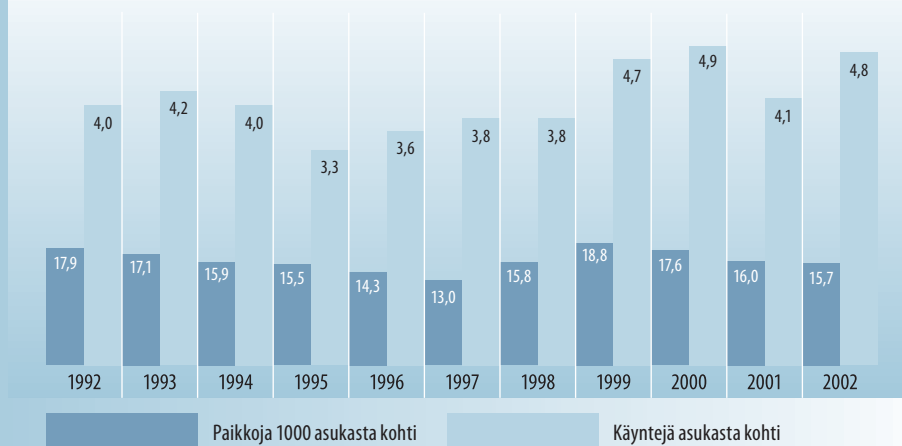
Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Matti Tirri

Kuvio 12.1 Elokvateattereiden lukumäärä ja paikat Helsingissä 1992–2002

Lähde: Suomen elokuvasäätiö ja Suomen elokuvateatteriiliitto

Kuvio 12.2 Elokvateattereiden toiminta 1992–2002

Lähde: Suomen elokuvasäätiö ja Suomen elokuvateatteriiliitto

miljoonasta käynnistä. Käyntejä oli 1,5 asukasta kohden koko maassa. Helsingissä asukaskohtaiset käynnit nousivat 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa lähelle viittä vuottaista käyntiä. Paras vuosi oli 2000, jolloin asukaskohtaisia käyntejä oli 4,9. Vuonna 2003 määrä oli laskenut 4,6 vuotuisen kertaan.

Elokvissa käyminen on meillä jakautunut epätasaisesti siten, että valtaosa ihmisistä ei käy elokuvissa. Tilastokeskus on tutkinut asiaa viimeksi vuonna 2002 vapaa-aikatutkimuksessaan. Viimeisen puolen vuoden aikana elokuvissa käyvien osuus on ollut 1980-luvulta saakka noin 40 prosenttia ja 37 prosenttia vuonna 2002. Yksi elokuvissa käyntejä selittävä tekijä on teattereiden valtakunnallinen jakautuminen: noin 60 prosentissa Suomen kunnista ei ole elokuvateatteria. Elokvissa käyvät eniten nuoret, ja 15–24-vuotiaiden ikäryhmästä oli 70 prosenttia käynyt elokuvissa kuluneen puolen vuoden aikana.

Pääkaupunkiseudulla asuvat käyvät elokuvissa selvästi keskimääräistä yleisemmin. Vuonna 2002 oli 15 vuotta täyttäneistä käynyt 55 prosenttia elokuvissa viimeisen puolen vuoden aikana. Vähintään kerran kuukaudessa kävijöitä oli viidesosa.

Esitetyt elokuvat

Kotimainen elokuva tuli uudestaan katsojien suosioon 1990-luvun lopulla. Vuonna 1999 kotimaisten elokuvien katsojamäärät nousivat eurooppalaiselle tasolle: joka neljäs oli katsonut kotimaisen elokuvan. Kolmella elokuvalla oli yli 300 000 katsojaa: *Rukajärven tie*, *Häjyt* ja *Poika ja ilves*. Vuonna 2003 *Pahat pojat* sai yli 600 000 katsojaa.

Suomalaisen dokumenttielokuvan asema on kohentunut, ja sen nykyinen kultakausi alkoi 1990-luvun puolessa välissä. Tämä näkyy muun muassa dokumenttielokuvien säännöllisenä esittämisenä elokuvateattereissa. Vuosittain

on ollut vähintään kolmen kotimaisen dokumenttelokuvan ensi-ilta 2000-luvun puolella.

Katsojien paluuta elokuvateattereihin siivittivät 1990-luvun loppupuolella suomalaisten elokuvien kansalliset ja varsin perinteiset aiheet. Tältä osin palattiin 1950-luvun elokuvaan, jossa oli tyypillistä jyrkkäkin maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu. Modernit kaupunkikuvaukset syntyivät 1960-luvulla, jolloin usein itse kaupunki – lue: Helsinki – näytteli yhtä pääosaa. Aiempaan tapaan kaupunkia ei kuitenkaan enää nähty turmion tyyssijana, vaan ihmisen luonnollisena elinympäristönä. Sen sijaan maaseutuun liitettiin usein jotakin ahdistavaa. 1980-luvulle tultaessa vastakkainasettelu lieveni ja samalla väheni kaupunkiin tai maaseutuun liittyvä symbolinen merkitys.

Helsinki-keskeisiä fiktiivisiä elokuvia on tehty kautta suomalaisen elokuvan historian, ja esimerkiksi uudemmista ohjaajista Aki Kaurismäki on leimallisesti nimenomaan

Populaarimusiikkia Vittulajänkältä, ohjaus Reza Bagher (2004). Elokuva perustuu Mikael Niemen samannimiseen menestysromaanin. Kuvassa Filip Pachuchi (Holgeri), Andreas af Enehjelm (Niila), Ville Kivelä (Erkki) ja Max Endersfors (Matti). Kuva: Solar Films Inc. / Fredrik Broman

Taulukko 12.1 Suurimmat elokuvateatteripaikkakunnat katsojamäärän mukaan 2001

Elokuvateatteripaikkakunta	Elokuvasaleja	Elokuviissa käyntejä, 1 000 kpl	Osuus kaikista elokuviissa käyneistä, %	Käyntejä asukasta kohti	Osuus liikevaihdosta, %
Helsinki	52	2 302	36,9	4,1	38,1
Tampere	19	578	9,3	2,9	9,2
Turku	19	453	7,3	2,6	7,1
Oulu	9	249	4	2	4,1
Jyväskylä	8	237	3,8	2,9	4
Pori	6	149	2,4	2	2,5
Lahti	6	144	2,3	1,5	2,3
Kuopio	6	127	2	1,5	2
Koko maa	336	6 232	100	1,3	100

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Filmikamari

Taulukko 12.2 Esitetyt elokuvat ja elokuvateatterileisö elokuvien alkuperämaittain 2001

Alkuperämaa	Esitettyjä elokuvia		Katsotuja 1 000 henkeä	
	Kpl	%		%
Kotimaiset	44	11,4	646	10,3
Muut EU-maat	81	21,0	893	14,2
Muu Eurooppa	6	1,6	25	0,4
Eurooppalaiset yhteistuotannot	23	6,0	59	0,9
Eurooppa yhteensä	154	40,0	1 622	25,8
Josta muut pohjoismaat	23	6,0	234	3,7
Yhdysvallat	202	52,5	4 318	68,7
Muut maat	21	5,5	316	5,0
Muut yhteistuotannot*	8	2,1	31	0,5
Yhteensä	385	100,0	6 288	100,0

* Sisältää myös osittain eurooppalaiset yhteistuotannot.

Lähde: Tilastokeskus ja Suomen Filmikamari

Helsingin kuvaaja. Vielä on ehkä liian aikaista puhua trendistä, mutta viime vuosien kotimaisten elokuvien suosio viittaa siihen, että kaupunkikuvauksilla on taas kysyntää. Nuorista kaupunkilaisista kertovat elokuvat ovat katsojien mieleen. Myös helsinkiläiset lähiöt ovat päässeet elokuvien tapahtumapaikoiksi.

Käytännössä kaikki Suomeen tuotavat elokuvat saavat ensi-iltansa jossakin Helsingin keskustan teatterissa, vaikka niitä voidaan näyttää samanaikaisesti myös monessa muussa kaupungissa. Ensi-iltojen määrä on vaihdellut 1990-luvulla varsin huomattavasti ja on vähentynyt selvästi. Vielä 1980-luvun alussa ensi-iltoja oli reilusti yli 200, mutta lähes koko 1990-luvun niitä oli noin 150. Vuonna 2003 elokuvateattereihin tuotiin 177 elokuvaa. Elokuvien maahantuonti on hajaantunut ja pienempiä toimijoita on tullut mukaan. Tämä on näkynyt ohjelmistossa, siten että tarjolla on säännöllisesti eurooppalaisia elokuvia. Yhdysvaltalaisen elokuvan valta-asema on toki edelleen kiistaton. Sen osuus on yli 50 % ensi-illoista. Mutta vielä 1990-luvun alussa amerikkalaisten elokuvien osuus oli noin 70 %.

Helsingin katsotuimmat elokuvat

Helsingissä katsotuimmat elokuvat eroavat jonkin verran koko maassa katsotuimmista. Kymmenen suosituimman elokuvan katsojat vastasivat vain noin neljäosasta koko maan suosituimpien elokuvien katsojista. Elokuvien laajempi tarjonta hajauttaa katsojia.

Elokuvatuotanto

Suomessa on kaksi elokuvatuottajien järjestöä. Suomen elokuvatuottajien keskusliittoon kuului vuoden 2003 lopussa 37 tuotantoyhtiötä, joista 28:n yhtiön kotipaikka oli Helsinki. SATU ry:ssä, Suomen audiovisuaalisen alan tuotta-

Taulukko 12.3 Helsingin ja Suomen katsotuimmat elokuvat vuonna 2003

Helsinki	katsojia	Koko Suomi	katsojia
1. Matrix Reloaded	111 500	1. Pahat pojat	614 757
2. Taru Sormusten Herrasta – Kaksi tornia	108 200	2. Taru Sormusten Herrasta – Kaksi tornia	466 154 ¹⁾
3. Pahat pojat	100 300	3. Matrix Reloaded	333 929
4. Taru Sormusten herrasta – Kuninkaan paluu	94 000	4. Bruce – taivaan lahja	279 105
5. Bruce – taivaan lahja	84 100	5. Johnny English	260 978
6. Pirates of Caribia	75 000	6. Sibelius	252 388
7. Nousukausi	67 700	7. Pirates of Caribia	244 251
8. Terminator 3	59 800	8. Nasun suuri elokuva	224 968
9. Johnny English	54 700	9. Helmiä ja sikoja	211 768
10. Helmiä ja sikoja	43 000	10. Terminator 3	191 859

1) Kokonaiskatsojamäärä, mukana aiempia vuosia

Lähteet: Helsingin elokuvien osalta Finnino Oy ja Sandrew-Metronome Finland Oy Ab
Koko maan osalta Helsingin Sanomien NYT-liite ja elokuvien levittäjät

jat -yhdistyksessä oli 104 jäsenyritystä, joista helsinkiläisiä oli 73. Keskusliitoilla oli jonkin verran päällekkäisiä jäseniä, mutta arviolta noin 70 prosenttia tuotantoyrityksistä sijaitsi Helsingissä. Tästä seurasi luonnollisesti, että huomattava osa Suomen audiovisuaalisesta tuotannosta tehtiin Helsingissä. SATU ry:n arvio oli, että 85 prosenttia tuotannoista toteutettiin Helsingissä vuonna 2003.

Pitkien elokuvien koko vuoden 2003 tuotanto oli 11 elokuvaa. Niistä viitisen tehtiin joko kokonaan tai osittain Helsingissä. Tämä johtui osittain elokuvien sisällöistä: kaikki elokuvat eivät voi tapahtua Helsingissä. Toinen syy on taloudellinen. Alueellisia elokuvatuotantokeskuksia on parina viime vuotena perustettu ainakin Ouluun, Nakkilaan ja Joensuuhun. Nämä houkuttelevat tuotantoja pois pääkaupunkiseudulta muun muassa keskitetyillä tuotantopalveluilla. Lisäksi keskuskeskukset pystyvät auttamaan tuotantojen rahoituksessa.

Osoituksena dokumenttielokuvan vahvasta asemasta perustivat seitsemän dokumenttaristia Elokuvatuotantoyhteisö Elefantin vuonna 2000. Yhteisö toimii Helsingin Senaatintorin Elefantti-korttelissa. Yhteisöön kuuluu nykyisin kahdeksan dokumenttielokuvan ohjaajaa/tuottajaa. Valmiita tai juuri valmistuvia elokuvia oli vuoden 2003 lopussa kymmenkunta.

Molemmat suomalaiset elokuvalle tukea myöntävät laitokset, Suomen elokuvasäätiö ja Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus (AVEK), sijaitsivat myös Helsingissä. Alueellisia tukirakenteita on muodostumassa, esim. Pohjoinen elokuva- ja mediakeskus Oulussa, mutta edelleenkin elokuvan tukipäätökset tehdään Helsingissä.

Isältä pojalle on elokuva lapsuudesta ja isyydestä. Elokuva kertoo isien ja poikien suhteista ja sukupolvien välisestä kuilusta yhden suvun kautta; elokuvan päähenkilöt edustavat neljää miespolvea. Kuva: Marko Mäkinen

Video

Videonauhuri on nykyisin lähes joka kodissa. Se oli vuonna 2003 lähes 80 prosentissa kotitalouksista. Videotallennemarkkinat ovat sen sijaan murroksessa, mikä johtuu uuden tallennustekniikan läpilyönnistä. DVD-tallenteet korvaavat videokasetin. Jos muutosvauhti seuraa musiikin puolella tapahtunutta siirtymää LP-levystä CD-levyyn, syrjäytyy VHS-kasetti muutamassa vuodessa. Kotitalouksissa video kuitenkin jatkaa elämäänsä huomattavasti pitempään.

Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksen 2002 mukaan video-ohjelmien vuokraus ja ostaminen on yleistä lukuun ottamatta aivan vanhimpia ikäryhmiä. Kaikista kymmenen vuotta täyttäneistä 68 prosenttia on joskus vuokranut ja 65 prosenttia ostanut videoelokuvan. Pääkaupunkiseudulla on joskus vuokranneita 77 prosenttia ja ostaneita 70 prosenttia. Pääkaupunkiseudulla asuvista joskus video-ohjelmia kirjastosta lainanneita on 43 prosenttia, muualla Suomessa 39 prosenttia.

Suomen elokuva-arkiston esitysten paikka on elokuvateatteri Orion, jonka sisustus on säilynyt alkuperäisenä ja edustaa funkistyyliä.

Kuva: Olga Vishnjakova

DVD-tallenteella olevan ohjelman on pääkaupunkiseudulla asuvista 15 vuotta täyttäneistä joskus vuokranut 38 prosenttia ja ostanut 43 prosenttia. Kulutus näyttää suosivan jonkin verran omaksi hankkimista vuokrauksen sijasta. Samasta asiasta kertoo tallennemarkkinoiden taloudellinen rakenne: 85 prosenttia DVD-tallenteiden liikevaihdosta oli peräisin myyntitallenteista vuonna 2003.

Pääkaupunkiseudulla on hieman tavallisempaa katsoa ohjelmia videolta kuin muualla maassa. Videoita katsoi 15 vuotta täyttäneistä asukkaista vähintään kerran viikossa 36 prosenttia, koko maassa vastaava osuus oli 31 prosenttia. DVD on välineenä vasta tulossa. Koko maasta kaksi kolmasosaa ja pääkaupunkiseudulta 58 prosenttia ei ollut vielä katsonut ohjelmia DVD:ltä. Kerran viikossa DVD:tä käytti vastaavasti kuusi ja kahdeksan prosenttia.

Muu elokuvakulttuuritarjonta

Helsingin kaupungissa tarjotaan elokuvakulttuuria tavallisten elokuvateattereiden lisäksi muun muassa Suomen elokuva-arkiston näytöksissä. Arkisto hoitaa erilaisia elokuvakulttuurin edistämiseen kuuluvia tehtäviä alkaen vanhojen elokuvien restauroimisesta ja elokuvaan liittyvästä tutkimus- ja julkaisutoiminnasta säännölliseen elokuvien esitystoimintaan. Elokuva-arkiston pääesitysfoorumi on elokuvateatteri Orion, jonka arkisto sai käyttöönsä vuonna 1984. Teatteriin mahtuu 216 katsojaa. Siellä kävi vuoden 2003 aikana noin 50 000 katsojaa lähes 900 näytöksessä. Elokuvia esitettiin noin 500 kappaletta.

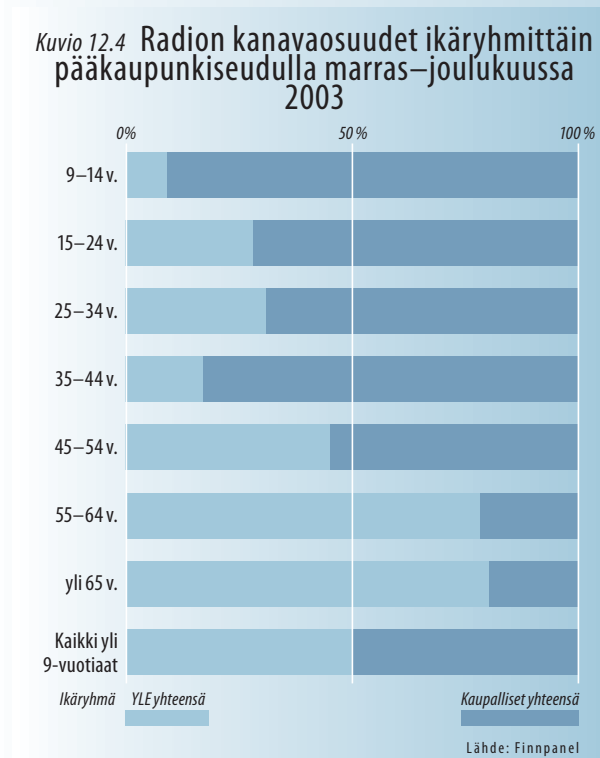
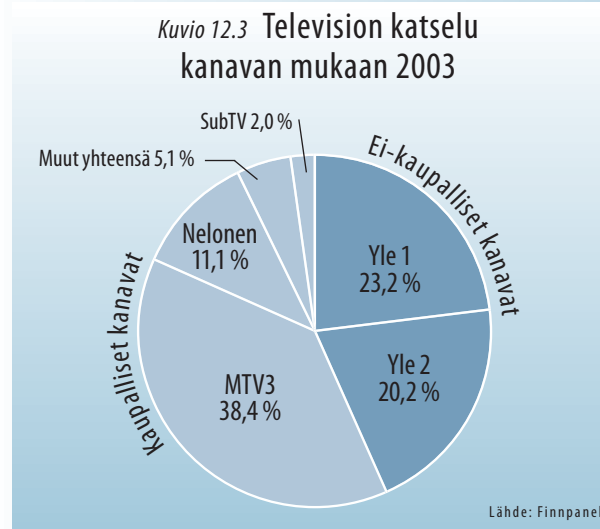
Lisäksi elokuvakulttuuria on tarjolla eri festivaaleilla, joita järjestää esimerkiksi Suomen elokuvakontakti. Se on elokuvantekijöiden 1970-luvulla perustama lyhyt- ja dokumenttielokuvien levitykseen keskittynyt järjestö. Elokuva-kontakti toteuttaa myös vuosittain lyhytelokuvaan keskittävää Kettupäivät-festivaalia. Vuoden 2003 tapahtuma oli

järjestyksessä jo 20. Se painottuu ehkä enemmän elokuva-alan kuin suuren yleisön suuntaan. Valtakunnallisestikin se on tärkeä alan opiskelijoiden elokuvien katselmuksena.

Pitkän elokuvan kannalta tärkein festivaali on Helsinki International Film Festival, joka tunnetaan myös Rakkautta&Anarkiaa-festivaalin nimellä. Vuonna 2003 festivaalille osallistui 40 000 katsojaa. Elokuvien määrä on kasvanut 20 elokuvasta 90 elokuvaan. Elokuvanäytöksiä oli 250. Festivaalin käytössä on kahdeksan salia Helsingin keskustassa.

LÄHTEET

- Elokuvatuotantoyhteisö Elefantti.
- Finnkino Oy.
- Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.
- Helsingin dokumenttielokuvafestivaali ry.
- Helsingin kaupungin kirjasto.
- Helsingin Sanomat, NYT-liite.
- Helsingin tekniikan alan oppilaitos, av-viestintä.
- Helsinki International Film Festival ry.
- Länsi-Suomen tv- ja elokuvakeskus.
- Rautakirja-yhtymä.
- Sandrew-Metronome Finland Oy Ab.
- Suomen audiovisuaalisen alan tuottajat ry.
- Suomen elokuva-arkisto.
- Suomen elokuvakontakti ry.
- Suomen elokuvasäätiö.
- Suomen elokuvatoimistojen liitto ry.
- Suomen elokuvatuottajain keskusliitto ry.
- Suomen Filmikamari ry.
- Taideteollinen korkeakoulu.
- Tani, Sirpa: Kaupunki Taikapeilissä. Helsinki-elokuvien mielenmaisemat – maantieteellisiä tulkintoja. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1995:14.
- Tilastokeskus. Vapaa-aikatutkimus 2002, julkaisematon.

Helsingin viestintärakenteen erityispiirteitä

Helsingin ja koko pääkaupunkiseudun viestintärakenne on erikoinen verrattuna maan muihin alueisiin. Yhtäältä seutu on valtakunnallinen viestinnän keskus, ajatellaanpa vaikka Pasilan viestintäkeskuksia tai alun perin paikallista sanomalehteä, jolla on valtakunnallisen suurlevikkisen sanomalehden valta-asema Helsingissä. Toisaalta valtakunnallinen ja paikallinen viestintä yhdistyvät ja keskittyvät Helsingissä ja koko pääkaupunkiseudulla. Tiheästi asutulla alueella viestinnällä on laaja yleisö ja paikallinen viestintä etsii jatkuvasti tehtävänsä.

Helsingin paikallisen viestinnän toimijoiden määrä on muuttunut viime vuosina fuusioiden ja ketjuuntumisen myötä. Viestintäteknologian kehitys luo uusia mahdollisuuksia uusille toimijoille ja yhä keventyvä sekä halvempi laitekanava antaa mahdollisuuksia myös pienen mittakaavan tuottajille. Mielenkiintoisimpia odotuksia kohdistuu tulevan vuorovaikutteisen digi-TV:n mahdollisuuksiin – siis järjestelmään, jonka sisältöjä voidaan tuottaa myös ”alhaalta ylöspäin” ja ”viereltä vierelle”.

Sähköinen viestintä

Sähköisen viestinnän nopea kehitys perustuu uuden teknologian lisäksi avartuvaan viestintälainsäädäntöön. Teknologia kehittyy nopeammin kuin perinteisiä tuotantomalleja toistavat sisällöt. Ohjelmistotarjonnan kasvu purkautuu erilaisina formaattikokeiluina, kohderyhmitettyinä yleisöhakuisuuksina sekä toinen toisiansa seuraavina sisältörendeinä.

Television kanavavaihtoehtojen määrä vaihtelee neljästä useisiin kymmeneen välitysverkosta riippuen (analogiset maanpäälliset, kaapeli- tai satelliittiverkot). Vuonna 1980 suomalainen televisio saavutti yhdellä ohjelmalla yli kolme miljoonaa katselijaa eli lähes koko aktiiviväestön – nyt yleisömmääräennätykset ovat runsaat miljoona ohjelmaa kohden. Samalla viestinnän tarjonnan kasvu on jakanut yleisöä entistä pienempiin vastaanottajaryhmiin. Ihmisten ja kuluttajien kohderyhmittäminen pyrkii löytämään ohjelmille omat kohdeyleisönsä.

Vuonna 2004 pääkaupunkiseudulla on kuultavissa 29 radioasemaa, joten valinnanvaraa riittää. Radioasemien ja -kanavien kohderyhmittäminen sisällöillään (pääasiassa musiikki- tai erityisryhmäprofilointi) edellyttää melko laajaa ns. yleisöpeittoa. Lähipaikallisuuksiin, esimerkiksi kaupunginosiin paikallisradiot eivät ole juuri asemoituneet. Silti moni radioasema on pystynyt sinnittelemään muuttaman prosentin päivittäisten kuuntelijatavoitavuuksien ja melko lyhyiden päi-

vittäiskuunteluajojen voimin. Kohderyhmittäminen ja imagollisesti erikoistuminen on ollut tällaisten radioasemien ”eloonjäämisoppi”.

Laajahkon yleisön kanavana valtiollisen radio- ja televisioyhtiön Radio Suomi on pystynyt ylläpitämään pääkaupunkiseudulla johtavan yleisöosuuden 30 prosentin yleisöllä (marras–joulukuu 2003, Finnpanel). Kuunteluosuudet ovat viimeisten tietojen mukaan Ylen viidellä radiokanavalla 50 prosenttia ja kaupallisilla samoin 50 prosenttia. Kokonaisuutena pääkaupunkiseudun radiotarjonta on monipuolista, mutta samalla melko vähän paikallisista tahoista kumpuavaa.

Verkkoviestinnällä on erityinen rooli paikallisessa viestinnässä. Mielenkiintoista onkin se, että tänään ns. suuri yleisö hahmottuu helposti paikallisuuskien tasoilla. Tämä tapahtuu yhteisten etujen ja paikallisten intressien kautta, jolloin jakoa kohderyhmiin ei välttämättä tarvita. Uusin 2000-luvun viestintäteknologia tarjoaa mahdollisuuksia murtaa yksisuuntainen viestintäkäsitys ja -käytäntö sekä ottaa haltuun uusia julkisuustasoja (paikallinen, eri perustein verkottuva, alueellinen, profiloitunut globaalinen jne.).

Yksi jo testattu toimintamalli löytyy paikallisista ja alueellisista internet-pohjaisista viestintäverkoista. Niiden tuotantomalleihin on liitetty mm. kevyin monikameravalmiuksin varustettu yhteisöstudio, mediapaja, paikallinen laajakaistaverkko, paikallislehti sekä paikallisinformaation tukeutuva kotisivusto monine sisältöaihioineen. Yhteinen voimavara ja talous perustuvat mahdollisen julkisen tuen lisäksi sekä vapaaehtoistyöhön että käyttö- ja ilmoitustuloihin.

Lehdistö

Lehdistön kehitys Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla on ollut sekä keskittyvää että erikoistuvaa. Sanomalehdistö on keskittynyt ja samalla monialaistunut (vrt. *Helsingin Sanomat* ja *Ilta-Sanomat* liitteineen sekä yhdistettynä nettiversioihin ja TV4-kanavaan). Taloudellisesti menestyvät aluelehdet ovat fuusioineet itselleen paikallislehtiä, kuten kansalaislähtöisyydestään tunnetun *MaTaPuPu*-lehden (Malmi–Tapanila–Pukinmäki–Puistola). Alueelliset ilmaisjakelulehdet – esimerkiksi *Alueuutiset* ja *Länsiväylä* – pyrkivät kuitenkin palvelemaan myös kaupunkia ja seutua rajatumpia aluekokonaisuuksia resurssiensa mukaan.

Ilmaiset, mutta ei jaetut lehdet, ovat pääkaupunkiseudun uusia mediavaikuttajia. Liikennevälineissä saatavat uutislehdet (kuten *Metro* ja *Uutislehti 100*) sekä kaupunkielämän viihdemaailmaan keskittyneet ”opaslehdet” (kuten *City ja Nöjesguiden*) ylläpitävät omaa valikoivaa markkinoinnillista julkisuuttaan.

Suuren yleisön tavoittaminen pääkaupunkiseudulla

Suur-Helsingin seudun tietty hajanaisuus ilmenee viestinnän kentällä. Viestintärakenne etsii yhä uusia muotojaan. Monet lähiöt ja aluekeskukset ovat tiiviisti rakennettuja ja ne vastaavat väestömäärältään muutaman neliökilometrin alueella pienten tai keskikokoisten kaupunkien väestömääriä. Esimerkiksi Helsingin Läntisen suurpiirin asukasluku vastaa likimain Lahden kaupungin väestömääriä. Helsingissä paikallinen viestintä ei ole vielä kyennyt hyödyntämään suuria alueittaisia väestöpohjia osa-alueittaisiin tarpeisiin ja vastaamaan alueellisten väestöjen tarpeisiin, vaan on vasta kehityksessä uusiin muotoihinsa.

Lähitalous ja asukkaat ovat uuden muutosdynamiikan hyötyjiä, mikäli sekä paikallinen, alueellinen ja seudullinen viestintä löytävät keskinäisen tasapainonsa. Tärkeää on myös se, että laaja pääkaupunkiseutu on tietoyhteiskuntakehityksen ja ns. uuden median kehityksen eräänlainen koekenttä – alueella on yli miljoona asukasta ja niiden kulttuurinen asemoituminen on omintakeista paikallisine taustoineen. Tässä mielessä pääkaupunkiseutu on muuttuvan viestinnän eräänlainen laboratorio, jossa esimerkiksi lähitalous ja paikalliset yhteisöt pyrkivät kehittämään edullisia ja tehokkaita viestinnällisiä ratkaisujaan.

Kimmo Salminen

Dokumenttielokuvat löysivät yleisönsä

DocPoint-festivaaleilla näytettiin lähes sata elokuvaa noin 80 näytöksessä vuonna 2004. Suosituimmat elokuvat olivat kotimaisia, joita oli lähes puolet festivaalin ohjelmistosta. Kotimaisia ensi-iltoja oli kuusi. Helsingin keskustassa festivaalin käytössä oli kuusi elokuvastudioa mm. Bio Rex, Forum 1 ja Kiasman auditorio. Kotimainen sarja myös uusittiin festivaalia seuranneella viikolla Malmitalon näytöksissä.

Festivaalit järjestettiin vasta kolmannen kerran, silti elokuvien katsojamäärä oli noin 14 000 ja kokonaiskävijämäärä noin 19 000 henkilöä. Näillä luvuilla festivaali sijoittui maailman kymmenen suurimman dokumenttielokuvafestivaalin joukkoon. Ensimmäisillä festivaaleilla vuonna 2002 kävijöitä oli 6 300 ja seuraavana vuonna 12 500.

Juha Samola

Taulukko 12.4 Rekisteröidyt television käyttöilmoitukset 1 000 asukasta kohti 1995–2002

	1 000 asukasta kohti		
	1995	2000	2002
Helsinki	387	391	382
Espoo	348	359	349
Vantaa	364	373	366
Tampere	412	408	400
Turku	410	413	402
Oulu	372	381	374
Koko maa	374	386	386

Lähde: Viestintävirasto

Taulukko 12.5 Radion kuunnelluimmat kanavat pääkaupunkiseudulla marras–joulukuussa 2003

	Kanavaosuus (%) koko vrk ¹
YLE yhteensä	51
YLE Radio Suomi	34
YLE Radio 1	9
Kaupalliset yhteensä	49
Radio Nova	11
Energy/NRJ	7
Sävelradio	6
Kiss FM	5

¹ Kanavaosuus (%): Kanavan osuus kaikkien kuuntelijoiden radion kuunteluun käyttämästä ajasta vrk:ssa keskimäärin (=markkinaosuus)
Väestö ja tutkimusjoukko: Pääkaupunkiseutu (Helsinki)
Kaikki yli 9-vuotiaat suomenkieliset 0,813 milj.

Lähde: Finnpanel Oy/KRT

Taulukko 12.6 Helsingissä 5–7 kertaa viikossa ilmestyvien sanomalehtien levikki 2001–2003, viisi suurinta

	2001	2002	2003
Helsingin Sanomat arki, Helsinki	436 009	431 262	429 244
Iltasanomat, Helsinki	218 829	204 820	198 693
Iltalehti, Helsinki	134 777	126 321	121 267
Kauppalehti, Helsinki	85 292	83 113	80 894
Huvudstadsbladet arki, Helsinki	52 175	50 845	49 770

Lähde: Levikintarkastus Oy

TIMO ÄIKÄS

Taide- ja kulttuurialojen opetus

Helsingissä taiteen ja kulttuurin opetus ilmenee monimuotoisena ja monella eri tasolla. Osa siitä on lasten ja nuorten taidekasvatusta, osa ammatillista kulttuurialan koulutusta, osa tähtää omaehtoisen taideharastusten edistämiseen, osa on yliopistotasoisista taideopetusta huipputasolla jne.

Taiteen perusopetus

Laki taiteen perusopetuksesta (1999) määrittelee taiteen perusopetuksen tavoitteelliseksi tasolta toiselle eteneväksi, ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettäväksi eri taiteenalojen opetuksiksi, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen tai korkea-asteen koulutukseen. Taiteen perusopetusta annetaan mm. musiikkioppilaitoksissa, kuvataidekouluissa, tanssioppilaitoksissa ja muissa oppilaitoksissa.

Helsingin kaupungin opetusviraston ammatillista koulutusta esittelevät NextGate-messut Wanhassa Satamassa syksyisin. Kuvassa seppämestarin näytös.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Mari Hohtari

Taiteen perusopetus voi perustua sekä yleiseen oppimäärään että laajaan oppimäärään.

Koko maassa taiteen perusopetuksessa oli mukana lähes 102 000 opiskelijaa vuonna 2002. Määrä on lisääntynyt huomattavasti, sillä esim. vuonna 1994 opiskelijoita oli run-

saat 76 000. Helsingissä taiteen perusopetuksessa oli noin 10 500 opiskelijaa, koko pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) runsaat 20 500 opiskelijaa.

Taiteenaloista ylivoimaisesti eniten oppilaita Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla on musiikin opetuksessa: Helsingissä 5 114, pääkaupunkiseudulla 9 955. Tämä koskee oppilaiden määrää, opettajien määrää ja opetustuntien määrää. Verrattuna koko maahan Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla on suhteellisesti enemmän oppilaita tanssin ja mu-

Taulukko 13.1 Taiteen perusopetus pääkaupunkiseudulla 2002

Sijaintikunta	Tytöt	Pojat	Kaikki	< 7 v	7–15 v	>15
Taiteen perusopetus yhteensä pääkaupunkiseudulla	15 591	4 925	20 516	4 200	12 527	3 789
■ Helsinki	8 022	2 470	10 492	2 311	5 962	2 219
■ Espoo	3 695	1 238	4 933	664	3 455	814
■ Vantaa	3 533	1 095	4 628	1 194	2 777	657
■ Kauniainen	341	122	463	31	333	99
Musiikki						
Pääkaupunkiseutu yhteensä	6 698	3 257	9 955	1 394	6 295	2 266
■ Helsinki	3 444	1 670	5 114	374	3 438	1 302
■ Espoo	1 591	827	2 418	271	1 608	539
■ Vantaa	1 462	680	2 142	730	1 064	348
■ Kauniainen	201	80	281	19	185	77
Tanssi						
Pääkaupunkiseutu yhteensä	5 487	306	5 793	2 403	2 517	873
■ Helsinki	3 632	165	3 797	1 735	1 399	663
■ Espoo	856	14	870	250	508	112
■ Vantaa	999	127	1 126	418	610	98
Kuvataide ja arkkitehtuuri						
Pääkaupunkiseutu yhteensä	2 480	1 167	3 647	316	2 866	465
■ Helsinki	739	616	1 355	192	982	181
■ Espoo	859	291	1 150	92	952	106
■ Vantaa	742	218	960	20	784	156
■ Kauniainen	140	42	182	12	148	22
Teatteritaide						
Pääkaupunkiseutu yhteensä	559	114	673	31	518	124
■ Helsinki	111	11	122	10	68	44
■ Espoo	238	58	296	14	244	38
■ Vantaa	210	45	255	7	206	42
Käsityö						
■ Helsinki	96	8	104	0	75	29
■ Vantaa	40	-	40	-	40	-
Sirkustaide						
■ Espoo	151	48	199	37	143	19
■ Vantaa	20	6	26	-	26	-
Sanataide						
■ Vantaa	60	19	79	19	47	13

Lähde: Taiteen perusopetuksen vuosikirja 2002

Taulukko 13.2. Taiteen perusopetuksen opettajat ja opetustunnit Helsingissä 2002

	Opettajat yhteensä	päätoimiset	sivutoimiset	Opetustunnit	Opetustunnit/oppilas
Yhteensä	740	332	408	269 971	25,7
■ Musiikki	609	300	309	236 537	46,3
■ Tanssi	61	20	41	20 794	5,5
■ Kuvataide ja arkkitehtuuri	45	8	37	10 189	7,5
■ Teatteritaide	17	1	16	1 666	13,7
■ Käsityö	8	3	5	785	7,5

Lähde: Taiteen perusopetuksen vuosikirja 2002

siikin aloilla. Erityisesti Helsingissä tanssin oppilaiden suhteellinen osuus on selvästi suurempi kuin pääkaupunkiseudun muissa kunnissa ja koko maassa.

Niin Helsingissä, pääkaupunkiseudulla kuin koko maasakin tyttöjen osuus taiteen perusopetuksessa on hallitseva. Tanssissa tyttöjen osuus on suurin.

Helsingissä oli taiteen perusopetuksessa päätoimisia opettajia 332 ja sivutoimisia 408 eli yhteensä 740. Kaikista opettajista 82 prosenttia oli musiikissa. Opetustunteja Helsingissä annettiin kaikkiaan 269 971 tuntia. Näistä peräti 88 prosenttia oli musiikin opetustunteja.

Yliopistotason opetus

Suomessa on neljä taideyliopistoa: Taideteollinen korkeakoulu, Sibelius-Akatemia, Teatterikorkeakoulu ja Kuvataideakatemia. Vuonna 2002 näissä oli yhteensä 3 850 opiskelijaa. Ylempiä korkeakoulututkintoja suorittavia opiskelijoista oli 2 873, alempia korkeakoulututkintoja suorittavia 665 ja jatkotutkintoja suorittavia 312. Sisäänpäisy taidekorkeakouluihin on keskimääräistä vaikeampaa, esim. vuonna 2002 teatterin ja tanssin sekä kuvataiteen aloilla vain noin kuusi prosenttia hakeneista hyväksyttiin. Edellä mainittujen Helsingissä sijaitsevien taideyliopistojen lisäksi taidealoja yliopistotasolla voi opiskella Tampereen yliopistossa, Lapin yliopistossa ja Teknillisessä korkeakoulussa, Turun yliopistossa, Åbo Akademiassa, Jyväskylän yliopistossa ja Sibelius-Akatemian Kuopion osastolla.

Taideyliopistot

Taideteollisessa korkeakoulussa voi suorittaa käsi- ja taide-teollisen alan yliopistollisia tutkintoja ja valita yli kahdeskymmenestä koulutusohjelmasta. Alan yliopistollisia tutkintoja ovat: taiteen kandidaatin tutkinto, taiteen maisterin

tutkinto ja taiteen tohtorin tutkinto. Ylemmän korkeakoulututkinnon (maisteri) keskimääräinen suorittamisaika (mediaani) oli 6,5 vuotta, hieman keskimääräistä (6,0) pitempi aika. Kansainvälisyyden muotoja ovat mm. opiskelija- ja opettajavaihto, yhteistyösopimukset eri maiden oppilaitosten kanssa sekä kansainväliset verkostot ja yhteistyöfoorumit. Taideteollinen korkeakoulu on olennainen osa ympärilleen, Helsingin Arabianrantaan nousevaa muotoilun, median ja taiteen kaupunginosaa.

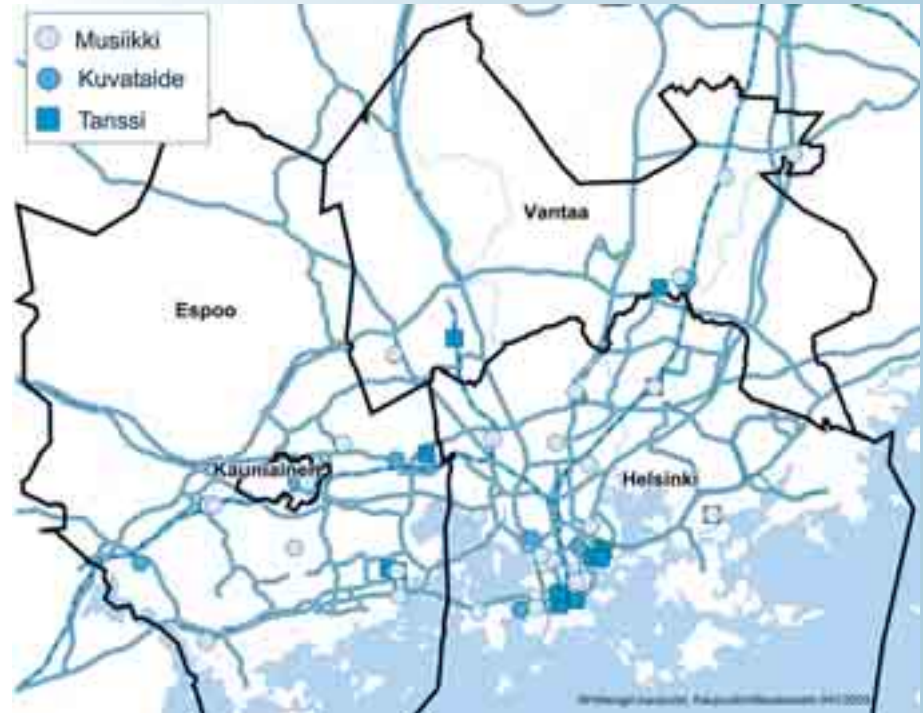
Sibelius-Akatemia on Suomen ainoa ja yksi Euroopan suurimmista musiikkiyliopistoista. Opiskelijoita vuonna 2002 oli hieman yli 1 500. Ylemmän korkeakoulututkinnon keskimääräinen suorittamisaika oli 7 vuotta. Sibelius-Akatemiassa ulkomaalaisten opiskelijoiden osuus on suuri verrattuna muihin yliopistoihin.

Teatterikorkeakoulussa annetaan teatteri- ja tanssialan korkeakoulutasoista opetusta suomeksi ja ruotsiksi. Koulu jakaantuu yhden tai useamman taiteenalan muodostamiin laitoksiin, joita on seitsemän. Lisäksi on kolme erillislaitosta: opetusteatteri, täydennyskoulutuskeskus ja teatteri- ja tanssialan keskuskirjasto. Jatkokoulutus Teatterikorkeakoulussa aloitettiin vuonna 1988. Teatterikorkeakoulusta valmistuu näyttelijöitä, ohjaajia, dramaturgeja, tanssijoita, koreografeja, valo- ja äänisuunnittelijoita sekä tanssi- ja teatteripedagogeja. Tutkintoja ovat teatteri- ja tanssitaiteen kandidaatti, maisteri, lisensiaatti ja tohtori. Maisterin tutkinnon keskimääräinen suorittamisaika vuonna 2001 oli neljä vuotta eli selvästi keskimääräistä lyhyempi aika. Vuonna 2004 Teatterikorkeakoulu täytti 25 vuotta.

Helsinki kehüksissä -näyttely. Maisemamaalarina vähemmän tunnettu Tove Jansson (1914–2001) kuvasi 1941 näkymän Eduskuntatalolta Eläinmuseolle ja Taidehallille päin.

Kuva: Helsingin kaupungin museo

Kuvio 13.1 Musiikin, kuva- ja tanssitaiteen perusopetus pääkaupunkiseudulla vuonna 2002

Opistolla voi olla useita opetusyksiköitä. Kartassa on vain yksi kustakin.

Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoaineisto: Taiteen perusopetuksen vuosikirja 2002

Taulukko 13.3 Hakeneet, hyväksytyt ja uudet opiskelijat taideyliopistoittain 2002

	Hakeneita yhteensä	Valinta-kokeisiin osallistuneet	Hyväksytyt % hakeneista	Uudet opiskelijat yhteensä
Taideteollinen korkeakoulu	2 555	2 551	9,2	121
Sibelius-Akatemia	827	773	19,3	155
Teatterikorkeakoulu	1 566	1 558	5,6	45
Kuvataideakatemia	580	46	6,4	25

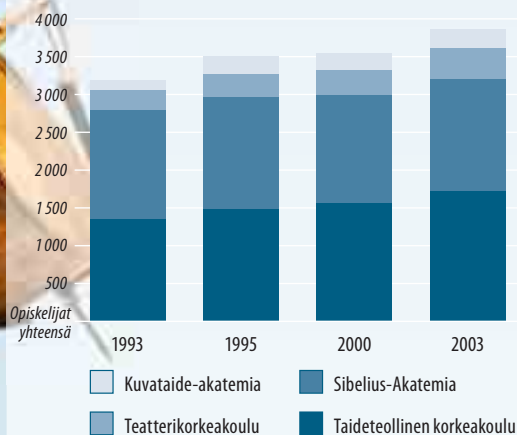
Lähde: Kota-tietokanta, Opetusministeriön julkaisuja 2003:31

Taulukko 13.4 Taideyliopistot 2002

	Kaikki opiskelijat	Uudet opiskelijat	Tutkinnot Kand. ja maisteri	Tohtori	Opetus- henkilökunta
Taideteollinen korkeakoulu	1 717	121	234	3	144
Sibelius-Akatemia	1 514	155	142	8	248
Teatterikorkeakoulu	395	45	49	3	56
Kuvataideakatemia	224	25	28	1	23

Lähde: Kota-tietokanta, Opetusministeriön julkaisuja 2003:31

Kuvio 13.2 Taideyliopistojen opiskelijat yliopistoittain 1993–2003

Kuvataideakatemia muuttui korkeakouluksi 1.1.1993 ja yliopistoksi 1.8.1998. Opiskelijoita Kuvataideakatemiassa oli 224 vuonna 2002. Akatemiasta valmistutaan kuvataiteen kandidaatiksi ja kuvataiteen maisteriksi. Jatkotutkintona on kuvataiteen tohtorin tutkinto. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisaika oli seitsemän vuotta.

Vuosina 1999 ja 2000 taideyliopistoissa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista oli vuoden kuluttua valmistumisesta 75 prosenttia palkansaajina, neljä prosenttia yrittäjinä, kaksi prosenttia jatkoi opintojaan, pääasiallinen toiminta ”muu” oli kahdeksalla prosentilla ja työttöminä oli seitsemän prosenttia. Taideyliopistoista vuosina 1997–2000 valmistuneiden työttömyysaste oli vuoden 2000 lopussa seitsemän prosenttia. Tämä on selvästi pienempi kuin kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinnon tai toisen asteen tutkinnon suorittaneilla.

Edellä esillä olleiden taideyliopistojen lisäksi on syytä mainita Helsingin yliopiston taiteiden tutkimuksen laitos, jossa on estetiikan, kotimaisen kirjallisuuden, musiikkitieteen, taidehistorian, teatteritieteen ja yleisen kirjallisuustieteen oppituolit. Täysimittaisia tutkintoaineita täydentävät televisio- ja elokuvatieteen sekä semiotiikan opintokokonaisuudet. Vuonna 1998 toimintansa aloittanut taiteiden tutkimuksen laitos on Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan suurin.

Ammattikorkeakoulut

Pääkaupunkiseudulla kulttuurialan ammattikorkeakoulutusta annettiin vuonna 2002 neljässä Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa sijaitsevassa ammattikorkeakoulussa. Kulttuurialoista eniten opiskelijoita pääkaupunkiseudulla ja koko maassa oli viestintä- ja kuvataidealalla, tutkintoja puolestaan käsi- ja taideteollisuuden alalla. Naisten osuus pääkau-

punkiseudun kulttuurialan opiskelijoista oli lähes 61 prosenttia, tutkinnoista puolestaan yli 72 prosenttia.

Pääkaupunkiseudun osuus koko maan kulttuurialan ammattikorkeakouluopiskelijoista oli lähes 20 prosenttia, tutkinnoista osuus oli lähes 16 prosenttia.

Ammattikorkeakoulujen kulttuurialan opiskelijamäärien kasvu on ollut koko maassa voimakasta. Myös Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla alan opiskelijamäärä on ollut selvässä kasvussa.

Huolimatta kulttuurialan opiskelijamäärän kasvusta muodostavat alan opiskelijat kuitenkin suhteellisen pienen osan Helsingin ja pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen kokonaisopiskelijamäärästä. Vuonna 2002 Pääkaupunkiseudulla kulttuurialan opiskelijoiden osuus kaikista ammattikorkeakouluopiskelijoista oli runsaat kuusi prosenttia, Helsingissä vajaa kuusi prosenttia ja koko maassa seitsemän prosenttia.

Helsingissä kulttuurialan ammattikorkeakoulutus tapahtui Helsingin ammattikorkeakoulu Stadiassa. Stadian toimialoista kulttuuri- ja palveluala on arvostettu ja vetovoimainen yhteistyökumppani korkeakoulu- ja yliopistoverkostossa sekä yrityksissä. Koulutus- ja kehittämisspalveluihin kuuluvassa kulttuuri- ja palvelualan liiketoiminnassa on organisoitu useita laajoja ja taloudellisesti merkittäviä Euroopan Sosiaalirahasto -hankkeita. Esimerkiksi teatteritekniikka, mainoselokuva-ala, lastenelokuva ja kulttuurialan sähköinen tiedottaminen ovat osoittautuneet vahvuusaloiksi, jotka osaltaan rakentavat mielikuvaa Stadiasta kulttuuri- ja palvelualan merkittävänä toimijana.

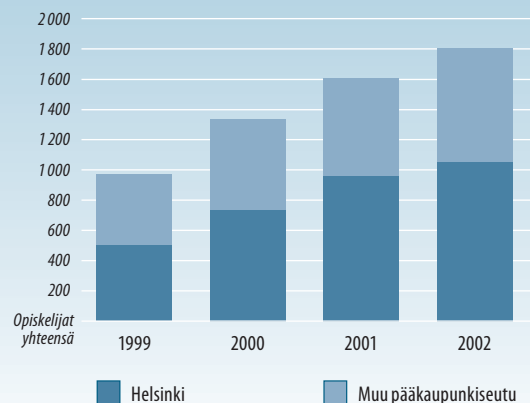
Kokonaisuutena kulttuurialalta valmistuneiden työllistyminen on ollut vaikeampaa kuin muilla aloilla. Stadiasta valmistuneet ovat työllistyneet keskimääräistä paremmin. Kulttuurialalta valmistuneiden työttömyysaste koko maassa oli 14 prosenttia, Stadian kulttuurialalta valmistuneiden 8,8 prosenttia. Koko maan ammattikorkeakoulujen kaikilta

Taulukko 13.5 Tutkintoon tähtäävä ammattikorkeakoulutus kulttuurialalla 2002

Opiskelijat	Helsinki	Espoo	Vantaa	Pääkaupunkiseutu yht.	Koko maa
Kulttuuriala, josta:	1 052	178	571	1 801	9 088
■ Käsi- ja taideteollisuus	99	0	289	388	3 301
■ Viestintä- ja kuvataideala	306	178	282	766	3 602
■ Musiikiala	517	0	0	517	1 764
■ Teatteri- ja tanssiala	130	0	0	130	421
Naisten %-osuus kulttuurialan opiskelijoista	56,7	46,1	72,8	60,8	67,9
Kaikki tutkinnon suorittaneet					
Kulttuuriala, josta	113	10	54	177	1 133
■ Käsi- ja taideteollisuus	35	0	45	80	575
■ Viestintä- ja kuvataideala	20	10	9	39	379
■ Musiikiala	42	0	0	42	134
■ Teatteri- ja tanssiala	16	0	0	16	45
Naisten %-osuus tutkinnon suorittaneista	77,9	60,0	63,0	72,3	74,2

Lähde: Tilastokeskus. Koulutustilastopaketti

Kuvio 13.3 Ammattikorkeakoulujen kulttuurialan opiskelijat Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla 1999 – 2002

Lähde: Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja

Taulukko 13.6 Stadian aloituspaikat ja ensisijaishakijat 2003 kulttuurialalla

Koulutusohjelma	Nuorten koulutus			Aikuiskoulutus		
	Aloituspaikat	Ensisijaishakijat	Vetovoima	Aloituspaikat	Ensisijaishakijat	Vetovoima
Yhteensä	200	1529	7,6	72	208	2,9
■ Esittävän taiteen	28	245	8,8	12	51	4,3
■ Musiikin	54	182	3,4	12	43	3,6
■ Pop/jazz-musiikin	46	204	4,4	12	16	1,3
■ Vaatetusalan	18	127	7,1	16	27	1,7
■ Viestinnän	54	771	14,3	20	71	3,6

Vetovoimaluvut ovat ensisijaishakijoiden määrä jaettuna aloituspaikkojen määrällä koko vuotta 2003 koskien.

Lähde: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia

Taulukko 13.7 Stadiassa suoritettut ammattikorkeakoulututkinnot kulttuurialalla 2003

	Nuoret	Aikuiset
Vestonomi	10	13
Medianomi	40	13
Teatteri-ilmaisun ohjaaja	13	2
Pop/jazz-musiikkipedagogi	9	-
Pop/jazz-muusikko	1	-
Musiikkipedagogi	20	11
Muusikko	4	-

Lähde: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia

Taulukko 13.8 1999–31.7.2002 kulttuurialalla tutkinnon suorittaneiden pääasiallinen toiminta vuoden 2002 lopussa % tutkinnon suorittaneista

	Stadia	Koko maa
Työlliset	71,1	58,4
Työttömät	8,8	14,1
Työlliset opiskelijat	17,0	11,6
Päätoimiset opiskelijat	1,3	7,6
Muu	1,9	8,3

Lähde: Sijoittumispalvelu Tilastokeskus

koulutusaloilta valmistuneiden työttömyysaste oli 6,5 prosenttia, Stadiasta valmistuneiden 3,2 prosenttia.

Ammatillinen toinen aste ja erityistehtävälukiot

Toisen asteen koulutukseen kuuluvat lukiokoulutus, ammatillisiin perustutkintoihin johtava koulutus ja ns. valmistava koulutus. Toisen asteen koulutukseen hakeudutaan yleensä suoraan peruskoulun jälkeen. Erityistehtävälukioissa opetus painottuu esimerkiksi musiikkiin, kuvaamataitoon, ilmaisutaitoon, liikuntaan ja kieliin.

Ammatillisen toisen asteen perustutkintojen laajuus on 120 opintoviikkoa eli kolme vuotta. Tutkinto koostuu yhteisistä, ammatillisista ja vapaasti valittavista opinnoista. Kulttuurialan koulutuksen opintoalat ovat: käsi- ja taideteollisuusala, viestintä- ja kuvataideala, musiikkiala sekä teatteri- ja tanssiala.

Määrällisesti sekä suhteellisenä osuutena kulttuuriala on melko pieni ala toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Helsingissä kaikista aloista eniten aloittaneita, opiskelijoita ja tutkinnon suorittaneita on kaupan ja hallinnon sekä tekniikan ja liikenteen aloilla. Vuonna 2002 Helsingissä aloittaneista kolme prosenttia aloitti kulttuurialoilla, vastaavasti kaikista opiskelijoista kolme prosenttia oli kulttuurialojen opiskelijoita ja tutkinnon suorittaneista kaksi prosenttia oli kulttuurialoilta valmistuneita.

Pääkaupunkiseudun kunnista Vantaan toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa kulttuurialan suhteellinen osuus on muita pääkaupunkiseudun kuntia suurempi (käsi- ja taideteollisuus suurimpana opintoalana). Kauniaisissa ei vuonna 2002 alan toisen asteen koulutusta järjestetty.

Kulttuurialan toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa oli vuonna 2002 koko maassa opiskelijoita 10 086, lisäystä edellisestä vuodesta 5,6 prosenttia Alan tutkintoja suoritettiin koko maassa 2 297, lisäystä edellisestä vuodesta 23,6

prosenttia. Pääkaupunkiseudulla alan opiskelijoita oli 951 ja tutkintoja suoritettiin 181. Helsingissä vastaavat luvut olivat: opiskelijoita 606, tutkintoja 119.

Koko maassa kulttuurialan suurin yksittäinen opintoala sekä opiskelijamäärän että tutkintojen määrän suhteen oli käsi- ja taideteollisuus. Helsingissä puolestaan sekä opiskelijoita että suoritettuja tutkintoja oli eniten viestintä- ja kuvataidealalla.

Toisen asteen koulutuksessa Helsingissä on kolme taideaineiden erityistehtävän saanutta lukiota: Helsingin kuvataidelukio, Sibeliuksen lukio ja Kallion lukio. Vuonna 2002 Kuvataidelukiossa oli opiskelijoita 624, Sibeliuksen lukiossa 451 ja Kallion lukiossa 492. Taidelukioiden opiskelijoista lähes puolet tulee Helsingin ulkopuolelta. Vuonna 2002 aloitaneiden osalta ulkopaikkakuntalaisten osuus oli jopa 55 prosenttia.

Taulukko 13.9 Tutkintoon tähtäävä kulttuurialan toisen asteen ammatillinen koulutus 2002

Opiskelijat	Helsinki	Espoo	Vantaa	Pääkaupunki-seutu yht.	Koko maa
Kulttuuriala, josta	606	76	269	951	10 086
■ Käsi- ja taideteollisuus	0	7	178	185	5 475
■ Viestintä- ja kuvataideala	390	55	91	536	3 665
■ Musiikiala	172	14	-	186	813
■ Teatteri- ja tanssiala	44	-	-	44	133
Naisten %-osuus kulttuurialan opiskelijoista	39,27	42,11	68,77	47,84	64,26
Kaikki tutkinnon suorittaneet					
Kulttuuriala, josta	119	5	57	181	2 297
■ Käsi- ja taideteollisuus	4	-	31	35	1 354
■ Viestintä- ja kuvataideala	77	-	26	103	820
■ Musiikiala	12	5	-	17	70
■ Teatteri- ja tanssiala	26	-	-	26	53
Naisten %-osuus tutkinnon suorittaneista	49,58	-	70,18	54,7	66,48

Lähde: Tilastokeskus. Koulustilasto

Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutukseen osallistujamäärät kulttuurialalla ovat pienet verrattuna oppisopimuskoulutukseen muilla aloilla. Koko maahan verrattuna Helsingissä oli suhteellisesti enemmän kulttuurialan oppisopimuskoulutukseen osallistuneita. Vuonna 2002 Helsingissä kulttuurialan peruskoulutukseen osallistui 60 henkilöä ja lisäkoulutukseen 101 henkilöä. Kulttuurialan oppisopimuskoulutuksen järjestämisestä Helsingissä vastaa lähes sataprosenttisesti Helsingin kaupungin Oppisopimuskeskus.

Vaikka oppisopimuskoulutuksen määrä ei kulttuurialalla ole suuri, on siinä järjestetty innovatiivista koulutusta. Esimerkkitapauksena voidaan mainita oppisopimuksena toteutettava animaatiokoulutus. Siinä joukko nuoria opiskelee oppisopimuksessa audiovisuaalisen viestinnän perustutkimuksen. Kyseessä on pilottiprojekti yhteistyössä Sinisen Verstaan (opetusviraston monikulttuurinen työpaja), Helsingin oppisopimuskeskuksen, Adultan radio- ja televisio-opiston ja kahden tällinnalaisen animaatiostudion Nukufilmin ja Joonisfilmin kanssa. Animaatioiden tekemiseen oppisopimuskoulutus sopii erinomaisesti, sillä ammatin oppiminen vaatii paljon työssä oppimista. Kurssiin kuuluu kuuden kuukauden työssä oppimisjakso Virossa, jossa animaatioiden tekemisellä on pitkät perinteet.

Muu taidealan koulutus

Taidealan koulutusta annetaan myös varsinaisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella.

Kuvataiteen alalla Helsingissä toimii muutama yksityinen taidekoulu: Vapaa Taidekoulu, Taidekoulu Maa sekä Alfa-Art Taideoppilaitos.

Vuonna 1935 perustettu Vapaa taidekoulu on keskittynyt maalaustaiteeseen. Oppilaitos antaa taidemaalarin ammattiin valmistavaa koulutusta. Lisäksi oppilaitos järjestää

kaikille avoimia täydennyskoulutusluontoisia kursseja. Koulua ylläpitää Vapaa Taidekoulun Kannatusyhdistys ry, ja se kuuluu eurooppalaisten taidekoulujen järjestöön ELIAan.

Taidekoulu Maa on kannatusyhdistyksen ylläpitämä yksityinen taideoppilaitos, joka toimii Suomenlinnassa. Koulu on perustettu vuonna 1986. Koulu saa Helsingin kaupungilta ja Opetusministeriöltä harkinnanvaraista toimintatukea. Koulu profiloituu voimakkaasti kohti yhteiskuntaa ja pyrkii näin löytämään valmistuville kuvataiteilijoille aivan uusia rooleja.

Alfa-Art täydentää taideoppilaitosten harvalukuista kirjoja. Koulu on yksityinen ja opettajina käytetään ammattitaiteilijoita ja alansa ammattilaisia. Alfa-Art Taideoppilaitoksen pääaineet ovat maalaus ja piirustus. Kuvataiteilijan ja kuvataitajan ammattiin valmistava koulutus kestää kolme lukuvuotta.

Kansalais- ja työväenopistot

Työväenopistoissa ja kansalaisopistoissa annettavan taideopetuksen harrastajamäärät ovat suuret ja taideopetus jatkautuu moniin kurssinimikkeisiin. Helsingin työväenopistojen toiminnasta taideaineiden osalta vuonna 2003 mainittakoon seuraavaa:

Suomenkielisessä työväenopistossa kuvataideaineita opiskeli vuonna 2003 kaikkiaan 6 723 kurssilaista 5 550 toteutuneella kurssilla ja luennolla. Musiikin opetuksessa oli 4 937 kurssilaista 374 kurssilla. Kaikista opiskelijoista kuvataiteiden osuus oli 11 prosenttia ja musiikin 8 prosenttia. Edelliseen vuoteen verrattuna kuvataide on kasvattanut osuuttaan, kun taas musiikin osuus on hieneisesti laskenut.

Ruotsinkielinen työväenopisto Arbis järjesti 113 taiteen ja taidekäsityön kurssia vuonna 2002. Osallistujia näillä oli 1 362, opetustunteja 3 497.

Yleisökasvatus

Taiteen opetuksen ja taidekasvatuksen yhteydessä on syytä mainita myös yleisökasvatus. Käsite on Suomessa melko uusi, mutta esim. Britanniassa toimintaa on ollut vuosikymmeniä. Suomessa yleisökasvatusprojektit tulivat viime vuosikymmenellä osaksi taidelaitosten toimintaa. Ensi-innostuksen antoivat ooppera ja kaupunginorkesterit, vähitellen toiminnasta kiinnostuivat teatteritkin. Teatterikorkeakoulu on ollut asiassa varsin aktiivinen ja se onkin päättänyt kohdistaa opetusministeriön kehittämisrahaa teatterin ja tanssin yleistyön koulutukseen. Annantalon taidekeskuksen yleisökasvatustyön tavoitteena on tuoda esittävä taide lähelle asukkaita ja luoda tilaisuuksia, joissa taiteilija ja yleisö kohtaavat elävällä tavalla. ■

LÄHTEITÄ

- Alfa-Art Taideoppilaitos: www.alfa-art.fi.
- Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia: www.stadia.fi.
- Helsingfors Arbis. Verksamhetsberättelse 2002.
- Helsingin kaupungin kulttuuriasiakeskus: www.kulttuuri.hel.fi.
- Helsingin kaupungin suomenkielinen työväenopisto. Toimintakertomus 2003.
- Helsingin yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos: www.helsinki.fi/hum/taitu/

Taiteilija Tove Janssonin *Fest i stan* -fresko ruotsinkielisen työväenopiston Arbiksen aulassa.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Mauri Helenius

Kulttuurikursseja teini-ikäisille

Kulttuurikursseilla käsitellään nuorten kanssa heille läheisiä ja koskettavia aiheita taiteen kautta. Teemat nousevat usein suoraan taidelaitosten ajankohtaisesta ohjelmistosta, joka ei siis olekaan niin elämälle vierasta kuin nuoret usein ajattelevat. Viimeksi on käsitelty mm. raastavaa rakkautta, väkivaltaa, sotia, ääritiloja ja seksiä. Toisaalta aiheena voi olla puhtaasti taide tai kulttuuri sinänsä kuten Fellinin elokuvat, juutalaisuus, Rai-musiikki jne.

Aluksi syntyi peruskoulujen yhdeksäsluokkaisille jaettava oma Kulttikortti, jolla tarjottiin alennuksia eri museoihin, esityksiin jne. noin 5 000 koululaiselle. Sisällöllistä ulottuvuutta kortin käyttöön haettiin aloittamalla kulttuurikauptunkivuonna 2000 kulttuurikurskien järjestäminen yhteistyössä opetusviraston ja koulujen sekä pääkaupunkiseudun taidelaitosten kanssa. Teini-ikäiset haluttiin saattaa kosketukseen kulttuurin ja taiteen kanssa ja liittää ne osaksi helsinkiläisnuoren arkea.

Tavoitteena on tarjota taiteen avulla mielekkäitä välineitä maailman hahmottamiseen ja jakaa syventävää, elämyksellistä tietoa taiteen tekemisestä. Kurseja täydennetään kulloiseenkin teemaan liittyen eri alojen ammattilaisten luennoilla, mutta oman kotiseudun kulttuuritarjonta esityksineen ja taitelijatapaamisineen muodostaa kurssin perustan. Näytelyiden, esitysten ja konserttien lisäksi kurssilaisilla on usein mahdollisuus päästä seuraamaan harjoituksia ja tutustua kullissien takaiseen elämään, jonne muuten harvoin pääsee kurkistamaan. Kulttuurikursseille osallistuu vuosittain noin 1000 helsinkiläistä koululaista ja opiskelijaa.

Kikka Hahtomaa

- Karhunen, Paula – Niininen, Mikko: Taidealojen ammattikoulutus – esiselvitys. Työpapereita 41. Taiteen keskustoimikunta. Tutkimusyksikkö. Helsinki 2003.
- Kulttuuritilasto 2001. Tilastokeskus. SVT: Kulttuuri ja viestintä 2002:1.
- Kuvataideakatemia: www.kuva.fi.
- Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma. Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29.
- Niininen, Mikko: Tilastotietoa taidealan ammatillisesta koulutuksesta ja työllisyydestä. Taiteen keskustoimikunta. Tilastotiedote 1/2003.
- Opetusministeriö: www.miniedu.fi.
- Oppiva Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2001:21. Helsinki 2001.
- Porna, Ismo: Taiteen perusopetuksen vuosikirja 2002. Suomen kuntaliitto. Helsinki 2003.
- Sibelius-Akatemia: www.siba.fi.
- Sijoittumispalvelu. Tilastokeskus.
- Sivystystoimen arvioinnin indikaattorit – keskustelualoite. Kuntaliitto 2003.
- Taidekoulu Maa: www.taidekoulumaa.fi.
- Taideteollinen korkeakoulu: www.uiah.fi.
- Taulukoita KOTA-tietokannasta 2002. Opetusministeriön julkaisuja 2003:31.
- Teatterikorkeakoulu: www.teak.fi.
- Tilastokeskus. Koulutustilasto.
- Vapaa taidekoulu: www.kolumbus.fi.
- Yhteistyötä Viron kanssa – Oppisopimuksella animaattoriksi. OSAA-JA, oppisopimuskoulutuksen tiedotuslehti 1/2003.

Annantalon taidekeskus

Annantalon taidekeskus on monien taiteiden talo, jonka tehtävänä on luoda suotuisa ilmapiiri ja edellytykset helsinkiläisille lapsille ja nuorille taiteen ja kulttuurin tekemiseen, kokemiseen ja näkemiseen.

Annantalon taidekeskus syntyi tyhjiin vanhaan suojeltuun kansakouluun keskelle Helsingin keskustaa vuonna 1987. Helsingin kaupungin nuorella kulttuuri-asiainkukksella oli suunnitelma lasten taidekeskuksesta, jossa taiteilijat työskentelevät ateljeissa koululaisten kanssa.

Yhtenä toiminnan kulmakivenä on viidetoista vuoden ajan ollut ammattimaisuus: opetusta antavat eri taiteenalojen ammattilaiset ammattimaisessa ympäristössä ja ammattimaisin välinein ja ongelmanasetteluin. Toinen kulmakivi on taiteilijaopettajuus, sillä useat Annantalon taidekeskuksen yli viidestäkymmenestä taideopettajasta toimivat itse myös taiteilijoina. Taiteilijaopettaja toimii työparina lapselle, jolloin taiteilijan tapa katsoa maailmaa ja työstää kokemuksiaan ja ajatuksiaan taiteessaan välittyy parhaimmillaan myös lapselle. Elävä taide ja lapsi kohtaavat. Kolmantena kulmakivenä on edelleen tasapuolisuus. Tavoitteena on, että jokainen alle 13-vuotias Helsingissä on ainakin kerran päässyt osalliseksi ammattimaisen taiteen tekemisen ilmapiiristä.

Viisi kertaa kaksi taidetuntia

Annantalon oma ”brändi”, 5x2-taideopetus, on koulu- ja päiväkotiyhteistyön päämuoto. Koululaiset ja päivähoitoikäiset tulevat eri puolilta kaupunkia opettajansa tai ohjaajansa kanssa viisi kertaa kahden tunnin ajaksi osallistumaan taiteen tekemiseen. Kuvataide-, musiikki-, teatteri- ja tanssieteljeet täyttyvät päivittäin kunkin taiteenalan ja sen ilmaisukieleen syventyvistä pienryhmistä. Oma opettaja voi olla mukana halutessaan mutta oppilaana.

Tilat ja välineet sekä opetettavan ryhmän koko poikkeavat siitä, mitä koulu tai päiväkotiki pystyy yleensä lapselle tarjoamaan. Vuosittain viitisentuhatta helsinkiläistä koululaista ja päivähoidon piirissä olevaa lasta käy 5x2-opetuksessa. Toiminta on maksutonta ja sitä tarjotaan myös niille, jotka eivät siihen itse aktiivisesti pyri. Apuna on koulujen ja päivähoidon kulttuuriyhteyshenkilöverkko.

Annantalon taidekeskus on kehittännyt myös taidekasvatustoiminnan alueellista jakautumista valvovan seurantajärjestelmän. Lisäksi 5x2-opetusta annetaan myös Helsingin alueellisissa kulttuurikeskuksissa ja se on saanut seuraajia jo muissakin kunnissa.

Kokonaisvaltainen taidekeskus

Yleisötapahtumista koko perheen Lasten Taiteiden yö on jo muodostunut perinteeksi, joka tuo pimenevänä elokuisena kesäiltana Helsingin juhlatuokkien aikaan Annantalolle nelisentuhatta kävijää. Suuri pääkaupunkiseudun kulttuuri-toimijoiden yhteinen hanke on lastenteatterifestivaali, joka vuorovuosin kan-

[Kuva tammikuussa 2004 Annantalon pihalla pidetystä Tähtitaivaan eläimet -työpajasta.](#)

Kuva: Elisa Kinnarinen

Syksyllä 2001 piirtämiseen syventyvän näyttelyn suunnitteli yhdessä Annantalon työryhmän kanssa kuvataiteilija Tiina Aromaa. Näyttelykonsepti oli onnistunut: Muun näyttelytarjonnan lisäksi näyttelyssä asui oikea kani Violetti, ja tilassa oli piirtämisalustoja ja piirtämisvälineitä niin, että jokainen talossa kävijä saattoi halutessaan kokeilla elävän mallin piirustusta.

Kuva: Timo Väisänen

sainvälisenä ja kotimaisena koordinoidaan Annantalosta käsin. Kotimaiset kansaesitykset täyttävät Hurraa-festivaalin, ja Bravo-festivaalilla nähdään kansainvälistä lastenteatterin parhaimmistoa. Esittävän taiteen viikonloput ja Annanpäivän juhla joulun alla kokoavat talossa tuotetut esitykset yhdeksi minifestivaaliksi. Tanssi, teatteri ja musiikki yhdistyvät niissä kuvataiteisiin ja lapsi voi kokea eri taidelajien läsnäolon.

Näyttelyt

Näyttelyissä nostetaan esille usein syventäviä taidekasvatuksellisia aiheita tai perehdytään syvällisesti eri maiden kulttuureihin tai aikakausiin. Koko talo täyttyy oheistapahtumista, opastuksista, työpajoista, seminaareista ja esityksistä sekä suurelle yleisölle että opettajille ja muille kasvattajille.

Taidekasvatuksen laboratorio

Erytisprojekteissa kokeillaan taidekasvatuksen uusia muotoja tai tutkitaan nykytaidetta. Vuonna 2004 oli esimerkiksi poikien ja isien oma projekti *Klopit kiertoradalla* yhteistyössä Porin kaupungin kanssa. Sanataiteen saralla kokeillaan, miten kirja saadaan ulos kansistaan ja miten runo saa sävelten siivet. Euroopan Art Nou-

veau-verkoston ohjelmaan Annantalo on osallistunut ottamalla art nouveaun ja suomalaisen jugendtyylin tarkastelun yhdeksi teemaksi eri toimintamuodoissaan. Projekteja on lukuisia, ja esimerkiksi Taiteilijat ja tutkijat koulussa -projektit tuovat tieteen ja taiteen maailman käsi kädessä lasten ja nuorten ulottuville.

Lasten ja nuorten taidekasvatus elää Suomessa optimistisen kehityksen aikojana. Opetusministeriö käynnisti vuonna 2002 lastenkulttuurin valtakunnallisen kehittämisen verkoston, Taikalampun. Siihen Annantalon taidekeskus valittiin vuosiksi 2003–2005. Taide- ja kulttuurilaitosten sekä koulujen ja päivähoitotoimen yhteistyön vahvistamiseksi Annantalo kehitti saamallaan tuella Bergenin kaupungista saadun mallin mukaan opettajille ja kasvattajille suunnatun verkkopalvelun www.kultus.fi. Sivuille on koottu keskitetysti kaikki pääkaupunkiseudun ammattimaisesti tuotettu, lasten- ja nuorten kulttuuritarjonta yleisökasvatusprojekteineen. Verkkopalvelusta pyritään kehittämään opettajille ja muille kasvattajille välttämätön päivittäinen ”kulttuuriryökäly”. Se kannustaa myös taidelaitoksia tuottamaan lapsille ja nuorille suunnattuja produktioita. Taikalamppu-verkoston tuella Annantalon taidekeskus on voinut kehittää myös sanataidetta sekä teinikäisille suunnattuja kulttuurikursseja.

Johanna Lindstedt ja Leila Heimonen

Historialliset kaupunkikierrokset – tosileikkiä menneessä ajassa

”Arvoisat vieraat, tervetuloa erilaiselle kaupunkikierrokselle. Olkaa mukavasti, sillä nyt lähemme matkalle menneisyyteen. Monet mielenkiintoiset paikat ja kiehtovat ihmiskohtalot odottavat meitä. Viihtyisää aikamatkaa!”

Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskuksen osana toimiva Annantalon tai-dekeskus on kymmenen viime vuoden ajan tuottanut ja kustantanut lapsille ja nuorille suomen- ja ruotsinkielisiä aikamatkoja menneeseen maailmaan. Tärkeinä yhteistyökumppaneina ovat olleet vuodesta 1995 Helsingin kaupungin museo ja Kallion ilmaisupainotteinen lukio.

Yksi uusimmista kaupunkikierroksista on nimeltään ”Omaa ja lainattua – Jugend Helsingissä”. Kierroksella ennalta arvotut peruskoulun yläasteiden ja lukioiden oppilaat pääsevät tutustumaan ihmiskohtaloihin ja rakennuksiin, joilla on ollut tärkeä merkitys Helsingin ja koko Suomen identiteetille. Arkkitehdit, jotka 1900-luvun alussa loivat Suomen Kansallismuseon, Suomen Kansallisteatterin, Pohjolan talon ja Helsingin rautatieaseman, ilmaisivat töillään suomalaisuutta, vaikka hakivatkin vaikutteita ulkomailta. Kierroksen suunnitteluun ovat tulleet uusina yhteistyökumppaneina Designmuseo ja Museovirasto. Kierroksille osallistujat saavat mukaansa Art Nouveau -lehden, joka on Réseau Art Nouveau Networkin julkaisu. Verkosto toimii kolmestatoista Euroopan kaupungissa ja se saa tukea sekä Euroopan unionilta että Euroopan komissiolta Kulttuuri 2000 -ohjelmasta. Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus on verkoston suomalaisjäsen.

Tärkeän osan kokonaisuudesta toteuttavat ammattipuvustajat ja -maskeeraajat, joiden käsissä roolihenkilöt viimeistellään kyseiseen aikakauteen. Oppaina kierroksilla ovat usean vuoden ajan toimineet Helsingin yliopiston opettajan koulutuslaitoksen opiskelijat, jotka koulutetaan uuteen roolinsa opintoihin liittyvän historian soveltavan kurssin aikana.

Kaupunkikierrosten 10-vuotisjuhlavuoden kunniaksi Annantalossa on tehty tuottajan nettiopas, www.kulttuuri.hel.fi/annantalo, jonka toivotaan innostavan kulttuurilaitoksia, kouluja, päiväkoteja, museoväkeä, taitelijoita tai keitä hyvänsä kotiseutunsa historiasta kiinnostuneita kehittämään omia kaupunkikierroksiaan!

Liisa Paatsalo

Historialliset kaupunkikierrokset. Kuvassa kirjailija Eino Leino ja Esplanadin puistovahti Pavel Hait ”Vuonna 1898”. Kuva: Timo Väisänen

TIMO ÄIKÄS

Kulttuuri ja talous

Keskeisimmät kulttuurin rahoittajat Suomessa ovat kunnat ja valtio. Kunnilla on kulttuuripolitiikassa päävastuu kansalaisten kulttuuritoiminnasta, valtiolla ammattitaiteen edistämisestä.

Suomessa kulttuurin laajan määritelmän mukaiset julkiset kulttuurimenot henkeä kohti olivat 159,2 euroa vuonna 2000. Kulttuurimenojen osuus bruttokansantuotteesta oli 0,63 prosenttia. Kulttuuritoimintaa, taidetta ja myös kulttuuriteollista toimintaa rahoitetaan osittain julkisilla tuilla ja avustuksilla. Suoria kulttuuritukia ja avustuksia jakavat opetusministeriö, taiteen keskustoimikunta, valtion taidetoimikunnat sekä alueelliset taidetoimikunnat. Kulttuurille ohjautuu rahoitustukea huomattavasti myös kuntien ja kuntayhtymien kulttuuritoimen kautta. Kulttuurin toimijat saavat rahaa myös säätiöiden jakamista apurahoista ja erilaisista taiteen rahapalkinnoista.

KULTTUURI JA TAIDE HELSINGISSÄ 2004

Valtio

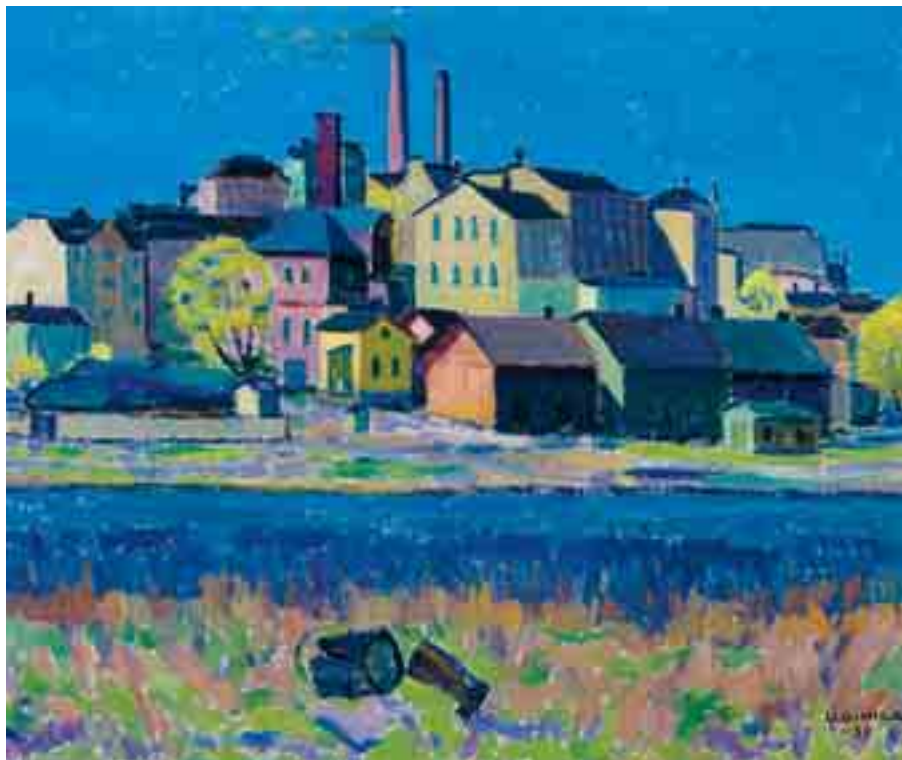
Valtion budjetissa vuodelle 2002 kulttuurimäärärahat olivat yli 302 miljoonaa euroa, missä on yli kahden prosentin nousu edelliseen vuoteen verrattuna. Veikkausvoittovarojen osuus koko kulttuuribudjetista on lähes 60 prosenttia. Koko kulttuuribudjetista valtionosuudet ja avustukset ovat runsaat puolet, valtion ja kansalliset taidelaitokset kolmannes ja yksittäisille taiteilijoille myönnettävät apurahat viisi prosenttia.

Taidetoimikuntalaitoksen eräs keskeinen tehtävä on taiteellisen toiminnan tukeminen. Taiteen keskustoimikunta on opetusministeriön alainen taiteen alan asiantuntijaelin. Siihen kuuluvat kaikkien yhdeksän taiteenaloittaisen taidetoimikunnan puheenjohtajat sekä kuusi muuta jäsentä. Taiteen keskustoimikunta mm. jakaa vuosittain apurahoja, valtionpalkintoja, nimittää taiteilijaprofessorit ja myöntää taiteilijaeläkkeitä. Kukin taidetoimikunta toimii oman alansa asiantuntijaelimenä. Taidetoimikuntien jäsenistä noin 40 prosenttia tulee Helsingin, Espoon tai Vantaan alueelta.

Vuonna 2002 kaikkiaan 5 251 henkilöä tai yhteisöä haki taidetoimikuntalaitoksen apurahoja ja avustuksia. Apurahan /avustuksen saajia oli kaikkiaan 2 117.

Kaikista apurahan saajista runsas puolet on kotoisin pääkaupunkiseudulta. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus on apurahan saajien joukossa hieman heidän hakijaosuuttaan suurempi mm. elokuvataiteen, valokuvataiteen ja arvostelijoiden joukossa. Sen sijaan rakennustaiteen ja ryhmän ”muu” osalta pääkaupunkiseudulla asuvat ovat saaneet apurahoja hieman hakijaosuuttaan vähemmän.

Opetusministeriö jakaa vuosittain avustuksia valtakunnallisille kulttuuritapahtumille. Määrärahan suuruus vuonna 2004 oli 3 473 000 euroa. Avustuksia myönnettiin 124 tapahtumalle, joista suurin osa on jo vakiintuneita kulttuuritapahtumia ja uusia tuen saajia on vain 18. Helsingissä järjestettävät tapahtumat saivat yhteensä 233 000 euroa

Helsinki kehyksissä -näyttely. Urho Oinila (1895–1980) maalasi 1939 voimakkain värein Töölön sokeritehtaan, jonka paikalla sijaitsee nykyään Kansallisooppera.

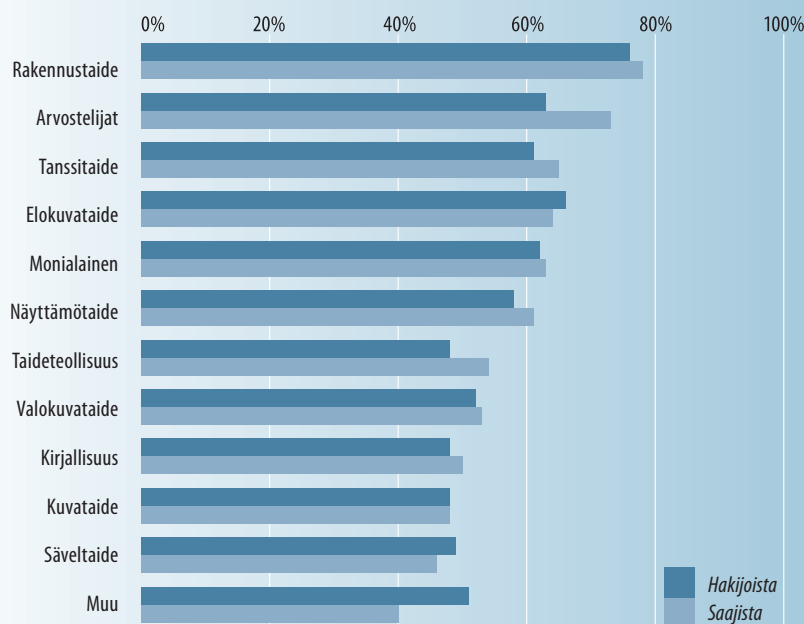
Kuva: Kaupunginmuseo

Taulukko 14.1 Valtion kulttuurimäärärahat 2001–2002

	Tilinpäätös 2001 1 000 €	%	Tilinpäätös 2002 1 000 €	%
<i>Valtion kulttuurimäärärahat</i>				
Valtion talousarvio yhteensä	36 072 000	-	35 511 000	-
Opetusministeriön hallinnonala	5 152 308	-	5 437 000	-
Kulttuurimäärärahat yhteensä	295 531	100	302 231	100
joista veikk. ja raha-arp. voittovaroja	204 462	69,2	179 780	59,5
Valtion kansalliset laitokset yhteensä	98 702	33	103 979	34
Valtionosuudet ja avustukset yhteensä	159 577	54	157 147	52
Taiteilijoiden apurahat ja avustukset	14 970	5	14 946	5
Muu taiteen ja kulttuurin edistäminen	22 282	8	26 159	9

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 14.1 Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus apurahan hakijoista ja saajista taiteenaloittain vuonna 2002

Lähde: Karhunen Paula: Valtion tuki taiteelliseen toimintaan 2002. Taiteen keskustoimikunta, Tilastotiedote 2/2003

Taulukko 14.2 Kaupungin avustus ja valtion tuki taiteisiin Helsingissä 2003

	Kaupunki, €	Valtio, €	Yhteensä, €
Ammattiteatterit	10 886 000	15 608 556	26 494 556
Teatterilain ulkop. ammattiteatterit	205 000	281 000	486 000
Tanssitaide	335 000	778 706	1 113 706
Musiikkioppilaitokset, lakisääteiset	2 594 000	5 718 355	8 312 355
Musiikkioppilaitokset, harkinnanvaraiset	559 000	34 510	593 510
Muu musiikkitoiminta	600 000	699 793	1 299 793
Museotoiminta	1 048 000	4 247 674	5 295 674
Kuvataide	669 600	660 699	1 330 299
Muu sivistystoiminta/festivaalit	1 307 000	257 000	1 564 000
Kulttuuri- ja kirjastolautakunnan jaettavaksi	1 413 400	..	1 413 400
Yhteensä	19 617 000	28 286 293	47 903 293

Lähde: Helsingin kaupunki, kulttuuri- ja kirjastolautakunta

eli 6,7 prosenttia koko myönnetystä tuesta. Suurimman tuen sai Helsingin Juhlaviikot. Ensimmäistä kertaa avustusta saavien joukossa olivat mm. Avanto Helsinki Media Art Festival ja Uuden ja kokeellisen jongleerauksen festivaali Helsingissä.

Helsinki

Helsingin kaupunki on valtakunnallisesti merkittävä kulttuuritoiminnan ylläpitäjä ja edistäjä. Helsinki on ainoa suomalainen kaupunki, joka voi kilpailla kulttuuritarjonnassa Euroopan muiden kaupunkien kanssa.

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi muodosti 6,4 prosenttia Helsingin virastojen toimintakatteesta vuonna 2000, mikäli liikelaitoksia ei oteta huomioon. Talouden taantuma 1990-luvun alussa ei heijastunut Helsingin kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen talouteen mitenkään erityisen voimakkaasti, mutta hillitsi kyllä menokasvua. Työttömyyden lisääntyminen toi eräiden palvelujen piiriin aikaisempaa enemmän käyttäjiä. Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen menot pysyivät 1990-luvun alkuvuosina lähes ennallaan samalla kun palvelujen käyttäjien määrä kasvoi.

Kulttuuriasiakseksuksen, taide- ja kaupunginmuseon toiminta on laajentunut ja menot ovat lähteneet kasvuun vuosikymmenen loppua kohden. Osa kasvusta selittyy mm. valmistautumisella kaupungin 450-vuotisjuhlaan ja kulttuurikaupunkivuoteen 2000. Mikäli talouden kehitys suhteutetaan suoritettuaan, vuosituhannen alkuun mennessä toiminnasta on tullut taloudellisempaa suuressa osassa kulttuuri- ja vapaa-aikatoiminta. Näin on tapahtunut mm. kulttuuriasiakseksuksessa, kirjastossa, kaupunginorkesterissa, kaupunginmuseossa ja taidemuseossa.

Helsingin kaupunki tukee merkittävästi taidelaitoksia ja taiteentekijöitä. Helsingin kulttuuri- ja kirjastolautakunta on opetusministeriön jälkeen maan suurin kulttuurirahas-

to, jopa suurempi kuin yksityiset kulttuurirahastot yhteensä. Vuonna 2003 taidelaitosten ja taiteen tekijöiden avustamiseen käytettiin 19,6 miljoonaa euroa. Suurin osa avustuksista jaettiin toiminta-avustuksina eri alojen taidekouluille ja -opistoille, ammattiteattereille, museoille sekä sivistys- ja taidejärjestöille yleensä.

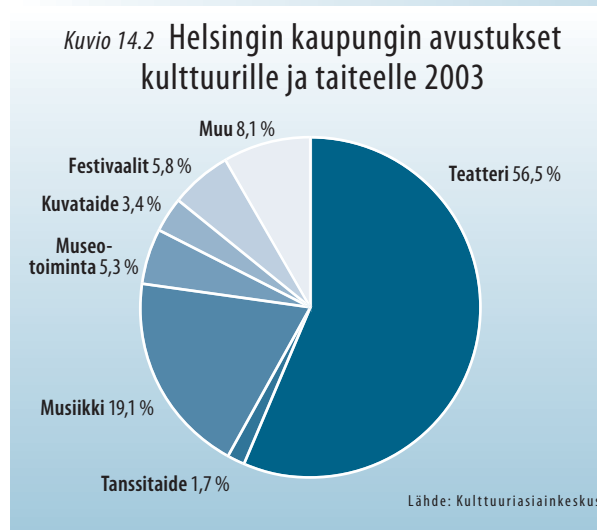
Suurimmat kaupungit

Kymmenen suurimman kaupungin osuus kuntien kulttuuritehtävien käyttökustannuksista vuonna 2002 oli lähes puolet, kun asukkaista niiden osuus oli runsas kolmasosa. Suurimmat kustannukset olivat Helsingillä, noin 90,1 miljoonaa euroa. Asukasta kohti nettokustannukset jäivät pääkaupungissa silti 143 euroon. Helsingin kaupunki panostaa kulttuuriin selvästi enemmän kuin Suomen kunnat keskimäärin. Koko maassa nettokustannukset asukasta kohti olivat 102,9 euroa. Suurista kaupungeista Vantaa, joka voi pitkälti laskea Helsingin kulttuuritarjonnan varaan, alitti reippaasti maan keskiarvon.

Kulttuurialan yritystoiminta

Kulttuuriteollisuuden markkinat ovat kasvamassa mm. sisältötuotannon lisääntyvän kysynnän ja jakelukanavien muutoksen seurauksena. Kulttuuriteollisuuden toimiala ymmärretään huomattavan laajana ja monipuolisena kokonaisuutena. Opetusministeriön asettama työryhmä on määritellyt kulttuuriteollisuuden uudeksi kulttuurin ja joukko- viestinnän kattokäsitteeksi, joka kattaa sekä perinteisen että uuden taiteen ja kulttuurin luovasta teosta monennettujen tuotteiden jakeluun saakka.

Kulttuurisektori kattaa paitsi taitelijatoiminnan myös esimerkiksi aikakauslehtien ja kirjojen kustantamisen sekä viihde-elektronikan tukkukaupan. Helsingissä lukumää-

Taulukko 14.3 Kymmenen suurimman kaupungin käyttökustannukset netto, €/asukas tehtävittäin kulttuurialalla 2002*

	Kirjastot	Museot, teatterit ja orkesterit	Taiteen perusopetus ¹	Yleinen kulttuuritoimi ²	Kulttuurialan tehtävät yhteensä
Käyttökustannukset, netto, €/asukas					
Helsinki	48,7	36,9	–	57,5	143,0
Espoo	44,0	39,4	14,1	29,4	126,8
Tampere	44,4	112,5	1,4	21,0	179,2
Vantaa	35,1	10,6	12,4	26,1	84,2
Turku	36,4	85,3	2,6	13,7	137,9
Oulu	46,0	86,2	2,6	12,4	147,3
Lahti	50,3	114,5	2,2	14,1	181,1
Kuopio	44,0	94,5	–	11,0	149,6
Jyväskylä	49,8	100,0	18,4	16,9	185,2
Pori	42,6	63,4	20,1	10,5	136,6
Koko maa	43,2	32,3	9,1	18,4	102,9
10 suurinta	44,5	61,2	5,4	31,1	142,9

* Ilman ns. liikelaitosmallin mukaisesti järjestettyä liiketoimintaa.

¹ Sisältää itsenäisinä yksikköinä toimivat taiteen perusoppilaitokset. Musiikkioppilaitoksista mukana kaikki ei-ammattillinen opetus.

² Muu kulttuuritoiminta, kuten kongressi- ja kulttuurikeskukset, kulttuuriharrastusten ja -palvelujen tuki ja tarjonta.

Lähde: Tilastokeskus, Taloudelliset olot: Julkinen talous

Taulukko 14.4 Kulttuurialan toimipaikat, liikevaihto ja henkilöstö Helsingissä 31.12.2001

Toimiala	Toimipaikkoja	Henkilöstö	Liikevaihto 1 000 e	Henkilöstö/ toimipaikka	Liikevaihto/ toimipaikka 1 000 e	Liikevaihto/ henkilö 1 000 e
Kulttuurin toimialat yhteensä	4 592	25 762	4 776 147	5,6	1 048,1	187,4
Arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu sekä taide	1 128	2 024	152 882	1,8	135,5	75,5
Taidelaitokset	59	189	3 641	3,3	62,8	19,3
Taide- ja antiikkiliikkeet sekä antikvariaatit	159	164	20 487	1,0	128,8	124,9
Kirjastot, arkistot ja museot yms.	9	27	172	3,0	19,1	6,4
Kirjojen tuotanto ja jakelu	290	2 218	471 411	7,7	1 636,8	212,5
Sanoma- ja aikakauslehtien tuotanto ja jakelu	675	8 011	1 415 612	11,8	2 161,2	182,9
Mainonta	969	4 122	1 097 859	4,3	1 135,3	266,3
Valokuvaus	347	813	125 789	2,3	362,5	154,7
Radio ja televisio	237	5 776	1 075 561	24,7	4 596,4	186,2
Elokuvioiden tuotanto ja jakelu	343	1 363	213 693	4,0	626,7	156,8
Musiikin ja äänitteiden tuotanto ja jakelu	227	493	97 999	2,2	435,6	198,8
Huvipuistot ja pelit sekä muu viihde ja virkistys	149	562	101 041	3,8	692,1	179,8

Lähde: Tilastokeskus, yritys- ja toimipaikkarekisteri

Taulukko 14.5 Kulttuurialan työpaikat Helsingissä ja muulla pääkaupunkiseudulla 31.12.2001

Toimiala	Helsinki	Muu pääkaupunkiseutu	Pääkaupunkiseutu yhteensä
Kulttuuri yhteensä	31 788	7 180	38 968
Arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu sekä taide	2 028	521	2 549
Taidelaitokset	2 409	225	2 634
Taide- ja antiikkiliikkeet sekä antikvariaatit	188	15	203
Kirjastot, arkistot ja museot yms.	2 351	634	2 985
Kirjojen tuotanto ja jakelu	2 287	511	2 798
Sanoma- ja aikakauslehtien tuotanto ja jakelu	7 983	2 328	10 311
Mainonta	4 176	464	4 640
Valokuvaus	746	484	1 230
Radio ja televisio	6 891	767	7 658
Elokuvioiden tuotanto ja jakelu	1 337	206	1 543
Musiikin ja äänitteiden tuotanto ja jakelu	559	106	665
Huvipuistot ja pelit sekä muu viihde ja virkistys	833	919	1 752
Kaikki toimialat yhteensä	375 763	199 896	575 659

Toimialaluokitus perustuu Euroopan unionin toimialaluokituksen (NACE).

Lähde: Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto

räisesti eniten, 1 128 kappaletta, kulttuurisektorin toimipaikoista sijoittui ryhmään ”arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu ja taide”.

Vuonna 2001 kulttuurialan liikeyritysten liikevaihto kokonaisuudessaan Helsingissä oli lähes 4,8 miljardia euroa. Tämä on 9,2 prosenttia Helsingin kaikkien alojen liikevaihdosta. Alan toimipaikat olivat sekä henkilöstöltään että liikevaihdoltaan keskimääräistä pienempiä. Ne työllistivät keskimäärin 5,6 henkilöä ja niiden keskimääräinen liikevaihto oli 1,05 miljoonaa euroa.

Koko maassa kulttuurialan osuus kaikkien alojen liikevaihdosta oli 4,4 prosenttia. Helsingissä kulttuurialan taloudellinen merkitys on suhteellisesti huomattavan suuri. Alan liikevaihto on 40 prosenttia koko maan kulttuurialan liikevaihdosta ja Helsingin kulttuurialan henkilöstö on 38 prosenttia koko maan vastaavasta. Vertailuna voidaan todeta, että koko maan kaikkien alojen liikevaihdosta Helsingin osuus oli selvästi pienempi eli noin 19 prosenttia ja samoin henkilöstöstä eli 18 prosenttia.

Koko pääkaupunkiseudun osuus koko maan kulttuurialan liikevaihdosta lähes 60 prosenttia, toimipaikoista kuitenkin vain 37 prosenttia ja henkilöstöstä 47 prosenttia. Luvut osoittavat myös, että pääkaupunkiseudun kulttuurialan toimipaikat ovat liikevaihdoltaan ja henkilömäärältään koko maan keskiarvoa suurempia. Liikevaihto/henkilö pääkaupunkiseudulla 226 700 euroa, koko maassa 179 100 euroa.

Valtakunnallisen osaamiskeskusohjelman yhtenä tavoitteena on paikallisten, alueellisten ja kansallisten voimavarojen kohdistaminen valittujen kansainvälisesti kilpailukykyisten osaamisalojen kehittämiseen. Kulttuurialan osaamiskeskusta ohjelmassa edustaa mm. Uudenmaan osaamiskeskus (Culminatum Ltd Oy), jonka alueina ovat myös digitaalisen median ja sisältötuotannon alat. Tehtävinä on mm. edesauttaa toimialan yritystoiminnan syntymistä ja kehittymistä sekä edesauttaa kansainvälistymistä.

Kulttuurin työntekijät ja työpaikat

Kulttuurin työvoima ja sen työllistyvyys sekä ylipäättään sen suorat ja välilliset taloudelliset vaikutukset ovat keskeinen teema eurooppalaisessa kulttuuripolitiikassa. Kiinnostus kulttuurin välineelliseen käyttöön sosiaali-, työllisyys- ja jopa talouspolitiikassa on voimistunut entisestään.

Kulttuurityövoimaa voidaan tarkastella toimialojen ja ammattien näkökulmasta sekä esim. suppeammasta taiteilijanäkökulmasta (kriteerinä esim. taiteilijajärjestöön kuuluminen). Kulttuurialojen työllistävä vaikutus on suuri. Helsingissä kulttuurialan työpaikkoja oli vuoden 2001 lopussa 31 788 ja koko pääkaupunkiseudulla 38 968. Kulttuurin toimialojen osuus kaikista työpaikoista Helsingissä oli 8,5 prosenttia.

Koko pääkaupunkiseudulla työllisestä työvoimasta vuonna 2000 kulttuurialan osuus alueella asuvasta työllisestä työvoimasta oli 7 prosenttia. Osuus on huomattavasti koko maan vastaavaa osuutta suurempi. Eniten kult-

Lasten Taiteiden yö Hesperian puistossa.

Kuva: Olga Vishnjakova

tuurialan työpaikkoja Helsingissä vuoden 2001 lopussa oli pääryhmässä sanoma- ja aikakauslehtien tuotanto ja jakelu 7 983 työpaikkaa, seuraavana ryhmä radio ja televisio 6 891 työpaikkaa.

Pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) oli vuonna 26 807 henkilöä varsinaisissa kulttuuriammateissa toimivia. Määrä on pienempi kuin toimialoja tarkasteltaessa johtuen määrittelyjen ja luokitusten eroista (toimiala vs. ammatti). Pääkaupunkiseudun osuus koko maan kulttuuriammateissa toimivista oli 40,8 prosenttia. Pääkaupunkiseudulla kulttuuriammateissa toimivista oli 51,3 prosenttia miehiä ja 48,7 prosenttia naisia. Pääkaupunkiseudulla 5,5 prosenttia työllisestä työvoimasta toimi kulttuuriammateissa. Koko maassa kulttuuriammateissa toimivien osuus oli hieman alle kolme prosenttia.

Taiteen keskustoimikunnan tutkimuksessa ammattitaiteilijoiden määrittämiseksi on käytetty kahta kriteeriä: taiteilijajärjestöjen jäsenyyttä ja valtion apurahan saamista vuonna 2000. Näillä kriteereillä ammattitaiteilijoita koko maassa oli noin 17 000.

Kaikista taiteilijoista oli naisia 44 prosenttia ja miehiä 56 prosenttia. Tanssitaiteen alalla naisten osuus oli suurin, ja säveltaiteen ja rakennustaiteen aloilla pienin. Lähes puolet taiteilijoista asui pääkaupunkiseudulla, kolmannes muualla Etelä-Suomessa ja alle viidesosa Etelä-Suomen ulkopuolella. Taiteen ja kulttuurisektorin on todettu tuottavan luovuuden keskittymiä ja alan työntekijöiden hakeutuvan samoille alueille. Suhteellisesti eniten pääkaupunkiseudulla asuvia oli elokuvataiteen, taideteollisuuden ja tanssitaiteen alalla toimivien joukossa. Suhteellisesti vähiten pääkaupunkiseudulla asui valokuvataiteen, säveltaiteen ja kuvataiteen alalla toimivia.

Taiteilijoilla on tyypillisesti yhäaikaisesti useita työpaikkoja sekä taidesektorin sisä- että ulkopuolella ja he saavat tulonsa useasta eri lähteestä. Veronalaisten kokonaistulojen lähteenä taiteellisen työn lisäksi on usein taiteelliseen työhön liittyvä työ ja/tai muu työ. Eri tahojen myöntämiä, taiteilijoille tarkoitettuja apurahoja sai 27 prosenttia taiteilijoista vuonna 2000.

Verrattaessa taiteilijoiden tulotasoa kaikkien kokoaika-työssä olleiden palkansaajien tulotasoon taiteilijoiden tulotaso osoittautuu matalammaksi kuin koulutustaso edellyttäisi. Taiteilijoiden tulotasoa voi pitää erityisen matalana, jos heitä verrataan kaikkiin alemman tai ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden tulotasoon. Peräti 40 prosenttia taiteilijakunnasta on saanut taidealan korkeinta ammatillista koulutusta.

Tuomaan markkinat joulun alla Helsingissä. Kojuissa on myytävänä taidekäsitöitä ja elintarvikkeita, jotka soveltuvat vaikka lahjoiksi.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Mika Lappalainen

Kulttuurin kulutusmenot

Kotitalouksien kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden käytöstä suuri osa toteutuu julkisten palvelujen käyttönä. Nämä voivat olla ilmaisipalveluja tai maksullisia palveluja. Tämän lisäksi kotitaloudet ostavat yksityiseltä sektorilta mm. sisältöteollisuuden tuotteita kuten kirjoja, videoita, lehtiä, DVD-levyjä, CD-levyjä, käyvät elokuvissa jne. Kotitalouksien kulttuuri- ja vapaa-aikamenot ovat osa yksityisistä kulutusmenoista ja niillä on huomattava taloudellinen merkitys liiketoiminnalle, eri kulttuurilaitoksille sekä kotitalouksille itselleen.

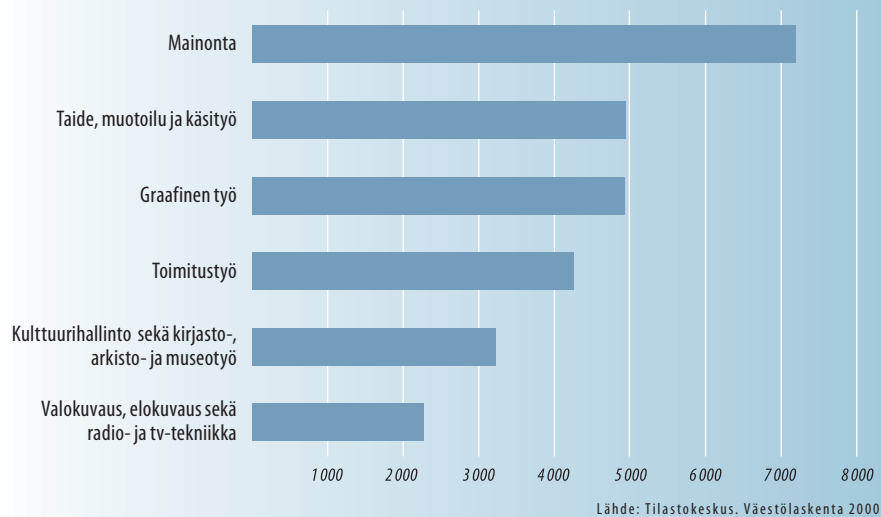
1990-luvun puolivälin jälkeen lähes kaikki kulutusmenot kääntyivät kasvuun, ja lamaa edeltävä taso saavutettiin vuoden 1998 tienoilla. Kulttuurin ja vapaa-ajan menojen osuus kotitalouksien kaikista menoista koko maassa vuosina 2001–2002 oli kymmenen prosenttia. Kotitaloudet käyttivät em. menoihin vuositasolla keskimäärin 2 543 euroa.

Pääkaupunkiseudun kotitalous käytti rahaa keskimäärin vuositasolla 3 074 euroa kulttuuriin ja vapaa-aikaan. Kulttuuri- ja vapaa-aikamenot olivat 11 prosenttia pääkaupunkiseudun kotitalouksien kaikista menoista. Vuodesta 1998 pääkaupunkiseudun kotitalouksien kulttuuri- ja vapaa-ajan menot kasvoivat noin 14 prosenttia eli jonkin verran vähemmän kuin kaikki kulutusmenot, jotka kasvoivat lähes 18 prosenttia.

Helsingissä kulttuuri- ja vapaa-aikamenot olivat 12 prosenttia kaikista kulutusmenoista. Kulutusyksikköä kohti helsinkiläinen kotitalous käytti kulttuuri- ja vapaa-aikamenoihin 1 947 euroa, pääkaupunkiseudulla vastaavasti 1 909 euroa ja koko maassa 1 487 euroa. Helsinkiläisten kulttuuri- ja vapaa-aikamenot kulutusyksikköä kohti ovat kaksi prosenttia pääkaupunkiseutua suuremmat ja 31 prosenttia koko maata suuremmat.

Pääkaupunkiseudun ja koko Suomen kotitalouksien kulttuuri- ja vapaa-ajan kulutus poikkeaa paljon toisistaan.

Kuvio 14.3 Työllinen työvoima kulttuuriammateissa ammatin mukaan pääkaupunkiseudulla 2000

Ammattiluokituksista poimitut 39 kulttuuriammattia on yhdistetty kuuteen ryhmään. Ammattiluokitus (1997) on harmonisoitu EU-standardin mukaiseksi ja sitä käytetään kansainvälisissä vertailuissa, ns. ISCO/COM-luokitus.

Taulukko 14.6 Kulttuurin kulutusmenoja kulutusyksikköä kohti vuodessa 2001–2002

	Pääkaupunkiseutu, €	Koko maa, €
Kulttuuri ja vapaa-aika yhteensä	1 909	1 487
Äänen ja kuvan tallennuslaitteet	129	101
Valokuvaus- ja videointilaitteet ym.	25	15
CD-levyt, äänilevyt, CD-rom-julkaisut ym.	25	23
Kirjat	66	51
Sanomalehdet	106	110
Aikakauslehdet	81	78
Sarjakuvalehdet	8	7
Kulttuuripalvelut, josta:	235	189
■ Teatterit, oopperat ja konsertit	48	23
■ Kausi- ja sarjaliput teatteriin ym.	8	4
■ Elokuvat ja elokuvakerhot	20	11
■ Museot, taidenäyttelyt, eläinpuistot ym.	4	4

Lähde: Tilastokeskus. Kulutustutkimus

Pääkaupunkiseudun kotitalous käytti kulutusyksikköä kohti 28 prosenttia koko maata enemmän rahaa kulttuuri- ja vapaa-ajan kulutukseen. Vertailuna voidaan todeta, että kaikkien kulutusmenojen osalta pääkaupunkiseudun menot kulutusyksikköä kohti olivat 15,4 prosenttia koko maata suuremmat. Erityisen suuret erot kulttuurikulutuksessa pääkaupunkiseudun hyväksi oli teatterin, oopperan, konserttien ja elokuvan kulutusmenoissa. Osittain tähän vaikuttaa Helsingin muuhun maahan verrattuna ylivertainen kulttuuritarjonta. Myös erilaisten laitteiden sekä kirjojen ostoihin käytettiin pääkaupunkiseudulla enemmän rahaa kuin koko maassa. Sen sijaan sanomalehtiin pääkaupunkiseudun kotitaloudet käyttivät vähemmän rahaa kuin koko maa. CD-levyihin ja äänilevyihin käytettiin vertailualueilla lähes yhtä paljon rahaa kulutusyksikköä kohti.

Kulttuuritilaisuuksiin pääkaupunkiseudun kotitalous käytti vuositasolla keskimäärin 123 euroa. Nämä menot kasvoivat vuoteen 1998 verrattuna 22 prosenttia. Menot teatteriin, oopperaan ja konsertteihin kasvoivat 11 prosenttia, elokuvien ja elokuvakerhojen osalta kasvua oli 18,5 prosenttia ja menot museoihin, taidenäyttelyihin ja vastaaviin kasvoivat 40 prosenttia. Kaikki kotitalouksien kulutusmenot kasvoivat ko. ajanjaksona noin 17,5 prosenttia.

Yritysten tuki kulttuurille ja taiteelle

Taiteen keskustoimikunta on yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa kartoittanut määrävuosin suomalaisen elinkeinoelämän rahallista panostusta taiteisiin. Selvityksen perusteella yritysten taiteiden tuen voi arvioida kohonneen kokonaisuudessaan noin 9,2 – 10,1 miljoonaa euroon vuonna 1999.

Teollisuuden osuus kokonaistuesta oli 31 prosenttia ja kuljetus, varastointi ja tietoliikenne toimialan lähes 19 prosenttia. Kiinteistö-, vuokraus ja tutkimuspalvelut toimialan oli noin 15 prosenttia sekä vakuutustoiminnan 14 prosent-

tia. Säveltaiteeseen yritykset käyttivät 36 prosenttia ja kuvataiteeseen 31 prosenttia kokonaistuesta.

Yritysten taiteiden tuki on lähes kokonaan suuryritysten kiinnostuksen varassa. Alueellisesti taiteiden saama tuki keskittyi Uudellemaalle ja Etelä-Suomeen.

Käytetyimmät tukimuodot olivat taidehankinta ja sponsorointi. Taidehankintoina yritykset tukivat taiteita noin 2,3 miljoonalla eurolla, mikä on kolmasosa taiteiden kokonaistuesta. Sponsoroinnin osuus oli 35 prosenttia eli lähes 2,9 miljoonaa euroa. Ensimmäisen kerran kysytyyn markkinointiyhteistyöhön meni noin neljäsosa kokonaistuesta, runsaat kaksi miljoonaa euroa. Taiteen muuhun tukeen yritykset käyttivät noin 0,5 miljoonaa euroa ja lahjoituksiin 0,4 miljoonaa euroa.

Sponsoroinnissa yritysten lähtökohdat sponsorointikohdetta valittaessa ovat enimmäkseen liiketaloudellisia ja liittyvät yrityskuvaan, näkyvyyteen ja markkinointiin. Kulttuurin edustamien mielikuvien, arvojen ja arvostusten tulee tukea yritystoimintaa.

Yritysrahoitus on siitä osalliseksi päässeille kulttuurikohteille mahdollistanut toimintoja ja hankkeita, jotka muutoin olisivat jääneet toteutumatta. Kulttuuritoimijat ovat lisärahoituksen avulla kyenneet myös paremmin hyödyntämään julkisuutta. Tämä on tuonut lisää yleisöä, mikä on lipputulojen kautta parantanut niiden taloudellista asemaa.

Taide- ja kulttuurisäätiöitä

Suomessa on kolmisensataa säätiötä, joiden tarkoituksiin kuuluu taiteen tai kulttuurin tukeminen. Useat näistä ovat pieniä ja vain yhteen taiteen- tai kulttuurialaan keskittyviä. Vuonna 2001 neljän suurimman yleisen kulttuurisäätiön yhteenlaskettu tuki taiteelle ja kulttuurille oli 14,4 miljoonaa euroa (Svenska kulturfonden Finland, Suomen Kulttuurirahasto, Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Alfred Korde-

linin yleinen edistys- ja sivistysrahasto). Suurimpien säätiöiden tuki on viime vuosina kasvanut merkittävästi. Yksittäisistä taiteenaloista eniten rahoitusta säätiöiltä saavat säveltaide ja kuvataide. ■

LÄHTEITÄ

- ARSIS 3/02, an art and cultural policy magazine published by the Arts Council of Finland.
- Cantell, Timo: Taide luovana, kulttuurisena, sosiaalisena ja taloudellisena pääomana. Teoksessa Taiteen mahdollisuuksista enemmän. Taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmajulkaisun oheisjulkaisu. Opetusministeriö. Helsinki 2002.
- Compendium. Cultural Policies in Europe. www.culturalpolicies.net.
- Culminatum – Uudenmaan osaamiskeskus. www.culminatum.fi.
- Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus. www.kulttuuri.hel.fi.
- Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus. Toimintakertomus 2003.
- Karhunen, Paula: Valtion tuki taiteelliseen toimintaan 2002. Taiteen keskuustoimikunta. Tilastotiedote 2/2003.
- Karttunen, Sari: Kuntien kulttuuritoiminta ja sen kustannukset. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2003:1. Helsinki 2003.
- Karttunen, Sari: Kulttuurivertailu Suomessa 1970–1999. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2001:2. Helsinki 2001.
- Kirjastolehti: www.fl.a.fi/kirjastolehti.
- Koivunen, Hannele: Onko kulttuurilla vientiä? Opetusministeriön, ulkoasiainministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön kulttuurivientihanke. Selvitysmiehen raportti. Opetusministeriön julkaisuja 2004:22.
- Kulutustutkimuksen tietoja 1998 ja 2001–2002. Tilastokeskus ja Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kulttuuritilasto 2001. Tilastokeskus. SVT. Kulttuuri ja viestintä 2002:1. Helsinki 2002.

- Kähkönen, Liisa: Helsingin kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi valintojen edessä. KVARTTI 2/03. Helsingin kaupungin tietokeskus. Neljännesvuosijulkaisu.
- Oesch, Pekka: Yritysten tuki taiteille 1999. Taiteen keskuustoimikunta. Tilastotietoa taiteesta n:o 27. Helsinki 2001.
- Oesch, Pekka: Kulttuurin sponsorointi ja yritys yhteistyö. Kehitys ja käytännöt. Taiteen keskuustoimikunnan julkaisuja n:o 25. Helsinki 2002.
- Opetusministeriö: www.miniedu.fi.
- Rensu Jeff, Kaija: Taiteilijan asema – Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskuustoimikunnan julkaisuja n:o 27. Helsinki 2003.
- Taiteen keskuustoimikunta. www.taiteenkeskuustoimikunta.fi.
- Tilastokeskus, kulttuuri ja viestintä: www.star.fi.
- Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.
- Tilastokeskus, yritys- ja toimipaikkarekisteri.
- ”Tutkimus selvitti: suomalainen taiteilija ansaitsee yhä vähemmän”. (Heikki Hellman) Helsingin Sanomat 4.11.2003.

Kauppatori iltavalaistuksessa.

Kuva: Helsingin kaupungin kuvapankki / Harald Raebiger

Ilotulituksen SM-kisat vuonna 2004.

Kuva: Olga Vishnjakova

KULTTUURI JA TAIDE HELSINGISSÄ 2004

Taulukoissa on käytetty seuraavia symboleja

Ei mitään ilmoitettavaa	–
Suure pienempi kuin puolet käytetystä yksiköstä	0
Tietoa ei ole saatu tai liian epävarma ilmoitettavaksi	..
Ennakkotieto	*

KULTTUURITILASTO 2004 ALOITUSKOKOUKSEEN 8.10.2003

OSALLISTUNEET ASIAANTUNTIJAT

Askelo Sini Helsingin kaupungin tietokeskus

Cantell Timo Helsingin kaupungin tietokeskus

Ekholm Jukka Tilastokeskus

Harris Hanna ISEA2004

Kajantie Marianna Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus

Kajantie Mira Helsingin yliopisto

Karttunen Sari Taiteen keskustoimikunta

Keskinen Vesa Helsingin kaupungin tietokeskus

Kulonpalo Jussi Helsingin yliopisto

Lankinen Leila Helsingin kaupungin tietokeskus

Liikkanen Mirja Tilastokeskus

Lindegren Yrjö Helsingin kaupunginkirjasto

Sarantola-Weiss Minna Helsingin kaupunginmuseumo

Selkee Johanna Suomen kuntaliitto

Silvanto Satu Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Eurocult 21

Svedberg Sirkka-Elina Helsingin kaupunginkirjasto

Äikäs Timo Helsingin kaupungin tietokeskus

Kuvioluettelo

1 FESTIVAALIT

1.1 Helsingin juhlaviikkojen kävijämäärät 1989–2003

2 KAUPUNGINOSAT

2.1 Kulttuurikeskusten kävijät sukupuolen mukaan

2.2 Käyntikerrat kulttuurikeskuksissa 3/2004

2.3 Kenen kanssa kulttuurikeskuksiin tultiin 3/2004

2.4 Kulttuurikeskukset Helsingissä 2004 [kartta]

3 EUROOPAN SUURKAUPUNGIT

3.1 Eurooppalaisen tilastovertailun kaupunkeja [kartta]

3.2 Konserteissa käynnit asukasta kohti vuonna 2001

3.3 Teatterissa käynnit asukasta kohti vuonna 2001

3.4 Kirja- ja medialainat asukasta kohti vuonna 2001

3.5 Museokäynnit asukasta kohti vuonna 2001

3.6 Elokuissa käynnit asukasta kohti vuonna 2001

3.7 Tutkimus- ja kehittämistoimialojen henkilöstön osuus työvoimasta, EU:n 10 kärjessä

3.8 Johtavat innovatiiviset alueet Euroopassa, kymmenen kärki

6 TEATTERI

6.1 Helsingin teattereiden julkiset avustukset 1992–2003

10 KIRJASTO

10.1 Helsingin kirjastot aineiston määrän mukaan 31.12.2003 [kartta]

10.2 Helsingin kaupunginkirjaston lainaukset 1990–2002

10.3 Helsingin kaupunginkirjasto 1910–2002. Lainat asukasta kohti

12 MEDIA JA LIIKKUVA KUVA

12.1 Elokvateattereiden lukumäärä ja paikat Helsingissä 1992–2002

12.2 Elokvateattereiden toiminta 1992–2002

12.3 Television katselu kanavan mukaan 2003

12.4 Radion kanavaosuudet ikäryhmittäin pääkaupunkiseudulla marras–joulukuussa 2003

13 OPETUS

13.1 Musiikin, kuva- ja tanssitaiteen perusopetus 2002 [kartta]

13.2 Taideyliopistojen opiskelijat yliopistoittain 1993–2003

13.3 Ammattikorkeakoulujen kulttuurialan opiskelijat Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla 1999–2002

14 TALOUS

14.1 Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus apurahan hakijoista ja saajista taiteenaloittain vuonna 2002

14.2 Helsingin kaupungin avustukset kulttuurille ja taiteelle 2003

14.3 Työllinen työvoima kulttuuriammateissa ammatin mukaan pääkaupunkiseudulla 2000

Taulukkuuettelo

- 1 **FESTIVAALIT**
 - 1.1 Festivaalit ja kävijämäärät 2003 Helsingissä vuodenaikojen mukaan
- 3 **EUROOPAN SUURKAUPUNGIT**
 - 3.1 Väkiluku, koulutustaso ja matkailu EU-maiden pääkaupungeissa, 2001
 - 3.2 Kulttuuritarjonta EU-maiden pääkaupungeissa vuonna 2001
 - 3.3 Asukkaiden kokemus tyytyväisyys muutamien palveluihin EU-maiden pääkaupungeissa 2004
- 4 **MUSIIKKI**
 - 4.1 Sinfoniaorkestereiden konsertit pääkaupunkiseudulla 2002
 - 4.2 Pääkaupunkiseudun sinfoniaorkestereiden konsertit ulkomailla 2002
 - 4.3 Suomen Kansallisoopperan omat esityskerrat ja myydyt liput esityslajeittain 1988–2003
 - 4.4 Musiikin tarjonta viikonloppuna 16.–18.4.2004
 - 4.5 Helsingin Hartwall Areenan, Helsingin jäähallin ja Olympiastadionin konsertit 1997–2001
- 5 **TANSSI**
 - 5.1 Tanssiteattereiden ja -ryhmien esityskerrat ja katsojat 2002
 - 5.2 Suomen Kansallisoopperan balettien esityskerrat ja myydyt liput 1988–2002
- 6 **TEATTERI**
 - 6.1 Myydyt liput teattereiden omissa esityksissä 2000–2003
 - 6.2 Esityskerrat teattereiden omissa esityksissä 2000–2003
 - 6.3 Täyttöaste (%) ja maksimipaikkaluku 1999–2003
 - 6.4 Pääsylipputulot ja prosentuaalinen osuus tuloista 2001–2003
- 7 **KUVATAITEET**
 - 7.1 Kaupungin julkisen taiteen hankinnat 1993–2003
 - 7.2 Pääkaupunkiseudun taidelainaamot 2003
 - 7.3 Helsingin taidemuseoiden kävijämäärät 1980–2002
- 8 **MUOTOILU**
 - 8.1 Designmuseon näyttelyt ja kävijät 2000–2003
 - 8.2 Design Forum Finlandin näyttelytoiminta 1995–2003
 - 8.3 Ornamon ja jäsenjärjestöjen jäsenmäärät koko maassa ja pääkaupunkiseudulla, kesäkuu 2004
 - 8.4 Muotoilun alalla toimiva työllinen työvoima pääkaupunkiseudulla 2000
- 9 **RAKENNUSTAIDE**
 - 9.1 Arkkitehtiliittoon (SAFA) kuuluvat varsinaiset jäsenet paikkakunnittain 12.3.2004
- 10 **KIRJASTO**
 - 10.1 Kaupunginkirjasto 1990–2002
 - 10.2 Kirjastot pääkaupunkiseudulla 2003
 - 10.3 Internet-varaukset ja kirjastoissa tehdyt varaukset, maaliskuu 2004
- 11 **MUSEOT JA ARKISTOT**
 - 11.1 Eräiden Helsingin museoiden kävijämääriä 1990–2002
 - 11.2 Suosituimmat museot Suomessa 2002
- 12 **MEDIA JA LIIKKUVA KUVA**
 - 12.1 Suurimmat elokuvateatteripaikkakunnat katsojamäärän mukaan 2001
 - 12.2 Esitetyt elokuvat ja elokuvateatteriyleisö elokuvien alkuperämaittain 2001
 - 12.3 Helsingin ja Suomen katsotuimmat elokuvat vuonna 2003
 - 12.4 Rekisteröidyt television käyttöilmoitukset 1000 asukasta kohti 1995–2002
 - 12.5 Radion kuunnelluimmat kanavat pääkaupunkiseudulla marras–joulukuussa 2003
 - 12.6 Helsingissä 5–7 kertaa viikossa ilmestyvien sanomalehtien levikki 2001–2003, viisi suurinta
- 13 **OPETUS**
 - 13.1 Taiteen perusopetus pääkaupunkiseudulla 2002
 - 13.2 Taiteen perusopetuksen opettajat ja opetustunnit Helsingissä 2002
 - 13.3 Hakeneet, hyväksytyt ja uudet opiskelijat taideyliopistoittain 2002
 - 13.4 Taideyliopistot 2002
 - 13.5 Tutkintoon tähtäävä ammattikorkeakoulutus kulttuurialalla 2002
 - 13.6 Stadian aloituspaikat ja ensisijaishakijat 2003 kulttuurialalla
 - 13.7 Stadiassa suoritettut ammattikorkeakoulututkinnot kulttuurialalla 2003
 - 13.8 1999–31.7.2002 kulttuurialan tutkinnon suorittaneiden pääasiallinen toiminta vuoden 2002 lopussa, % tutkinnon suorittaneista
 - 13.9 Tutkintoon tähtäävä kulttuurialan toisen asteen ammatillinen koulutus 2002
- 14 **TALOUS**
 - 14.1 Valtion kulttuurimäärärahat 2001–2002
 - 14.2 Kaupungin avustus ja valtion tuki taiteisiin Helsingissä 2003
 - 14.3 Kymmenen suurimman kaupungin käyttökustannukset netto, €/asukas tehtävittäin kulttuurialalla 2002
 - 14.4 Kulttuurialan toimipaikat, liikevaihto ja henkilöstö Helsingissä 31.12.2001
 - 14.5 Kulttuurialan työpaikat Helsingissä ja muulla pääkaupunkiseudulla 31.12.2001
 - 14.6 Kulttuurin kulutusmenoja kulutusyksikköä kohti vuodessa 2001 – 2002

FESTIVALS NEIGHBOURHOODS EUROPEAN METROPOLISES MUSIC DANCE THEATRE VISUAL ARTS DESIGN ARCHITECTURE LIBRARY MUSEUMS AND ARCHIVES MEDIA AND FILM TEACHING ECONOMY

Kulttuuri ja taide Helsingissä 2004

Kulttuuri ja taide Helsingissä 2004 kertoo pääkaupungin kulttuurin tarjonnasta ja käytöstä artikkeleiden, tilastojen ja tarinoiden avulla. Eri kulttuurimuotojen kehitystä kuvataan muutaman viime vuoden ajalta, mutta samalla pyritään ajankohtaisuuteen ja kerrotaan esimerkiksi mitä musiikkitapahtumia kaupungissa oli tarjolla yhden viikonlopun aikana keväällä 2004.

Julkaistu sisältää myös kulttuurin kansainvälisiä vertailutilastoja ja kuvaa Helsingin sijoittumista eurooppalaisten kaupunkien joukossa.

Kulttuuri ja taide Helsingissä 2004 ilmestyy suomenkielisenä Helsingin kaupungin tietokeskuksen kotisivuilla www.hel.fi/tietokeskus sekä painettuna englanniksi.

